

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

In memoriam Daniel Hoblea

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caiete-silvane.ro

Sumar

In memoriam Daniel Hoblea: versuri și meditații postume, din volumele „Po(h)eme de bucurie” și „Zigzaguri” (Editura „Caiete Silvane”); despre **Daniel Hoblea** și cărțile sale scriu **Daniel Săuca, Marcel Lucaciu** și **Viorel Mureșan** pp. 1-6
Imelda Chintă, Exuvii lirice pp. 7-8
Arhiva revistei **Hepehupa** pe site-ul **Caiete Silvane**

p. 8
Carmen Ardelean, Galantarul cu portrete pp. 9-10
O nouă carte la Editura „Caiete Silvane”: **Octavia Micu Ceaca,** „Sergiu – memoria timpului său” p. 10
Alice Valeria Micu, Ora de sinceritate pp. 11-12
O nouă carte semnată de **Silvia Bodea Sălăjan,** „Singurătatea celor învinși”, la Editura „Caiete Silvane”

p. 12
Györfi-Deák György, Amintirile unei mame p. 13
Menuț Maximilian, Urme ale unor oameni de seamă pp. 14-15

Mirel Taloș, Cartea tuturor scriitorilor pp. 16-18
Alexandru Jurcan, Pasolini și plaja fatidică p. 18
Mirel Matyas, Panta Rhei: Oameni de zăpadă pp. 19-20
Parodie de **Lucian Perța** p. 20
Poeme de **Ildiko Șerban** p. 21
Versuri de **Călin Păvăl** p. 22

Menuț Maximilian, Andrei Moldovan – Poezii postume pp. 23-24
Poeme de **Vasile Dan Marchiș** și **Mihai Păcuraru** p. 25

Alexandru-Bogdan Kürti, Sălajul, înainte de toate pp. 26-27

Marin Pop, *Păstorul sufletesc* (II) pp. 28-31
Dănuț Pop, Considerații privind presa comunistă. Studiu de caz: *Graiul Sălajului* (1946-1950) pp. 32-34
Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Trei sigilii sălăjene. De la Miliția raionului Zalău și de la comunele Sălățiș și Vârșolț (1966, 1969, 1970) p. 35
Viorel Tăutan, Memoriile unui erou „anonim”

pp. 36-38
O nouă carte la Editura „Caiete Silvane”: **Ovidiu Costinaș,** „Identități și tendințe de dezvoltare rurală în sate de sub Muntele Șes” p. 38

Ioan Chezan, Un vis împlinit – Dumbrava Minunată p. 39

Gheorghe Glodeanu, Un maestru al prozei fantastice belgiene pp. 40-41

Ioan F. Pop, Solilocvii inutile p. 42

Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. *The Dig* (2021) p. 43

Ioan-Pavel Azap, Reeditări filmice (40) p. 44

Daniel Mureșan, Cronica discului. *Therion – Leviathan* p. 45

Silvia Bodea Sălăjan, Dincolo de tristețe era un Om pp. 46-47

Petru Galiș, Ioan I. Todea la 82 de ani pp. 48-49

Corina Știrb Cooper, Viorel Mureșan, Malaxorul de martie pp. 50-51

Simone Györfi – 60 p. 52, coperta III
Arca poeziei, **Dino Campana,** Femeie genoveză, traducere de **Aurora Firța-Marin,** o rubrică de **Viorel Mureșan** coperta IV

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caiete-silvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XVII, Nr. 3 (194), martie 2021.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef

Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct

Corina Știrb Cooper - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean, Alexandru-Bogdan Kürti - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga,

Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Reproducerea textelor apărute în revistă nu este permisă decât cu acordul scris al editorului.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 5 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Daniel Hoblea

Cât mai sunt

Vedeți vedeți
acum în sfârșit
nu mai trebuie
să ne prefacem
că nu vedem
ceea ce vedem
sublima incoerență
a celui de-a pururea
supra-rațional
căci în sfârșit
vine vine
clipa Clipei
a crucii
a îngenuncherii
a netăgădei.

Credeam

Credeam că e târziu
și nu era
nici măcar
devreme
cuvintele, aha
otrăveau
evidențe
din ce cotlon
totuși
răsăreai
peste
toate cenușile
lumii?

Mereul meu

Mereu în gardă
mereu (ne)limitat
(ne)liniștit mereu
mereu (ne)împăcat
mereu flămând
sătul mereu
mereu iubind
urând mereu
mereu cadavru
nemuritor mereu
hai-hui mereu
mereul meu

Știu că

Știu că
socoteală voi da
pentru
toate
câteodată
cuvintele
mă privesc mirate
vai, Întâmplare
de ce
nimic
nu mă poate
cuprinde?

Așa e veacul

Așa e veacul
fără zvonuri
de Sus
așa e veacul
mocerlos
și tehnic
așa e veacul
pe gustul
celor ce nu văd
dincolo
de ochii lor
așa e veacul
uituc de Tine,
Doamne.

Și dac-ar fi

Și dac-ar fi
să mă prezint
la judecata cuiva
oricine-ar fi
așa e
aș tăcea
și aș lăsa
să-mi vorbească
singurătățile

*Din volumul „Po(h)eme de bucurie”, Editura Caiete
Silvane, Zalău, 2021.*

Despre bucuria revederii*

Daniel SĂUCA

M-am gândit și la controversatul (după unii) epigraf, „A murit Enkidu (Enghidu), prietenul meu, care ucise cu mine lei”, imediat după trecerea lui Daniel Hoblea din această lume. Ce expresie (folosită, tocită, până la urmă inexpressivă, banală, dacă nu cumva vulgară): „trecerea din această lume”! Oricum, după moartea lui Daniel, dispariție (fizică, materială) ce a avut loc în 24 martie 2020, în plină „star de urgență”, am conștientizat că a fost unul dintre puținii mei prieteni. Nu am ucis împreună lei (mitico-poetic), dar, sigur, am metamorfozat petrecerea noastră împreună. Fiecare, chiar fiecare întâlnire era prilejul măcar pentru meditații de „primă instanță” ori revolte ideatice. Avea o disponibilitate uriașă (nu știu dacă era așa cu toată lumea) pentru dialog, pentru „moșirea” gândurilor. Ne avântam pe culmile, deșerturile ori abisurile cunoașterii, însoțiți și de multele, esențialele cărți citite și aprofundate de Daniel. Cartea de față, găsită printre manuscrisele lui electronice (și publicată aici cu acordul familiei), nu e diferită de poezia lui edită. Poate forma, aforistică,

esențializată e „altfel”, dar, oricum, e dovada aceluiași poet și gânditor valoros, eseist redutabil, orator aproape desăvârșit. Nu știu de ce Daniel nu a dorit să-și publice acest volum în timpul vieții, mai ales că era pregătit practic pentru tipar. Chiar nu știam de el. Oricum, gestul nostru editorial, la un an de la plecarea lui Daniel Hoblea dintre noi, se cuvine apreciat nu doar ca o dovadă a prieteniei, ci și ca un îndemn de a (re)descoperi unul dintre oamenii de seamă ai județului Sălaj (vor urma, tot la Editura „Caiete Silvane”, și alte volume inedite din arhiva ce a intrat în posesia noastră), poet, traducător, redactor la editura noastră, secretar de redacție la revista omonimă, secretar al Cenaclului „Silvania” și al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj. Ține, poate, și de bucuria revederii: eu sunt la o masă cu Daniel Hoblea, bucuros că-l revăd și că-l recitesc, supărat un pic pe tonul prea elegiac al versurilor sale...

* Prefață la volumul lui Daniel Hoblea, „Po(h)eme de bucurie”, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2021.

Daniel Hoblea s-a născut la 4 noiembrie 1964, în Buciumi, județul Sălaj și a decedat în 24 martie 2020 la Zalău.

A fost referent la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, secretar de redacție la revista „Caiete Silvane” și redactor al Editurii Caiete Silvane din Zalău.

A publicat volumele: *Invazia formelor* (Zalmoxis, Cluj, 1996); *Secura de diamant* (Caiete Silvane, Zalău, 2000); *Gâlceava himerelor* (Herald, București, 2008); *Poemus* (Caiete Silvane, Zalău, 2011); *Gâlceava himerelor*, ediție revizuită și adăugită (Caiete Silvane, Zalău, 2015), *Po(h)eme de bucurie* (Caiete Silvane, Zalău, 2021).

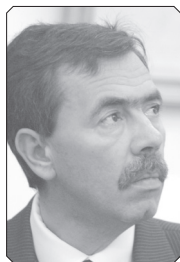
A tradus din limba franceză: René Guénon, *Simbolismul crucii* (Aion, Oradea, 2003); Nikolai Berdiaev, *Despre menirea omului* (Aion, 2004); René Guénon, *Metafizică și cosmologie orientală* (Herald, București, 2005); *Marea*

Triadă (Herald, 2005); *Demiurgul și alte studii tradiționale* (Herald, 2005); *Ezoterismul lui Dante* (Aion, 2005); *Stările multiple ale ființei* (Aion, 2006); *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse* (Herald, 2006); Frithjof Schuon, *Ochiul Inimii* (Herald,

2008); René Guénon, *Autoritate spirituală și putere temporală* (Herald, 2010); *Simbolismul crucii* (Herald, 2012); *Stările multiple ale ființei* (Herald, 2012); *Ezoterismul creștin* (Herald, 2013); *Scrieri pentru Regnabit* (2017), *Lumea modernă* (2018).

Ultimul turnir

Marcel LUCACIU

O carte postumă este ca o clepsidră goală în care firele de nisip și-au încetat scurgerea spre neant, amintindu-ne că, odinioară, între pereții ei de sticlă, s-a zbatut, ca un fluture sub lampă, un suflet de poet. Un poet care în scurtă lui viață nu s-a lăsat copleșit de *In vazia formelor*. A luptat împotriva lor cu *Secura de diamant* și a fost mereu sub pavăza misteriosului *Poemus* – fructul dulce-amar al himerelor sale...

Volumul *Po(h)eme de bucurie* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2021) apare la împlinirea unui an de la trecerea dincolo de Lumină a poetului, eseistului și traducătorului Daniel Hoblea. Așa cum remarcă Daniel Săuca, în prefața *Despre bucuria revederii*, postuma apariție editorială „se cuvine apreciată nu doar ca o dovadă a prieteniei, ci și ca un îndemn de a (re)descoperi unul dintre oamenii de seamă ai județului Sălaj”. Într-adevăr, cei care l-au cunoscut pe Daniel Hoblea știu că era un intelectual rasat, avid de lecturi esențiale și incomod (pentru unii) prin intransigența lui involburată.

După fabulosul turnir al cuvintelor din volumele precedente, poetul străbate, acum, *Jungla de semne*, își despletește „crunta singurătate”, se lasă învăluit de tăcerile oarbe, resimțind un acut sentiment al deșertăciunii condiției umane și implicit al actului de creație: „Orice ai face/ orice ai scrie/ nimicul/ se va așterne/ peste toate/ da, nimeni/ nu are/ cuvinte/ pentru această taină” (*Orice*). Printre hățișurile unui veac condamnat la mediocritate și la provizorat, sunt căutate, cu înfrigurare, „rădăcinile” cuvintelor din care trebuie

să se înalțe, falnic, *Arborele lumii* – *Poemul* mult așteptat și atotputernic: „Nu vine/ când îl aștepți/ mai mare e/ decât toate cuvintele/ poemul are/ universul/ în degetul cel mic” (*Mai mare e*). Mirabilul *Poem* se dovedește, însă, o Fata Morgana sau, mai exact, o altă himeră, de vreme ce ele, cuvintele, sunt fie „buimace”, fie „trepte prea slabe” ori, pur și simplu, „nu spun nimic”.

De altfel, una dintre mai vechile obsesii ale lui Daniel Hoblea este conturarea unei poetici originare, care nu poate fi decât refractară la *Prea-poezie*; la discursul liric, voit cețos și alambicat, ridicat, pe nedrept, la rangul de mare artă: „Azi sunt la modă/ visele întortocheate/ imaginile găunoase/ cuvintele/ fără/ rost” (*Măștile neantului*). Imun la „glorii sepulcrale”, *Poemul* este rezultatul unei tensiuni semantice, e acel „strigăt/ dindărătul cuvintelor”. El presupune febrilitate, trăire ardentă și combustie totală, sub semnul nostalgiei Cuvântului.

Din această dramatică și perpetuă „căutare de negăsire” (Constantin Noica), efebul de altădată este salvat, temporar, de icoana difuză a mamei evocate în versuri de o tandră și profundă simplitate: „Despre mama/ nu aş putea/ să scriu/ decât cu lacrimi/ sau/ cu tăceri cerești/ zâmbetul ei/ (lumină acum/ neapusă/ în genunea care sunt)/ mă apropie/ mai mult/ de Dumnezeu/ decât/ orice răsărit” (*Despre mama*).

Elaborate pe spații mici, cu o riguroasă parcimonie a cuvintelor, poemele au, uneori, o alură aforistică și sunt fulgurații pe cerul *Gâlcevii himerelor*: „La moartea/ unei/ buburuze/ nu/ plânge/ nimeni”

(Nu plânge nimeni).

Alteori, stihurile impregnate de o rară devoțiune par scurte litanii, murmurate într-o liniște de catedrală: „În fața Ta/ nimic nu sunt/ decât/ o sclipire/ neagră/ și/ albă/ o zi/ și/ o noapte/ a fulgerului/ tainei/ Tale (*În fața Ta*).

Retorismul (altfel, bine temperat) nu mai stăpânește creațiile târzii, răvășite de o bucurie tristă mereu. Pline de savoare, cândva, revoltele lirice sunt mai degrabă răzlețe, în acest volum al rostirilor esențializate și – mai ales! – al rostuirii poetice. Abia câteva satire la adresa pseudopoeziei ori a veacului („mocirlos/ și tehnic”) mai amintesc de spiritul rebel din alte vremuri. Dar anii alunecă și peste sufletul vijelios...

Solemne și oraculare, atent șlefuite cu o migală de bijutier, *Po(h)emele de bucurie* sunt mărturia unui hidalgo, încă măreț, încă eroic; un hidalgo ce se pierde în lanul de stele, în drumul său spre ultimul turnir...

Între lecția de tăcere și personajul inevitabil*

Viorel MUREȘAN

În anul 2008 apărea la editura bucureșteană Herald, *Gâlceava himerelor*, un volum de Daniel Hoblea, pe marginea căruia, din calitate de cronicar, am glosat: „Autorul are o natură confesiv-metafizică, iar când ancorează pe tărâm social, pășește ceva mai puțin hotărât, mai degrabă ezitant (himeric, pentru a nu uita de titlu!), abia strunindu-și tensiunea dintre revoltă și smerenie. Substanțiala observație morală din textele acestei cărți ne amintește de sarcasmul și umorul amar al aforismelor lui Georg Christoph Lichtenberg”. Alte detalii ale cărții de-atunci, care ne-au reținut atenția, aveau în vedere o plajă tematică suficient de largă, ca să ne ofere posibilitatea de-a opta pentru un pattern sau altul, dintre: *Divinitate* și *Nimicul* heideggerian, *rugăciune* și *scris*, *istoria socială* sau *istoria religiilor*. Astăzi, având în față un volum nou, dar din păcate postum, *Zigzaguri*, suntem martori la tectonica gândirii și scrisului lui Daniel Hoblea în ultimul său deceniu de viață. Trebuie remarcată mai întâi, ținând seamă de morfologia noilor panseuri, consolidarea ideii că *fragmentul* i-a fost modalitate privilegiată de expresie. Mai mult chiar, această alegere stilistică se armonizează cu un motiv nou, de o recurență neobișnuită, anume aspirația spre expresia lapidară. Rar s-a văzut autor, în ultima vreme, care să respingă atât de vehement pălăvrăgeala. Pe lângă influența poetului omonim, la această poziție vizavi de comunicare a putut conduce și evoluția ansamblului social la care omul a fost constrâns. Exemple ar fi de excerptat aproape din fiecare pagină: „O mie de ani de tăcere n-ar putea spăla rușinea vorbăriei din ultima mie de ani” (p. 12); „Binecuvântate sunt zilele arse de *seceta cuvintelor*! O, sfântă tăcere înfiorată

de Taina tainelor!” (id.); „De câte cuvinte au nevoie unii pentru a nu spune nimic!” (p. 14); „Trăncăneala, vorbăria fără rost este în primul rând o... indecență, un semn de degradare spirituală” (p. 31). Prisosul lor, iată, devine, prin elocvență, o marcă de autor.

Nu fără legătură cu mutația în scrisul lui Hoblea remarcată mai sus – laconismul – constatăm și o adâncire în sondarea și revelarea straturilor societale. Cu multiple fațete, prinde contur un protagonist generic, al cărui mesaj de rele auspicii e încorporat în însăși formula prin care autorul îl desemnează: *Personajul inevitabil*. Timpul său e „acest veac întunecat” care, de bună seamă, nu se limitează la frontiera convențională dintre niște biete secole. A lui e locvacitatea cu care întotdeauna își va face un loc călduț printre semeni. De ubicuitate, ce să mai vorbim! În el tronează toate bolile sufletești, de la erudiția kitsch, care în planul profesiei intelectuale e totuna cu minciuna și impostura, până la invidie și mediocritate: „Era prea «învățat», prea «deștept», prea «riguros» ca să înțeleagă lucrurile simple” (p. 11); „Dacă i-ai scoate cărțile din cap, mintea i-ar semăna cu un păun jumulit. Așa, ce-i drept, are pene frumoase, dar se-ncurcă-n ele. E greoaie, ca un păun nejumulit” (id.). O categorie, din nefericire, nicidecum rară, este cea a sfătoșilor, care pot fi tot atât de săcăitori precum limbuții: „Întrebat fiind care ar fi cel mai ușor lucru, Thales a răspuns: «A da sfat altuia». Dar cel mai greu? «A se cunoaște pe sine». De aia-i plină lumea de sfătoși, care nu știu pe ce lume trăiesc” (p. 16). Păcatul invidiei, pentru a fi mai gros subliniat, e ilustrat cu exemple din universul creatorilor: „Cunoașteți, desigur, genul celor cărora le face plăcere să strivească «degetele pi-

anistului», care spumegă de ciudă la orice succes al altora, căutătorii neobosiți de «noduri în papură», pe care nimic nu-i doare mai mult decât talentul și meritele reale ale altora. Nu i-ați întâlnit încă? Semn rău...” (p. 51).

În dreptul formelor de conduită socială adoptate de scriitor, trebuie să trecem și dezavuarea unei așa-zise modernități, e adevărat, pe alocuri cam discordantă. Lui i se pare că, cel puțin în planul vieții spirituale, toate s-au degradat. Oare ar putea fi asta o variantă de paseism? Și da, și nu. Credem, mai degrabă, că e vorba de o angoasă metafizică, generată de presimțirea neantului: „Orice om care începe să gândească ajunge în conflict cu mentalitatea promiscuă și mercantilă a modernității” (p. 17). Nu sunt deloc puține cazurile când, în meditațiile sale, Daniel Hoblea stigmatizează „atmosfera sepulcrală a modernității, «aerul» ei cadaveric” (p. 57) de pe pozițiile moralistului. Atunci se mai întâmplă să-i întindă o mână către un magistru venerat: „Țuțea avea dreptate punând pe seama orgoliului denumirea științifică *Homo sapi-*

ens sapiens, căreia i s-ar potrivi mult mai bine cea de *Homo stultus stultus!*" (p. 20). Într-un loc, trimitând la Diogene Cinicul, veștejește toate convențiile sociale contemporane, iar mizantropia i se desfășoară pe o spirală ascendentă. Unele, rare, fragmente par însemnări de jurnal intim; aici, reflecția și introspecția coboară cel mai adânc, arătând că subiectul posedă anumite adevăruri, aidoma cu înțelepții: „Am de gând să renunț la tot ce nu mă interesează, așa cum, încetând să fiu copil sau adolescent, m-am eliberat de «idolii» acelor perioade. Observ, de fiecare dată cu tristețe, cum se tot adună balast în jurul meu și în mine. Dar, cu mila Domnului, voi scăpa de tot ce mă îngreunează, de tot ce mă face să bat, spiritualicește vorbind, pasul pe loc” (p. 20).

Între valoarea justiției sociale și a celei divine se face trecerea, la Hoblea, către câmpul semantic cel mai apropiat cugetului său: *religiosul*. Asta se întâmplă într-un comentariu pe marginea unui gând al înțeleptului Solon. Ca de atâtea ori în carte, pornind de la un hipotext, autorul *Zigzagurilor* ajunge la o concluzie: „Ce-i drept, dac-ar exista justiție infailibilă în lume, judecata lui Dumnezeu ar fi inutilă, ceea ce nu-i deloc cazul...” (p. 16). Multe dintre textele ce compun noua carte fiind exerciții de autocunoaștere, unele insistă asupra raporturilor ființei auctoriale cu Sfânta Treime. Ipoteza Fiului se desprinde acum ca predilecție, probabil și pentru că are viața și opera cunoscute din evanghelii: „Noi, creștinii, nu avem decât un Învățător adevărat: Fiul Dumnezeului Celui Viu, Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Tot ce nu vine de la El este de prisos și pricină de smin-teală” (p. 19). Emoția religioasă cauzată de apropierea de Mântuitorul îl transformă pe autor într-un meliorist, care crede în iertare și în posibilitatea îndreptării. Poate că de-aceea, unele pansee, prin credința tot mai lămurită, au tăria unor predici. Nu exagerăm indicând și un posibil model de proprietate și precizie stilistică într-un enunț de pedagogie biblică: „În plan spiritu-

al, o rugăciune este mai importantă decât lectura oricăror cărți, căci prin ea te întâlnești cu sublimul Creator al tuturor lucrurilor și ființelor, din toate planurile de realități văzute și nevăzute. Desigur, fac excepție Cărțile sfinte, a căror lectură, dincolo de «literă», poate fi echivalată rugăciunii” (p. 33). Există și pagini în care imaginea pioasă stă în echilibru cu câte o urmă a spiritului rău, semn că autorul se afla în căutarea unei ecuații cât mai veridice a lumii: „În Evul Mediu, diavolul a fost numit «mămuța lui Dumnezeu». De la Darwin încoace, o bună parte dintre oameni țin neapărat să fie mămuțe fără Dumnezeu... Și se pare că au reușit cu prisosință!” (p. 53). În aceeași mare ecuație a existenței este pusă și antiteza estetică *sublim/grotesc*. Daniel Hoblea deduce complementaritatea frumosului cu sordidul chiar dintr-un episod din viața Mântuitorului, cam tot așa cum Théophile Gautier, în prefața la *Florile răului*, compara poetul cu soarele, care își așază lumina, în mod egal, asupra hoitului și asupra trandafirului: „Mi-am amintit de un apocrif, care povestește că Domnul Iisus mergea împreună cu apostolii pe un drum de țară și, la un moment dat, Sf. Petru îi spune: «Doamne, ni s-a făcut foame și te-am ruga să ne oprim și să mâncăm». «Bine, zise Domnul, vom mânca chiar aici, la marginea drumului». «Dar, Doamne, îi spuse Sf. Petru, aici suntem aproape de hoitul acela de câine plin de viermi și urât mirositor.» Mântuitorul privi în direcția indicată de Petru și-i răspunse: «Așa e, Petrule, dar uită-te ce dinți frumoși are». Aceasta este perspectiva filocalică asupra lumii: să vezi frumosul oriunde se ivește, chiar și în lucrurile cele mai ignobile în aparență” (pp. 27-28). Deosebit de intens mi se pare aici fiorul nou estetic, atât în direcția creației, cât și în cea a percepției.

Dacă adâncimea credinței și pietatea pot căpăta uneori valoare literică, unele ziceri din carte au, prin strălucirea ideii, caracter de „iluminări”. Acestea se apropie de poetica aforismului, nu numai prin jocul gândirii libere, ci și prin intenția

clară de-a revizui locuri comune. Folosind cuvântul ca vehicul pentru gând și simțire, ele trec zglobiu și cu ușurință de la un subiect la altul, într-un fel de *Zigzag*, sugerat chiar de titlu. Temele, rupte din stânca dură a vieții, pot fi obștești: minciuna, moartea, credința, destinul, sau ceva mai aparte, precum scrisul sau deschiderea spre poezie. Orice comparație între ele nu e decât încă un prilej de-a sublinia sentimentul sacrului: „De multe ori scrisul poate fi, într-un anumit sens, o formă de exorcism... Lumina tiparului poate «dezactiva» mulți demoni, dar nu pe toți. Numai rugăciunea – adevărata «sabie a Duhului Sfânt» – este un leac sigur pentru toți împielitații” (p. 13). Frecventarea sofistilor îl duce pe Hoblea spre atingerea oximoronică a temporalului cu atemporalul, a raționalului cu abisalitatea: „Să nu fii *exagerat* de prevenitor! Lasă-i și Providenței un loc în destinul tău” (p. 58). Paradoxul este și el imprimat filigranatic în structura de apoftegmă a „zigzagurilor”: „În singurătate înțelegi mai mult, printre ceilalți mai multe...” (p. 59), sau: „Dacă însuși Cuvântul nu este viu în tine, în zadar dai târcoale cuvintelor altora” (p. 60). Volumul se încheie oarecum eminescian, sarcasmul, ori melancolică ironie, dar și scepticismul, fiind mântuite în aceeași cuceritoare nevoie de a scrie: „Ai mai scris câteva rânduri. Și? Același soare răsare și apune la fel, peste aceleași capete năroade ce-și închipuie că rostuiesc și conduc lumea. Totuși, dacă nimic nu este lipsit de noimă, poate că, dacă n-aș scrie *acum* aceste cuvinte, aș stirbi întrucâtva echilibrul secret al lumii, ordinea inefabilă a întregului. Dar odată scrise, ele se înscriu în aceeași tulburătoare necesitate ce prezidează aparițiile și disparițiile tuturor lucrurilor” (p. 63). Fiind o carte care provoacă răni, cu o expresie cioraniană, *Zigzaguri* nu e nicidecum o anexă a celei precedente, *Gâlceava himerelor*, ci un pandant, perechea ei simetrică.

* Prefață la volumul lui Daniel Hoblea, „Zigzaguri”, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2021.

Zigzaguri*

Daniel HOBLEA

De când mă știu (e un fel de a spune, căci, cum scriam într-un poem, *amarnic și lung e drumul omului către sine însuși*), starea mea dominantă ar putea fi descrisă, fulgurant, ca un *acut simț al zădărniceii*. Nimic, din ceea ce nu trimite dincolo de sine, de aparența fenomenală, nu-mi spune nimic. Intuiția ce mă domină este că tot ce ține de manifestare, în toate ordinele ei de existență, nu este decât simbol, ce se întemeiază și trimite la un principiu supra-manifestat, în lipsa căruia totul mi s-ar părea de o absurditate fără seamăn.

„Semnele vremurilor” bântuie cu furie veacul, după cum ușor poate vedea orice om ce n-a căzut în nesimțire. Important este ca noi să nu ne smintim, indiferent de câte alte grozavii de tot felul vom mai auzi sau vedea. Îndelungă-răbdare ne cere Revelația (și, sigur, celelalte virtuți teologice), căci ca un zvon trece „fața lumii acesteia”.

Încet, încet, viața le simplifică pe toate, le „esențializează”, le șlefuește până la a le reduce la *semne*, la „scheme geometrice” strict necesare pentru a da un contur semnificativ fiecărui destin în parte.

Am de gând să renunț la tot ce nu mă interesează, așa cum, încetând să fiu copil sau adolescent, m-am eliberat de „idolii” acelor perioade. Observ, de fiecare dată cu tristețe, cum se tot adună balast în jurul meu și în mine. Dar, cu mila Domnului, voi scăpa de tot ce mă îngreunează, de tot ce mă face să bat, spiritualicește vorbind, pasul pe loc.

Orice operă, fie ea cât de ilustră, oricât ai aprofunda-o, nu poate înlocui cunoașterea efectivă, care ține de efortul personal al fiecăruia. Toate cărțile lumii de altfel, luate în litera lor, nu te pot trece „pragul” realizării spirituale, ci doar te ajută să ajungi până la el.

Deși mă războiesc cu efectele lui, mai pierd și multe bătălii cu insinuantul și acaparatorul „spirit” modern (căruia, precum balaurului din poveste, în zadar îi tot tai la capete, pentru că-i cresc altele, înmulțite, în loc), ale cărui cauze, oricum, nu sunt decât niște „reflexe”, în plan uman, ale unor realități supra-umane (sau mai degrabă sub-umane).

Primim, zilnic, avertismente în privința vulnerabilității condiției noastre, spre a ne smeri și a ne întoar-

ce la adevăratele valori, spre a regăsi, cu alte cuvinte, pe Dumnezeu cel Viu. Singura problemă ar fi să le putem recunoaște și să acționăm apoi în consecință, lucru imposibil, desigur, fără rugăciune.

Avem, într-adevăr, chiar înfricoșătoarea libertate de a nesocoti Providența divină, dar, eu cel puțin, nu vreau să mă număr printre cei ce își aleg această „libertate” pierzătoare de suflet, care este de fapt cea mai înjositoare robie.

Înfricoșată e taina libertății, căci dacă ne alegem autodistrugerea și iadul, Domnul ne respectă, îndure-rat, alegerea. Calea diavolească a minciunii („calea cea largă, care duce la moarte”), ce-i drept, e mai comodă, necerând niciun efort din partea noastră: e de-ajuns să ne dăm de-a berbeleacul pe ea, fără griji, fără să ne pese de nimeni și de nimic.

Sufletele sensibile reacționează scârbite la experimentele demonice ale dușmanilor văzuți și nevăzuți ai lui Hristos. Este exact ceea ce-i sperie pe oamenii „căl-duți”, adaptați la „tâmpirea duhovnicească” aproape generalizată care se manifestă la omul modern prin „echidistanță”, ce nu maschează decât indiferență față de Adevăr. Într-adevăr, la creatorii autentici, de pildă, se manifestă, în răstimpuri, o stare supra-abundentă, de revoltă, pe care oamenii Tradiției o numeau „mânie sacră”. Dacă Mântuitorul era „indiferent” sau „echidistant” față de rău, mai scotea biciul la farisei sau i-ar mai fi numit „pui de năpârci, șerpi veninoși și morminte văruite”? Știm, prin credință, că El este Fiul lui Dumnezeu și Cel cu adevărat îndreptățit să facă dreptate în toate lumile, văzute și nevăzute, pe care, ca Dumnezeu, le-a creat. Dar tot El ne-a învățat, în numele Lui, să demascăm răul, să-i trezim pe cei comozi spiritualicește, să nu facem nicio învoială cu „tatăl minciunii”. Mai e nevoie să amintim cum blândul Nicolae, Sfântul, l-a plesnit la un Sinod peste gură pe ereticul Arie când acesta a negat dumnezeirea Fiului numindu-l, hulitor, „creatură”? Și am putea da o mie de exemple care să arate că e voia Domnului să ne situăm fără ezitare, de câte ori e cazul, de partea Adevărului și să respingem cu hotărâre cursele vrăjmașului și ale celor „inspirați” de el.

*Fragmente din volumul cu același titlu, apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2021.

Exuvii lirice

Imelda CHINȚA

Hanna Bota, scriitoare clujeană, debutează în 1994 cu volumul *Candidați pentru ploaia târzie*, iar în 2006 cu volumul de proză *Tabla de șah*. Se distinge o apetență pentru spațiul cultural hindus pe care îl valorifică în *Poeme hindice*, în antologia *Don't play with the snakes*, apărută în 2008, tradusă în engleză și lansată la Calcutta, India sau volumul de proză, *Dansând pe Gange*, 2013. Editura Școala Ardeleană îi publică în 2020 volumul de versuri *33+3 poemele copilăriei*, însoțit de ilustrații ale Laurei Poantă, într-o grafică excepțională, completând și sintetizând discursul liric.

Poetica Hannei Bota se constituie într-un calendar al devenirii ființei raportat la două dimensiuni, cea a stării de increat și cea a manifestării, a descinderii în spațiul familiar, al frământărilor inerente. Verbul redă ritmul interior al evoluției, dar și mișcările sufletești ale ființei în devenire. Pentru a surprinde plenar liniștea, tăcerea, se reface traseul dinspre starea placentară, paradisiacă, edenică spre tumultul vieții cotidiene. Manifestarea devine sinonimă cu „ruptura ontologică” de universul intim al armoniei depline și este marcată de suferința percepută ca un strigăt al ființei, tristețea pierderii contactului cu cosmicul interior, tristețe provocată de disoluția timpului paradisiac, substituit printr-un timp al tristeții metafizice, al sentimentului alienării și înstrăinării.

Opul se deschide cu un *Prolog* în versuri în care se repetă, ca într-un scenariu ionescian, traseul ființial, dominat de puternice note existențialiste și expresioniste. Timiditatea sau caracterul refractar blagian în a rosti cuvântul se află în simbioză cu reticența Hannei

Bota în ceea ce privește manifestarea: „toată viața am fugit/ îmi amintesc cum nici în *burta mamei*/ n-am umplut spațiul destul/ m-am tras într-un colț de pânțecă ca în țara nimănui/ ca să nu fiu văzută/ să nu încurc pe alții/ gata să fug dacă cineva altă lume-mi deschide/ așa m-am născut/ nu total întrupată”. Roșul solar, ce parcă irizează umbre negre, pare desprins din tabloul *Strigătul* lui Edvard Munch și traduce ființa față în față cu fațea: „în pânțele mamei mă aflam/ deasupra cerul era roșu,/ în mijlocul lui un soare sonor bătea ritmul vieții;/ o lume roșie cu umbre de negru./ cuvinte nu cunoșteam,/ dar am învățat să zăresc gânduri,/ vibrația lor scăldată în lumină sau întunecime;/ (...)/ cu trup alungit, înotam ca un pește/ în lichid amniotic/ în valuri de pace, fără alți competitori”. Trecerea dinspre starea de neofit, increat înspre devenire este surprinsă în toată profunzimea ei; ființa trăiește plenar bucuria nemanifestării, a stagnării, a pregenezei: „apoi gură, nas și urechi nu știam ce-ar putea fi./ nu foloseau la nimic;/ aveam ochi, dar nu era nimic de văzut,/ aveam mâini și nimic de făcut,/ picioare, dar nicăieri de mers./ în lumea de roșu și negru primeam totul de-a gata/ iar viața era completă// de n-ar fi fost deformarea aceea/ aș fi trăit acolo de-a pururi/ însă veni ziua cumplită în care/ am fost împinsă afară din lumea umedă, caldă și blândă/ (...)/ oare ne vom naște iar într-o lume cu *altă lumină*,/ tunelul de trecere îl ghicesc pe-aproape -/ când unul dintre noi moare, se naște?”. Spațiul interior, placentar este resimțit ca fiind centrul lumii, omphalos, nucleul spiritual spre care ființa se întoarce în devenirea ei dornică de a-l recupera.

Poemele de început galvanizează în jurul motivului increatului, surprind lumea intrauterină, simbol al respingerii lumii articulate prin logos, tristețe și suferință. Autoarea adoptă o mască a increatului sub aparența căreia își caută centrul, echilibrul, sinele, încearcă să deslușească lumea în care a fost expulzată, exilată. Desprinderea de holosul matricial, de unitatea inițială este resimțită ca o mare deznădejde. Sunt recognoscibile în aceste poeme trăsăturile tipice unui autoportret, coagulându-se într-o ferventă poetică a căutării ca dorință manifestă de a restabili echilibrul: „s-a întâmplat în data de șapte a lunii a șaptea, iulie,/ într-o duminică, a șaptea zi a săptămânii după calendarul terestru,/ dimineața la ora șapte și habar n-am câte minute/ că nimeni n-a ținut seama de asta,/ mă naștea mama,.../ (...)/ n-am vrut să-i provoc nici durere, nici n-am prea plâns,/ ca să nu-mi reproșeze ceva/ (...)/ eu creșteam lungă,/ părul portocaliu, pistruii pe nas, ochii alungiți și înguști”. Cele două lumi se despart discret asemenea

apei de pământ într-o rostire gravă, contrastantă. Universul placentar devine articulația libertății, cel ființial traduce închiderea, captivitatea, spaima: „ce înspăimântătoare trecere de la ființa acvatică,/ de la cel ce-n lichid amniotic e-nvăluit ca de o pătură,/ purtat, hrănit, încălzit, protejat în pântec de mamă,/ la creatura terestră respirând cu proprii plămâni/ (...) / având cordonul ombilical tăiat definitiv.// degeaba libertatea aceasta,/ prea departe nimeni n-ajunge/ tot pe planetă ne învârtim/ aceeași atmosferă respirăm”.

Imaginarul poetic ia forma unui discurs sorescian, distingându-se printr-o imaginație debordantă, infuzată de absurdul dramatic. Planeta este percepută ca un imens pântec, o burtă halucinantă a chitului în care ființa captivă își caută eliberarea, liniștea: „dacă nu cauți liniștea/ vor umple alții cu țipete,/ în pântecul acesta planetar/ suntem cu toții la grămadă,/ (...) / aici, dacă nu cunoști iubirea,/ ura te va mușca, tristețile,/ ca niște depresii lungi, râme grețose”. Odată cu manifestarea, apar și figurile familiare ale mamei și ale tatălui, dar și fricile, tristețile, sentimentul fragilității, al neputinței, al limitei:

„prima mea întâlnire cu moartea a fost când a murit tatăl Valericăi”; „ne-am învățat cu fricile”. „ne-am construit propriul lagăr de concentrare,/ decretând că nimeni nu scapă de pe planetă viu –”.

Rătăcirea donquijotescă a ființei are o salvare în oniric, existența ca „vis treaz al individului” își găsește alinarea într-o transgresare a ei. Intertextualitatea completează discursul poetic, devine o salvare, un univers compensatoriu pentru copilul ros de neliniști, o dimensiune renunțată și conotată pozitiv, o lume hrănită din imaginația curată, nealterată a neofitului: „eu îmi doresc să fiu fata din vis/ (...) / fata din vis amestecă povești fără ca personajele să se supere/ căci lupul din Scufița Roșie e frate cu cel din Capra cu trei iezi,/ pe Fram, ursul polar, l-am văzut/ jucând șotron cu copiii vecinei pe-o bucată de caș”. Copilul inocent își reconstruiește lumi imaginare, tărâmurile onirice pe care le ia în stăpânire, pe care le ordonează, regizându-și propria piesă recompusă din fragmentele trecutului și alcătuită riguros, piesă cu piesă, ca o replică a lumii reale: „și ascunzișurile mele au primit numele/ (...) și când nu puteam să m-ascund în cărți și

povești,/ m-ascundeam în mine/ tot mai adânc pitindu-mă prin hățișuri.// patria mea îmi sunt eu”.

Volumul Hannei Bota este despre încercarea de reconciliere dintre eul frământat și universul exterior, redând, în nuce, treptele devenirii. E ipostaza unei permanente căutări înscrisă într-o poetică autoreflexivă, în care ființa aflată în echilibru cu ea însăși caută armonia universală: „eu pe mine iubindu-mă ca să pot iubi tot ce înseamnă preajmă”. Autoarea este o replică a lui Iona care își cere o nouă existență pentru un joc al dedublării, al ascunderii și al manifestării: „întotdeauna am știut că mai există o hanna/ una mult mai mare decât știu că sunt eu;/ deși îmi locuiește ființa,/ ea locuiește într-un dincolo de mine”; „ungherele izolate ale ființei mele/ acolo unde mă tot ascundeam/ făcând naveta între înăuntru și afară,/ ungherele acelea sunt uterul nașterii mele din nou”.

33+3 *poemele copilăriei* este o sinteză a unor elemente mitice și religioase tratate într-o manieră autentică, dominată de senzualitate și aglutinate într-un discurs cu vădite accente autobiografice, marcate de experiențele și trăirile lăuntrice.

Pe site-ul revistei Caiete Silvane, caiete-silvane.ro, poate fi vizualizată, în format electronic, o parte a arhivei (anii 2019 și 2020) revistei de cultură în limba maghiară *Hepehupa*.

Publicația *Hepehupa* a apărut în anul 2002, fiind o revistă locală de cultură a scriitorilor maghiari. Apare trimestrial, fiind editată de Color Print (director Major István). Redactori-șefi: publicistul Fejér László (2002-2018), profesorul Vicsai Zsolt (din 2019). Publicația cuprinde literatură, poezie, istorie locală, traduceri, interviuri, grafică, recenzii, folclor.

Hepehupa apare și cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj.

Daniel Săuca,
manager CCAJS

adresa: caiete-silvane.ro/hepehupa

HEPEHUPA

irodalom, vizualitás, (ott)honismeret

2020.3. szám

Galantarul cu portrete

Carmen ARDELEAN

Stația Parcul Central, Luminița Rusu

O galerie de portrete ne propune Luminița Rusu în volumul *Stația Parcul Central*, apărut la Editura Școala Ardeleană și recomandat de Cenaclul UBB, coordonat de Ion Mureșan. De altfel, titratul poet semnează și textul escortă, apreciind maturitatea prozatoarei, atribute importante ale stilului acesteia: „directețe, prospețime, firescul spunerii” sau ale artei narrative, căci „Luminița Rusu simte când tensiunea povestirii scade. Atunci îi rupe firul și introduce un fel de *potențiometre* epice: descrieri de natură, portrete, detalii, observații psihologice”.

Deși debutează, în 1996, în „Tribuna”, cu poezie, autoarea marchează momentul debutului editorial cu proză, prin volumul „O masă fără scaune”, 2015. Volumul publicat trei ani mai târziu reflectă, credem noi, experiența jurnalistică a autoarei, calitatea de colaborator extern și redactor la publicații locale și la postul Radio 3 România Tineret, căci toate cele douăsprezece proze scurte se apropie prin atmosferă, recuzită, unghiurile de abordare de reportaj. De altfel, întregul volum poate fi văzut ca o suită de reportaje ce surprind vieți aparent paralele, destine aparent incongruente care, simbolic, converg spre toposul iradiant care îi ademenește, îi cheamă sau pe care îl caută, amintind, astfel, cele două tipuri de fantastic despre care vorbește Ion Petru Culianu: cel de tip „call” și cel de tip „quest”.

Mizând pe figuri și abordări narrative relativ eterogene, decupând fragmente semnificative sau episoade obișnuite din viața per-

sonajelor sale care traversează sau viețuiesc, muncesc sau se odihnesc în Parcul Central, prozatoarea animă, luminează diferit lumi divergente, destine prăbușite, conflicte minore sau drame personale majore. E o abordare narativă care mi-a amintit de *Pereți subțiri*, de Ana Maria Sandu, dar și de recentul volum semnat de Mihai Zamfir, *În așteptare*, chiar dacă, în cazul celui din urmă, e vorba de un roman, deci *desfășurarea de forțe* e cu totul alta. Toate însă valorizează toposul parcului ca pe un nucleu ce leagă invizibil, uneori aleatoriu, destine, ca într-o povestire în ramă în care auditoriu (aproape) mut e parcul, e banca, e lacul sau înserarea.

O simetrie e vizibilă în povestirile ce deschid și încheie volumul, prin obsesia scrisului, a literaturii, chiar dacă prima dintre ele fixează, în tușe groase, figura clasică a universitarului dezabuzat, care mai rezistă obligațiilor profesionale și celor adiacente (evenimente literare, lansări de carte) doar dacă are tainul cu grade multe, strict necesar. Trei secvențe, aparent independente, compun ceea ce se dorește a fi episodul dramatic, dar revelator din viața lui Damian. E, în fond, o triplă perspectivă, aproape reportericească, asupra unei singure vieți, marcate iremediabil de un episod introdus abia spre finalul povestirii, dar care justifică schimbarea totală de atitudine a personajului. Naratorului neutru i se adaugă aici perspectiva Alinei, soția universitarului, dar și perspectiva vagabondului Frone, vajnic locuitor al parcului și al unora dintre povestiri. Trei voci, trei perspective, trei tonalități într-o povestire despre o criză existențială fugitiv trasată.

O temă livrescă e punctul de

pornire și pentru textul ce încheie volumul. O lectură a unui aspirant la recunoaștere, la apreciere în lumea literară stârnește o polemică banală, pe alocuri previzibilă, prilej de a caricaturiza tipologia pedantei ce combate „stricătorii de limbă” care își permit să plaseze „o cratiță între virgule”, ignorând total conținutul sau intervențiile partenerii de dialog care e vocea obiectivă, mai puțin vocală, care încearcă să tempereze perorațiile colegei de cenaclu. O secvențialitate similară celei din primul text e vizibilă aici, căci Damian și Frone sunt, din nou, față în față, pe banca din același parc. Un final ce pare să încerce să unifice circularitatea tipic rebreniană cu mise-en-abîme-ul gidian, căci Damian îi oferă celebrului boschetar o carte despre viața lui.

În celelalte zece povestiri, remarcăm o migrare voluntară a unor personaje ce devin din actori, confesori sau colportori, toți expunând, ca într-un galantar, povești de viață marcante, uneori trauma-

tizante. Pe linia „literaturii insignifiantului”, Luminița Rusu realizează instantanee sau prinde, în câteva pagini, destinele unor ființe damnate, ale unor indivizi ajunși, involuntar, la periferia societății. Parcursul existențial, așteptările, neîmplinirile lor se circumscriu tiparului celui ce se simte condamnat cu executare la existență. Aca-dea ilustrează arhetipul infantului vagabond, dar sensibil, atent, ce se opune fetei răsfățate din Mascarpone, dar care are umanismul Mădălinei, fata care își însoțește bunicul marcat de un diagnostic crunt.

Alături de ei, viața parcului e întregită de imaginea chioșcarului care înțelege cu asupra de măsură ce înseamnă responsabilitatea la

serviciu și care face, ușor, trece-rea spre povestirea în care actorii volumului se mută pe scena unde evoluează, prost într-un rol impus, dar excelent în propriul rol, Ilinca, o actriță în devenire, măcinată la fel de dureros de moartea motanului său și de ignoranța bărbatului iubit. Relativ previzibil, regizorul va citi temperat elogi-oasă cronică de teatru, în revista cumpărată de la deja cunoscutul chioșcar din parcul „central”. Și cum de la artă dramatică la show tv nu pare a fi o distanță considerabilă, Luminița Rusu își plasează un alt personaj din lumea celor fără adăpost, care populează parcul, într-o emisiune cu miză lacrimogenă, în care, în buna tradiție

mondenă, Virginiei Postolache i se aduce, în direct, așa-zisul fiu abandonat din motive lesne de înțeles. Un final neașteptat fixează mărturia sinceră a femeii, în afara camerelor de luat vederi.

Comportamente reprobabile sau gesturi profund umane, crime în cele mai variate sensuri ale cuvântului, soldate cu condamnări ispășite în închisoare sau, mai grav, în spațiul casnic dau sevă povestirilor „Un bun creștin”, „Herr colonel”, „Plic fără timbru”, a căror autenticitate e realizată prin tehnica confesiunii sau a colportării. Emoții și empatie stârnesc textele plasate spre finalul volumului, făcând astfel tot mai vizibil profilul autoarei: de fotograf și reporter.

O nouă carte la Editura Caiete Silvane: **Octavia Micu Ceaca, „Sergiu – memoria timpului său”**

Volum apărut cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Către cititori

M-am hotărât să scriu această carte după îndelungi ezitări, considerând că subiectul ar merita un condei mai înzestrat.

Timpul se scurge neiertător și amintirile devin tot mai palide, iar noile generații vor afla doar din cărți momentele de încordare ale istoriei.

Istoria consemnează date seci și câteva note privind semnificația evenimentelor. Pentru noi, generațiile mai vechi, Revoluția din decembrie 1989 este încă vie, a însemnat un salt mult așteptat pe care l-am plătit cu multe jertfe.

Fiecare vreme își are chemările ei, așteptările ei. S-a scris destul de mult despre decembrie 1989 de către istorici, reporteri, analiști politici, pentru a înțelege, în mare, evenimentul, dar fără a elucida în totalitate problematica. Noi nu ne-am propus să ne alăturăm acestora. Marelui tot, care e istoria unei etape, îi lipsesc amănuntele, trăirile

oamenilor și doar acestea pot da fiorul, culoarea vieții trăite.

Dorim să răspundem unei alte așteptări a vremii pornind dintr-un spațiu restrâns, o mărunță localitate, Ileanda, județul Sălaj, din care s-a ridicat un erou al Revoluției. M-am gândit că o cruce înaltă de marmură albă din cimitirul nostru merită să-și spună povestea, că prin ea, Ileanda a primit o cunună de lauri însângerați, un titlu de noblețe. Chiar și liceul în care a învățat Sergiu se poate mândri pentru că unul dintre foștii lui elevi s-a înscris în **Cartea de aur** a eroilor patriei. Nu sunt scriitoare de profesie, dar am privilegiul de a fi fost profesoară, consăteană cu eroul și o apropiată a familiei. Tatăl lui Sergiu, Iosif Butuza, care citește mult, iubește cărțile și scrie versuri, și mama lui, Silvia, am înțeles că s-ar bucura să aibă în casă o carte între filele căreia să găsească dragi amintiri și lacrimile unor încercări dramatice, cuvinte din care se încheagă chipul celui drag.

Din discuțiile cu domnul Butuza, am înțeles că ar fi greu ca el să răspundă chemării, că doar cineva care privește din afară, fără să simtă inima sângărând, poate cuprinde în cuvânt viața unui fiu pierdut.

Am primit multe informații, multe materiale de la tatăl lui Ser-

giu, care mi-a sugerat și titlul cărții. Multe amintiri dragi pe care le-am cuprins întocmai în carte sunt scrise de sora eroului, Mirela.

Am adunat toate materialele și m-am trudit ca prin întruparea gândului în cuvânt să înveșnicesc amintirile, să le dau un glas care să transmită fiorul vieții, cum spune Ioan Alexandru: „Cuvântul s-a făcut viață/ Și viața s-a făcut cuvânt”.

Fie ca această carte să reînsuflească sentimentele alese ale celor ce l-au cunoscut pe Sergiu și mesajul ei să fie înțeles de alți tineri care se vor apleca să o citească.

Octavia Micu Ceaca

Ora de sinceritate

Alice Valeria MICU

Aflat la al doilea „experiment editorial”, Marin Diaconu a construit „23 Gânditori în autoprezentări subiective”, carte apărută la Ed. Fundația Națională pentru Știință și Artă (București, 2020). Găsim aici o arhitectură eterogenă în formă, dar relativ omogenă în conținut, coautorii fiind reprezentanți ai lumii academice, așadar, un pol al cunoașterii, înțelegerii și rațiunii. Au oferit structuri personale, ca un interviu cu sine, 23 de gânditori, reprezentând școala de filosofie în care s-au format: Ștefan Afloroaei, Constantin Aslam, Petru Bejan, Alexandru Boboc, Ionel Bușe, Ion Ceapraz, Aurel Codoban, Rodica Croitoru, Ion Dur, Nicolae Gogoneață, Constantin Grecu, Adrian-Paul Iliescu, Petru Ioan, Andrei Marga, Vasile Muscă, Laura Pană, Marta Petreu, Mihaela Pop, Valentin Popa, Constantin Stoenescu, Alexandru Surdu, Cătălin Zamfir, Elena Zamfir. Este vorba de tot atâtea personalități a căror structură analitică s-a consolidat și s-a nuanțat într-o perioadă în care tocmai gândirea liberă era nu doar descurajată, ci se forța alinierea ei într-un *Pat al lui Procrust* printre zăbrelele căruia era greu de străbătut.

23 de capitole și tot atâtea destine intelectuale, ce compun, cu operele lor și cu activitatea academică, o bibliotecă remarcabilă, nu doar cu cărți de filosofie, ci și cu poezie, roman, eseu, studii, texte critice etc. Retrospecțiile de sine ale acestor gânditori, inerent subiective în intenții și în materializare, au darul de a ne face părtași idiosincraziilor personale și ai imaginilor de sine decupate de autori. Este o incursiune interesantă de-a lungul căreia întâlnim avatarurile celor 23 de coautori. Cât de obiec-

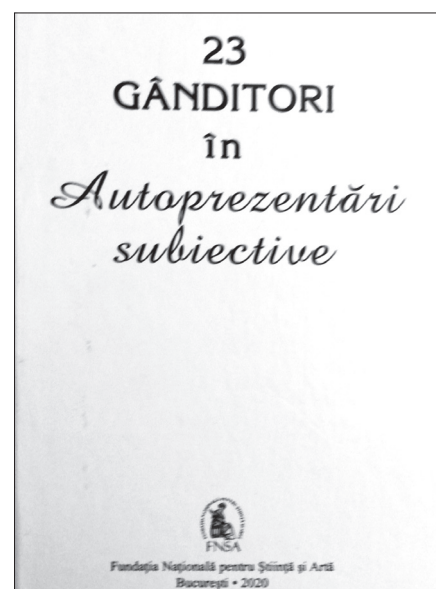
tive sunt imaginile din oglinzile personale contează mai puțin, dar problema i-a preocupat pe gânditorii cuprinși în acest generos volum.

„Privite de la distanță, „sinele” și „imaginea de sine” sunt greu de discriminat. Cea din urmă este un construct artificial, medie între ceea ce dorim a fi, felul în care preferăm să fim văzuți și ceea ce suntem de fapt. „Dezvăluirea” de sine ar fi posibilă doar pe calapodul sincerității absolute. Este însă această premisă realistă, eliberată de tentația „camuflărilor” strategice și cosmetizare? Mă tem că nu. Asumate fără intenții măsluite, jurnalul, epistola, confesiunea pot trece în mai bună măsură de partea sincerității decât simplul „bilanț contabil” al evenimentelor personale socotite relevante sau decât CV-ul profesional, sec și oficial” (Petru Bejan, pp. 63-64).

Deși disciplina conceptelor pare tot mai umbră de cele mai noi și mai profunde ramuri ale științei și cunoașterii, volumul de față ne oferă un vitraliu remarcabil, impresionant în ansamblu și în fiecare parte ce îl alcătuiește. Cu titluri explicite sau metaforice, autorii își pledează cauza, trecând în revistă temele majore din activitatea academică, echilibrate adesea de o bogată activitate culturală, literară, intelectuală, povești de viață și decupaje pline de istorie ante și postrevoluționară.

Școala de gânditori clujeni este prezentă prin Marta Petreu, Aurel Codoban, Vasile Muscă, Andrei Marga.

Marta Petreu își intitulează autoprezentarea *Scriitor și profesor*, așa cum o cunoaștem, prin cele două laturi extrem de bogate ale personalității sale – literatura și cariera academică, evidențiate de

o fișă impresionantă de cărți apărute în spațiul românesc, european și mondial, ce completează tabloul personal al Martei Petreu.

„Cred despre mine că sunt un autor tipic pentru cultura română, și asta nu numai fiindcă am debutat, precum cei mai mulți dintre filosofi români, cu o cercetare de logică, ci și pentru că îmbin în scriul meu filosofia cu literatura: am debutat ca poetă, am continuat ca eseistă, iar acum, dacă mă uit înapoi, îmi dau seama că partea cea mai mare a scrisului meu e formată din studii. Studii de cultură românească. Am făcut o pasiune pentru cultură, pentru aceea română în particular” (pp. 410-411).

Lipsa conștiinței critice de sine și paradigma critică extrem-contemporană sunt cele două urgențe pe care Marta Petreu le vede ca absolut necesare pentru o percepere corectă a unei bune culturi mijlocii, nicidecum minore, cum e cultura română. Utilitatea filosofiei, mai ales în generarea „conștiinței-de sine-critice” pentru atingerea demnității noastre ca națiune poate fi un bun motiv de studiu al acestei

arte a interogării, a argumentelor raționale, a prezentării lor sistematice și a discuțiilor critice. Mentalul colectiv bazat pe idoli și faptul că în cultura română, adevărul este ultimul lucru care contează sunt două elemente care ne umbresc și pe care Scriitorul și Profesorul Marta Petreu nu se sfiește să le deplângă.

Aurel Codoban ne oferă un *Autoportret desenat din cărți*, un fel de *Bibliotecar* al lui Arcimboldo, pe care îl și pomenește, cu diferența că, dincolo de cărțile citite și prețuite stau cele gândite, scrise și publicate. Parcursul său, de scriitor de cărți, văzut în paralel cu preocupările și curentele de care s-a lăsat cucerit, ne duc de la înțelegerea operelor în sociologia și filosofia artei și culturii, prin structuralismul francez și semiologie, la criticismul kantian al cunoașterii, teorii ale semnului și comunicării, filosofia religiilor, iubirea ca program, limbajul corporal, pentru a ne întoarce la iubirea sa din adolescență, proza. „Un stilist existențial/consilier filosofic și etic”, așa se recomandă autorul ce dă literaturii șansa de supraviețuire prin para-literatură și filosofiei prin renunțarea la verbalizare. „Într-o

lume a comunicării generalizate și excesive, singura atitudine pe care o poate dezvolta filosofia este tăcerea. Abia acum «dacă tăceai filosof rămâneai» capătă un sens bun, nu ironic, iar tăcerea ritualului revine în sacral originii din care s-a ivit” (p. 172).

Cu *Filosofia pragmatismului reflexiv*, **Andrei Marga** articulează în patru puncte concepția sa asupra rolului filosofiei în condițiile lumii actuale, orientarea construcției filosofice pe care o întreprinde, conturează pragmatismul reflexiv și clarifică organizarea conceptuală a scrierilor ce-l exprimă. Construcțiile școlii clujene în care se situează și opțiunile filosofice pe care se bazează îl fac să se autodefinească explicit: „Aparțin curentului de gândire ce a făcut trecerea de la «filosofia conștiinței» la «filosofia comunicării» și caută acum să absoarbă «filosofia conștiinței de sine» în aceasta din urmă” (p. 315).

Vasile Muscă își delimitează preocupările din domeniul istoriei filosofiei universale între începuturile eline ale gândirii europene și reevaluarea ontologiei fundamentale cu fința în centru în concepția lui Heidegger. Ele sunt cuprinse în

antologia *Momente filosofice din 50 de ani*, care va fi urmată de o alta privind coordonatele filosofiei din spațiul românesc.

Constatând declinul filosofiei ca importanță, Vasile Muscă vede în metafizică finalitatea cea mai înaltă a filosofiei, citându-l pe Lucian Blaga și concepția sa din *Despre conștiința filosofică*. O consistentă definiție îi încheie pledoaria: „Filosofia e speculație având la bază fapte pozitive, dar situându-se dincolo de acestea, adică o construcție teoretică ce confirmă, cu maximă putere, vocația creatoare a omului” (p. 364).

Între copertile unui tom de aproape 600 de pagini găsim răspunsul la întrebarea recurentă *La ce bun?* Cui folosește o asemenea retrospectivă și de ce e utilă studierea istoriei de orice fel este răspunsul pe care ni-l oferă Marta Petreu: „Cunoașterea cu fidelitate a trecutului ne determină să evităm repetarea greșelilor, pe care le-am putea face în viitor”. „Pentru mine, filosofia trebuie să folosească la ceva. (...) La clarificarea lumii din jur – sau din trecut. Astăzi, la a gândi asupra prezentului, pentru a preveni distrugerea viitorului, de pildă” (p. 412).

O nouă carte semnată de Silvia Bodea Sălăjan: „Singurătatea celor învinși”, Editura „Caiete Silvane”, Zalău, 2021, colecția Roman, volum apărut cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Silvia Bodea Sălăjan s-a născut în localitatea Răstolțu-Deșert, comuna Agrij, județul Sălaj. Este autoarea volumelor de versuri: *În căutarea Graalului* (Ed. Silvania, Zalău, 2002); *Talanți risipiți* (Ed. Silvania, Zalău, 2006); *Chivot jefuit* (Ed. Silvania, Zalău, 2008); *Suburbiile șarpelui* (Ed. Palimpsest, București, 2011); *Primejdia tăcerii* (Ed. Palimpsest, București, 2013); *Pelerin la poarta cerului* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2014); *Limita*

umbrei (Ed. Palimpsest, București, 2016); *Serbările luminii* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2018); alte volume publicate: *Povești din lumea lui Tudor* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009); *Satul Răstolțu-Deșert – metafora unei iubiri. Monografie* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009); *Tudor și Tania în lumea poveștilor* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2016), *Colecționarul de oglinzi* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2020).

În prezent este membru al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj, membru al Uniunii Scriitorilor de Limba Română – Chișinău, membru al Asociației „Cartea – izvor de cultură” și colaborator al revistei asociației; colaborator al revistei „Almăjul” (Bozovici, Caraș-Severin); colaborator al revistei „Logos și Agape” (Chișinău); cetățean de onoare al comunei Agrij. Este in-

clusă în dicționarul *Oameni de seamă ai Sălajului* (Zalău, 2004) și în antologia *Poeți sălăjeni* (Ed. Silvania, Zalău, 2007).

Amintirile unei mame

GYÖRFI-DEÁK György

Am primit ca donații pentru bibliotecă din Jibou, din surse diferite, câteva cărți de memorii scrise de mame. Le-am citit cu plăcere, datorită calităților narative deosebite, de unde pui speranța descoperirii unor episoade anecdotice despre copiii acum deveniți adulți, cu nume cunoscute în mediile culturale. Să recunoaștem cinstit, cine nu s-ar emoționa să-l vadă pe Petre Țuțea fotografiat „putti” la șase luni și să spună, „uite, dom’le, ce filosof drăgălaș a fost, țucu-i-aș basca!”

Una dintre ele m-a atras de la început prin titlu: „Copilăria din amintiri”, deoarece era o așezare în ordine inversă a cuvintelor din cel mai cunoscut roman autobiografic românesc. Unde pui că volumul a apărut la editura craioveană Revers, adică „de pe partea opusă”. Titlul de pe spatele unei pagini ținute în lumină apare de asemenea cu textul inversat. Șmecher!

Autoarea, Lucreția „Mili” Mirescu, s-a născut în comuna Târgu Logrești în 1928, din părinții Ana și Codin Opran. A fost cea mai mare dintre cei opt copii, trei pierduți la o vârstă fragedă, deoarece pe atunci nu erau medici la sate și nici nu se găseau medicamente. O hartă ne arată localitatea gorjeană, centru de plasă, situată la egală distanță de Jiu și de Olt. Familia era înstărită, cu prăvălie, ținea cai, vite, creștea oi, a plătit pagubele produse de ele când ciobănița de șapte ani nu le-a vegheat cum trebuie. Ca în „Pinochio”, copila s-a lăsat păcălită și a îngropat galbenii din zestrea mamei, ca să se înmulțească. A avut bucurii, dar și parte din toate necazurile din și de după Al Doilea Război Mondial: boli, secetă, foamete. Școala a început-o cu preoteasa unui șef de cuib legionar, cleric și profesor de limba română. Cum tatăl fusese dus pe front, copila își ajuta mama la treburile de acasă ori chiar la cosit. Când femeia s-a îm-

bolnăvit și a început să sângereze, au dus-o la Mănăstirea Amaradia (a cărei etimologie ar putea să fie maghiară: „hamar”, adică „iute, repede”) în trei miercuri la rând și a scăpat, a trăit 81 de ani. Sătenii credeau în strigoi și au pus chinurile soției pe seama unor farmece destinate soțului, lăsate în pragul casei, să dea necazul peste el.

După ce a absolvit școala de educatoare din Târgu Jiu, o vreme a avut grijă de copiii din Roșia de Amaradia, apoi a devenit asistentă socială. A învățat să dactilograficeze, la o „drăcie de canțelarie care tipărea conferințe pentru ridicarea nivelului cultural al satelor”. A învățat repede și „a bătut bine la mașină”, astfel încât a fost luată la raion, unde l-a întâlnit pe Aurel Mirescu, „hoț de Coșovei, unde se taie gâtul calului ca să-i subtilizeze zurgălăii” (bârfă lansată de rivalii nemulțumiți că n-au reușit să cucerească inima fetei). S-a lăsat vrăjită, s-au cunutat și l-au zămislit pe Marian, zis Maxim, promotor al benzii desenate românești, cândva profesor navetist la Stângăceaua (județul Mehedinți). Ajutată de talent, a lucrat vreme de 21 de ani la Studioul teritorial de radio și televiziune din Craiova. Colegii au remarcat în veselul „Uric de scoatere la pensie” că: „n-a cunoscut sfadă sau gâlceavă, trăind în bună vecinătate cu colegii”. Cum mass-media e concurențială și stresantă, a fost chiar invidiată pentru performanța de a fi apucat să se bucure de vârsta la care mulți reporteri și redactori n-au ajuns.

Oricum, autoarea are darul nemuririi în sânge, a fost înzestrată (nu ursită!) cu harul povestirii și ne-a împărtășit mai multe legende: cum femeile au izgonit turcii pe Dealul Muierilor; cine a fost sergentul Barbu care a spart oul lui Cuza; cum umblau tinerii cu Steaua de Crăciun și se adunau de Anul Nou „la vrăjit”.

De Paști, fiecare fată ieșea „la gavie” (la hora din sat) îmbrăcată într-un costum cusut iarna pe ascuns, să nu știe celelalte ce motive a folosit. Sunt creionate diferite portrete de oameni din familie sau de localnici, fiecare cu istorioara lui: Floarea Florilor (citiți-o neapărat, e o bijuterie literară); Greieroica rămasă văduvă cu cinci copii; Maria cea Mare și Maria cea Mică, mama lotrului Tarbău (uite un alt „o” maghiar); Moș Grigore Vrăjitorul, care și-a omorât, fără să știe, propria noră (majoritatea căsătoriilor erau aranjate de părinți și se puteau preschimba în tragedii când unul dintre soți întâlnea „dragostea vieții sale”); Petrică cel mâncat de lupi; bunica cea rea; carismaticul Moșu’, prezent și pe copertă; copiii rămași în viață: Ioana, Mița, Elisabeta, Gheorghe – un adevărat roman de tip moromețian, nedevelopat, rămas „în nuce”.

„Cartea Miliței” a fost lansată în urmă cu doi ani, în 28 ianuarie, la Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova. La eveniment, au participat ca invitați Mircea Pospai, Liviu Gabriel Balica, Liviu Mircea Goga, Mihai Fircă și Viorel Pirligras.

Urme ale unor oameni de seamă

Menuț MAXIMINIAN

De mai bine de zece ani realizez, la Radio Someș, emisiunea *Repere Culturale*. Dar, oare, în societatea actuală, când mediocritățile își arată colții de după masca pe care o poartă (și la propriu, și la figurat), fiind aplaudate de non-valori ca ele, mai este vremea reperelor spirituale, culturale, morale, istorice? Eu cred că da, exemplul vine de la însuși Creatorul nostru, cel care vine, an de an, în mijlocul mulțimilor pentru a se da pe El ca reper de bună purtare, coborând de pe Tronul din înaltul Cerului. „Eternul Dumnezeu intră în istorie, strâmtorându-Se la dimensiunea umană, numai de dragul unei făpturi pe care a creat-o, care L-a înfruntat și pe care El o iubește într-o nesfârșită bunătate: omul”, spunea Mitropolitul Bartolomeu, de la a cărui naștere marcăm centenarul (Pastoralele sale au apărut într-o ediție de sărbătoare la Editura Polirom). Am avut bucuria de a colabora cu scriitorul și mitropolitul, timp de zece ani, ca jurnalist. De altfel, avea cu bistrițenii o relație aparte, fapt consemnat și în „Amintiri despre Mitropolitul Bartolomeu”, carte apărută la Editura Renașterea, sub semnătura lui Mircea Gelu Buta. Printr-un proiect demarat cu ani în urmă de directorul Spitalului Județean Bistrița, Mircea Gelu Buta, și binecuvântat de Mitropolitul Bartolomeu – „Medicină și Teologie” –, oamenii științei medicale își dau (și azi) mâna cu preoții astfel încât într-un tot unitar vorbesc despre trup și suflet. Pornind de la faptul că Mircea Gelu Buta a adus la propriu Biserica în spital, toate instituțiile medicale bistrițene având acum zidită în curte câte o biserică, vom înțelege rolul important pe care-l au intelectualii îmbisericiți pentru

promovarea reperelor naționale în cadrul generațiilor actuale.

Spune președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, în prefața volumului „Urme ale unor oameni de seamă” apărut la Editura Școala Ardeleană, sub semnătura universitarului Mircea Gelu Buta, că autorul „știe să ne arate, neotentativ și fără orgolii locale obsedante, că Bistrița a fost plină de har prin pașii «oamenilor cari au fost» (cum ar fi zis Iorga), prin oamenii mari ai locului, dar și prin cei de aiurea care s-au apropiat de binecuvântatul loc, de ținuturile vecine ale Năsăudului, de văile dintre dealurile domoale sau de depresunile de la poalele Carpaților Răsăriteni, presărate cu sate rânduie după regulile grânicerești de odinioară”. Cartea aduce în prim plan povestea unor personalități ce au legătură cu aceste meleaguri și trebuie citită „în literă și în spirit”: „Am încercat să reînvii locuri și oameni, scoțându-i din uitare, cu dorința ca generațiile tinere ale vremii, dar și cele care vor urma, să deprindă valoarea amintirilor colective, care dau unui popor puterea să înfrunte viitorul”. Lectura curge câtinel, fără discriminări etnice și confesionale, la Buta românii, sașii, ungurii, evreii defilează împreună pe esplanada culturii.

Pornind pe drumul documentelor, căutând în arhivele statului, dar și în colecțiile unor familii de bistrițeni, Mircea Gelu Buta vine în fața noastră cu povești mai puțin cunoscute, legate de pașii care i-au purtat pe înaintași pe meleagurile noastre. Bistrița este oraș al Imnului Național, familia Mureșenilor având rădăcini în zona noastră. Atâtea speculații au fost de-a lungul timpului despre casa poetului Andrei Mureșanu de la Bistrița,

încât mulți dintre noi nu mai știam locul în care s-a născut. Aflăm că poetul de răsunet a văzut lumina zilei pe strada numită acum Alba Iulia, acolo unde tatăl lui, Toader Mureșanu, a fost posesorul unei mori de scoarță și că, după moartea acestuia, casa arde, iar mama, văduvă cu trei copii, se mută la bunică pe strada Năsăudului, care acum poartă numele poetului: „Când s-a mutat în această casă, Andrei Mureșanu avea 6 ani. Din această casă, Andrei Mureșanu a urmat Școala primară, apoi Școala normală săsească din Bistrița, iar mai târziu a trecut la Liceul Piaristilor, tot din Bistrița”, se arată în articolul din *Gazeta Transilvaniei*, din 1908, semnat de Nestor Șimon. Despre prezența lui Andrei Mureșanu aici, până la 17 ani, în anul 1833, când vărul său Iacob Mureșanu îl duce la Brașov, unde se va întâlni cu George Barițiu, despre pericolul demolării acesteia prin planul de sistematizare cu blocuri a cartierului Andrei Mureșanu, protestul profesorului George Vasile Rațiu și al poezilor din zonă (Alexandru

Cristian Miloș îi trimite o telegramă lui Adrian Păunescu), dar mai ales despre intervenția viceprimarului de atunci, Gheorghe Șanta, care nu doar că va salva casa, care era destul de șubredă, ci o va recondiționa din temelii, astăzi bucurându-ne cu toții de prezența ei în inima Bistriței, vorbește în carte Mircea Gelu Buta.

Impresionantă vizita pe care Alexandru Odobescu o face în Ardeal în anul 1894, în stațiunea Sângeorzul Român (actualul oraș Sângeorz Băi) pentru a concepe împreună cu pedagogul Vasile Grigore Borgovan, originar de pe meleagurile noastre, de la Corvinești, o carte de citire pentru clasele primare. Rămâne fascinat Odobescu de ceea ce vede aici, astfel încât, în „Călătoria în Ardeal”, consemnează: „toți sătenii, cu mic, cu mare, de la copii de țâță până la moșnegi cu părul ca neaua, cu toții s-au adunat la pavilionul ce se găsește în vârful mamelonului! A fost ceva extraordinar să vezi atâția țărani români la un loc, așa de curați și așa de cuviincioși, adunați pașnic într-un spațiu atât de pitoresc!”. Merită menționată aici și lucrarea „Amintiri din copilărie” a lui Vasile Grigore Borgovan, tipărită după manuscrisul de la Arhivele bistrițene, la 100 de ani, sub sigla Bibliotecii Județene Bistrița-Năsăud, la Editura Mega. Volumul surprinde viața trăită de acesta în perioada 1859-1873 în satul natal, Corvinești. Vasile Grigore Borgovanu este autorul a peste 30 de cărți de pedagogie, unele dintre ele publicate în mii de exemplare și oferite inclusiv elevilor, abordând modul în care aceștia trebuie să se comporte în societate. A fost admirat de Titu Maiorescu, Alexandru Odobescu, George Barițiu. Printre cei care l-au remarcat s-a numărat și I.L. Caragiale, pe care îl inspiră pentru schița „Un pedagog de școală nouă”.

Legătura dintre prim-ministrul Alexandru Vaida Voevod și Bistrița, unde a fost elev la Gim-

naziul săsesc, misiunea lui din partea Casei Regale de a face un demers personal pe lângă prințul Carol ce a locuit la Bistrița, sunt consemnate de Mircea Gelu Buta. Apoi, prezența lui Nicolae Iorga pe același subiect, la Bistrița. Însă niciunul nu a reușit să-l convingă pe prinț să-și revizuiască atitudinea în spațiul public, singurul lucru pe care l-au obținut de la acesta fiind „asigurarea că se va retrage public, părăsirea de drepturi”, după cum consemna Iorga. Un subiect sensibil, dar care circulă și azi ca o legendă vie printre bistrițeni care vorbesc despre prințul Carol și prezența sa în Garnizoana Bistrița, precum și despre rolul de veșnic îndrăgostit pe care-l avea acesta. O placă memorială la intrarea în actuala clădire a Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, atestă: „În această clădire a locuit, între anii 1919-1920, Prințul Carol (viitorul Rege al României Carol al II-lea). Clădirea a fost vizitată, în aceeași perioadă, de Nicolae Iorga și Alexandru Vaida Voevod”. „În toamna anului 1918, în urma scandalului produs de căsătoria sa cu Zizi Lambrino și a doua renunțare la tron, Principelui Carol i se stabilește domiciliul obligatoriu în orașul Bistrița. Cu această ocazie, în oraș se înființează un regiment de vânători de munte și se achiziționează un imobil situat pe str. Alexandru Odobescu, unde ulterior va funcționa Banca Națională. În această perioadă, asupra principelui se vor face numeroase presiuni pentru a renunța la căsătorie. În acest scop, cunoscându-i-se înclinațiile și capriciile, se vor organiza partide de vânatoare, defilări de trupe, petreceri, precum și numeroase aventuri sentimentale, toate menite a-l face să uite de Zizi Lambrino... În 8 ianuarie 1920, Principele Carol părăsește țara, fiind trimis într-o «excursie de studii» prin lume, pentru a încerca să uite de fosta sa iubită. Se pare că în urma legăturilor amoroase pe care Principele Carol le-a avut la Bistrița, s-au născut

mai mulți copii. Niciunul nu și-a revendicat însă originea sângelui albastru. Folclorul local a găsit, totuși, o asemănare izbitoare între una din personalitățile publice ale orașului, cu oarecare ascensiune în ierarhia politico-administrativă a județului pe vremea comuniștilor, și Regele Carol, fapt pe care cel în cauză nu l-a dezmințit niciodată (n.r. – Constantin Sabie). În iarna anului 2007, Regele Mihai împreună cu Regina Ana și câțiva membri ai Casei Regale și-au petrecut sărbătorile Crăciunului la Bistrița. Cu această ocazie, i-am arătat Majestății sale casa în care, cu mulți ani în urmă, a locuit Regele Carol al II-lea. S-a oprit pentru câteva clipe, a privit cu interes clădirea impunătoare, după care a comentat simplu: «Aceasta este de acum istorie», povestește prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta în scrierile sale. „Prințul Carol nu s-a ferit în Bistrița de societate. A luat parte la concerte, petreceri, sport, la serbări și la sărbători”, scrie deputatul bistrițean Victor Moldovan.

Prezența lui Nicolae Iorga în spațiul județului nostru nu rămâne neconsemnată în cartea „Neamul românesc în Ardeal și țara unguerească” la 1906, acesta spunând cu privire la țăranii pe care-i întâlnește în târgul năsăudean, că sunt „o rasă de oameni tari, cu liniile alese și cu deșteptăciunea în față”.

Cartea aceasta vorbește și despre readucerea în actualitate și ancorarea dincolo de timp a personalităților care au lăsat urme. Iată, inclusiv prin grija lui Mircea Gelu Buta, Alexandru Vaida Voevod are bust la Bistrița, Patriarhul Miron Cristea la Năsăud, iar poezii Andrei Mureșanu și George Coșbuc, pe lângă statuile uriașe ce străjuiesc cultura bistrițeană în centrul urbei, s-au învrednicit și cu alte opere ale sculptorilor, inaugurate de curând la Biblioteca Județeană ce poartă numele poetului de la Hordou, și la Casa Memorială „Andrei Mureșanu”.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Cartea tuturor scriitorilor

Mirel TALOȘ

În acea zi plumburie de noiembrie se împlineau zece ani de când nu se mai vânduse nicio carte. În acest răstimp, editurile își închiseseră porțile, iar îndeletnicirile care sprijineau scrisul, cum ar fi agenții literari, librării sau anticarii, dispăruseră, fiind îndepărtate din nomenclatorul oficial de meserii. Scriitorii, de bună seamă, trebuiră să-și caute alte căi prin care să-și susțină traiul. Arta cărții, cu cele două capete de pod ale sale, scriitorul și cititorul, legate prin puntea plăcerii lecturii, care dădea putere scriitorului și satisfacții cititorului, dispăruse precum o veche artă pierdută. Pierind și cititul, nu dură mult până și bibliotecile fură ferecate; nu erau puțini cei care clamau că ele trebuie evacuate de acele obiecte moarte și bolnave, neputincioase în a oferi satisfacții și că ar trebui desfășurate în ele alte îndeletniciri, mai vii, mai actuale. Cu nesperată șansă, câștiga părerea potrivit căreia bibliotecile trebuie lăsate așa cum sunt, dar închise cu lacăte ferme, în stare de conservare, dar fără posibilitatea de a fi vizitate, așa cum sunt rămășițele unei vechi culturi ce zac în inima pământului. Cartea deveni un obiect al arheologiei, dar cel puțin fu salvată de furia celor care nu îi mai înțelegeau virtuțile și propuseseră crearea *cimitirelor de cărți*.

Nimeni nu mai scria și nimeni nu mai citea. A scrie și a citi deveniră vocabule atât de puțin întrebuințate în vorbire încât fură trecute oficial în categoria arhaismelor, acele cuvinte care numesc îndeletniciri sau lucruri care pur și simplu nu se mai regăsesc în viață. Scriitorii păstrară conștiința *scrisului*, dar cititorii uitară virtutea *cititului*. Faptul că nu se citea, îi făcu pe scriitori să nu mai scrie. În mintea lor se plăsmuiau cărți, de poezie și de proză, pe care aceștia le trăiau și retrăiau în sinea lor, dar nu le așterneau niciodată pe hârtie. Totul era zadar-nic.

În cetățuia Marcodava, un anticar pe nume Deceneu, care considera cartea un dar al zeilor, își propusese, cu toată încăpățânarea de care este capabilă o biată ființă omenească, să nu se dea bătut; susținea, sus și tare, că desconsiderarea atât de vădită a cărții era doar o modă trecătoare, cum fuseseră multe altele în istoria culturii. Nu fuseseră aruncate, sute de ani, minunății de tablouri reprezentând sfinți, fecioare și miracole din biserici, deseori arse în focul urii unor credințe noi și arzătoare, doar pentru ca la un timp după aceea să fie căutate și prețuite, iar astăzi considerate *tezaur* și puse la loc de cinste? Nu sunt astăzi pedepsiți cei care atentează la acest *tezaur*? Da, era sigur de asta, la fel va fi și cu cartea, pe care o socotea însăși *Vârsta de Aur a Omenirii*. Cartea, socotea Deceneu, avea și ea nevoie de această epocă de desconsiderare, precum odinioară tablourile cu sfinți, numai și numai pentru a renaște și a prinde o strălucire și mai mare. Cartea fusese viața lui atâția și atâția ani;

trăise din carte, spiritual, mai ales, dar cartea fusese și îndeletnicirea ce îi asigurase venitul necesar unei existențe modeste, dar fericite. În centrul orașului avea, în vremurile frumoase și onorabile de odinioară, în care cartea era cinstită, chiar idolatrizată, cea mai frumoasă librărie pe care și-o poate imagina o minte omenească, căreia îi pusese un nume princiar, *Zia*. Era toată ziua plin de lume în librăria lui, nu închidea niciodată porțile decât atunci când nu mai era nimeni, și asta era de obicei după miezul nopții. Iar în urma pașilor ultimului cititor închidea ușa librăriei, dar nu pentru a pleca din ea, ci pentru a se închide în interior și a citi toate cărțile noi ce-i erau expediate de nenumăratele edituri care publicau fără oprire. Nu se referea la cei care intrau în *Zia* ca la *clienți*, ci ca la *cititori*. Faptul că trăia de pe urma librăriei era mai puțin important; făcea un serviciu culturii și cititorilor, asta era cu adevărat important. Dar, închis în librăria lui și în universul cărții, nu-și dăduse seama cum cartea ajunsese încet, încet să fie scoasă de oameni din viața lor; constată că intrau tot mai puțini cititori în *Zia*. Totul se petrecu într-un răstimp foarte scurt, iar într-o zi nu mai intra nimeni. Fiind o zi cu o ploaie descurajantă, puse absența cititorilor pe seama ei. Dar nici în ziua următoare nu mai intra nimeni. În a treia zi ieși în fața ușii și încercă să încurajeze trecătorii să treacă pragul *Ziei*, dar nimeni nu mai păru interesat. Rostea cu voce tare titluri de carte admirabile, nume de scriitori prestigioși, dar totul în zadar. Se gândi că, izolat în *Zia*, pierduse legătura firească cu lumea și că, poate, cărțile au devenit scumpe, așa că scăzu prețul la jumătate. Fu complet descurajat să constate că o atare scădere a prețului nu avu nici cel mai mic efect binefăcător; oamenii treceau pe lângă librăria lui, dar niciunul nu mai era un *cititor*. Se văzu nevoit în scurt timp să închidă librăria; în locul ei apărură una din acele săli în care acele ecrane, pline cu măgelele colorate, consumau sufletele celor ce nu-și desprindeau privirile din ele și se lăsau devorați de ele pe de-a întregul. De la o vreme, trecerea prin acel loc începuse să-i facă rău, așa că își alese alt drum de acasă până la ghereta de cărți. Nu voia nici în ruptul capului să abandoneze vechea lui îndeletnicire de librar pentru o modă trecătoare, așa că își deschise o gheretă de cărți vechi în piața din centrul cetății. De când o deschisese nu avusese nici măcar un client, dar nu își pierdea speranța; venea în fiecare zi, deschidea ghereta dimineața și o închidea seara. Oamenii treceau prin fața lui ca și cum Deceneu ar fi vândut cel mai puțin trebuincios lucru posibil pentru viața lor; nu le stârnea nicio urmă de interes. Nimeni nu îl întreba nimic, dar el continua să vină, în fiecare zi, cu speranța că locul cărții în viața oamenilor va fi restabilit de viitoare împrejurări fericite, care se lăsau totuși atât de mult așteptate.

Într-o zi, opri în fața gheretei un bărbat cu părul alb ce semăna cu o splendidă zi de toamnă; un cititor, de bună seamă, își spuse Deceneu. Îl pofti îmbietor să vadă cărțile, gata să i le prezinte; în zilele de aur când în librăria *Zia* era cât e ziua de mare o forfotă intelectuală greu de descris, prezentarea cărților devenise pentru el meșteșugul cel mai iubit. Citea noaptea toate cărțile noi care îi soseau, pentru a le putea prezenta cititorilor în feluri cât mai ademenitoare. Începu să-i prezinte străinului cititor cărțile din gheretă; în loc să se uite la cărți, omul se uita la el. „Sunt scriitor. Mă numesc Gebeleizis”, îi spuse. Deceneu se uită la el cu o privire frățească, oftă și îi spuse: „Nu mai citește nimeni, nimic. Fără carte, viața este o simplă procesiune. Dar tu, Gebeleizis, ce crezi, ce a fost mai întâi, scrisul sau cititul?” „De bună seamă că scrisul, nu poți citi decât ceva ce este scris, îi răspunse acesta”. Deceneu trase imediat concluzia acestui prim dialog dintre ei: „Înseamnă deci că trebuie să rezolvăm problema scrisului, pentru a rezolva problema cititului”.

În următorul an, Gebeleizis îl vizită în fiecare zi la ghereta de cărți pe Deceneu. Stătea alături de el o bună parte din zi, în așteptarea vreunui cititor cu care să vorbească despre literatură, despre personaje, despre scris, despre plăcerea lecturii; vreun cititor dornic să asculte intriga unui roman, pe care-l avea în minte, un roman cuceritor prin profilul moral al personajelor și prin frumusețea intrigii. Un an întreg însă nimeni nu a oprit la ghereta lor. Avură timpul cel mai larg pentru a dezbate cum și de ce a ajuns cartea să fie atât de desconsiderată, după ce atâtea veacuri însoțise omul în călătoria lui intelectuală și îi fusese sprijin pentru a crește, a se emancipa, a fi fericit. După ce dezbătuseră îndelung, puseră această epocă de tristă decădere a interesului pentru admirabila carte pe seama ecranului cu mărgelă, în care omul vedea atât fericirea, cât și emanciparea. „Poate că trebuie să așteptăm ca moda ecranului cu mărgelă să treacă ea însăși, precum o puternică furtună de vară. Atunci omul se va întoarce la siguranța pe care i-o oferă cartea”, îi spuse Deceneu lui Gebeleizis, resemnat.

Ani de zile cât stătuse singur la gheretă fără ca vreun cititor să se apropie de el, Deceneu nu-și pierduse speranța că un nou entuziasm al cititului va învălui omenirea, dar nu se gândise că el ar putea face ceva pentru asta, ci că istoria omului va aduce ea însăși această epocă la locul ei, în marea, imensa, neiertătoare transformare continuă care este existența. Acum însă, cu Gebeleizis alături, un admirabil scriitor, începu să se gândească la ce ar putea face el, sau ce ar putea face ei, împreună, pentru a reda cărții locul cuvenit în viața oamenilor, pentru a scurta chinul acestei așteptări dureroase și a aduce odată tămăduirea binefăcătoare. „Gebeleizis, ai spus că la început a fost scrisul, nu-i așa?” spuse cu ochii ațintiți într-o carte. „Da, Deceneu, așa am spus, pentru că așa cred”, îi răspunse el. „Înseamnă că trebuie să fie scrisă o carte atât de admirabilă încât să trezească interesul pentru Carte, adică pentru toate cărțile”, îi spuse. „Și despre ce ar putea fi această carte? Despre dragoste?” îl întrebă Gebeleizis. „Nu, Gebeleizis, nu trebuie să fie o carte despre dragoste, ci o carte despre dragostea de carte. O carte care să deștepte interesul pentru carte nu poate fi decât o carte despre Carte”, îi spuse Deceneu. Gebeleizis reflectă îndelung la gândul cel nou al lui Deceneu. După

un răstimp, se întoarse spre el și îl întrebă: „Crezi tu că vreun scriitor e în stare să scrie o asemenea carte tămăduitoare?” Fu rândul lui Deceneu să reflecteze; nu se grăbi cu răspunsul. Oftă de mai multe ori, își puse capul în palme, apoi se întoarse spre Gebeleizis și-i spuse: „Nu, o asemenea carte nu poate fi scrisă de niciun scriitor”. Gebeleizis își puse la rândul lui capul în palme, descurajat. „Dar, continuă Deceneu, o asemenea carte poate fi scrisă de toți scriitorii, într-o strădanie comună”.

Gândul lui Deceneu fu revelator. Putea fi asta tămăduirea îndelung așteptată? „Și cum să facem o atare strădanie comună?” îl întrebă pe Deceneu. „Vom chema toți scriitorii din lume aici, în vechea Dacie, și voi, scriitorii, veți scrie împreună această carte”, îi răspunse acesta.

Mulțimea era mai mare decât fusese vreodată o mulțime de oameni strânși laolaltă; era o armată a minților, gata să ducă bătălia finală pentru Carte. Răzbătea un entuziasm genezic, al unei sfortări de început, de epocă nouă. Toți scriitorii din lume acceptaseră invitația lui Deceneu și a lui Gebeleizis de a veni în Dacia pentru a scrie împreună, într-o strădanie nemaivăzută, chiar nemaigândită vreodată de o minte omenească, o carte a cărei ambiție să fie atât de mare încât, odată citită, să readucă dragostea de carte în sufletele oamenilor, nu doar așa cum fusese înainte de a se ivi ecranele cu mărgelă, ci mult mai mare și mai arzătoare. Deceneu organiză toată această splendidă adunare a minților luminate, astfel încât să se poată lucra cu spor și cu un rezultat așteptat; el conducea dezbaterile Adunării Universale a Scriitorilor. Fețele tuturor erau entuziaste; rezultatul, își spunea și eși Deceneu, nu putea fi pus sub semnul întrebării.

În prima zi încercară, prin discuții pline de miez, cu pasiune, cu o dorință de reușită ce răzbătea atât de vădit pe fețele lor, chiar înainte să vorbească, să contureze conținutul cărții; se făcură multe, nenumărate propuneri, care mai de care mai inspirate, și se dezbătură toate cu ardoare; dacă să fie o carte despre carte, o carte despre dragoste sau o carte despre artă, sau dacă ar trebui să aibă un subiect istoric sau să fie o carte de înțelepciune. O replică însă venea și revenea mereu: „Asta s-a scris deja”. Această replică ajunse, de la o vreme, descurajantă; veni un moment în care, auzită atât de des, începu să scadă entuziasmul adunării. Propunerile ce se făceau erau din ce în ce mai sărăcăcioase. Adunarea părea că se îndreaptă spre un eșec. Atunci Gebeleizis se ridică și ceru cuvântul, pe care Deceneu, care conducea Adunarea Universală a Scriitorilor, i-l oferă. Gebeleizis se ridică, se uită împrejur la cei care-l înconjurau, își luă un timp de gândire, să-și caute cele mai potrivite cuvinte cu care să-și transmită gândurile, apoi grăi: „Dragii mei, este de o frumusețe nemaîntâlnită, ba chiar nemaigândită, această splendidă adunare a oamenilor de litere, a oamenilor de cuvinte, a oamenilor de cărți și de gânduri. Dacia, poate patria primei scrieri omenești, este onorată să vă aibă pe pământul ei. Nu am îndoieli că tot ceea ce propunem noi aici sunt lucruri de o frumusețe sfâșietoare. Noi, toți, putem scrie o carte magnifică, cuceritoare, o carte a fericirii depline, ultime. Dar, oare, vă întreb: putem noi scrie o carte mai frumoasă decât *Iliada*? Putem noi scrie un epos mai frumos decât *Epopoea lui Ghilgames*? Putem noi scrie imnuri mai frumoase decât cele din *Rigveda*?

Putem noi scrie o carte mai plină de viață în întregul ei decât *Războiul Sfârșitului Lumii*? Putem noi scrie o carte mai frumoasă despre aventura vieții decât *Don Quijote*? Putem noi scrie o carte mai sensibilă decât *Doamna Bovary*? Putem noi scrie o carte mai dătătoare de speranțe decât *Biblia*? Putem noi scrie o carte mai tulburătoare decât *Crimă și pedeapsă*? Sunt atâtea și atâtea cărți desăvârșite scrise deja, și atâtea și atâtea cărți pe care nici noi înșine, oamenii de litere, nu le cunoaștem. Iată ce cred eu că ar trebui să facem pentru a pune cartea la locul ei în viața oamenilor. Nu vom scrie o carte, ci un *Îndemn la carte*. Vom îndemna pe fiecare om să aleagă o carte care dezvăluie gustul, cultura, preferințele, experiența de viață, pentru cei care cândva au citit; iar cei care nu au citit nicio carte, să fie îndrumați de cei care au citit, spre o carte. Pesemne, cred eu, fiecare își va alege o carte din propria lui cultură, ceea ce va fi foarte bine. Apoi, prin rețeaua universală a lecturii, care se va folosi de ecranele cu mărgelă (nu trebuie să pară că noi

ne punem de-a curmezișul lucrurilor noi plăsmuite de mintea și imaginația omenească), fiecare cititor își va alege un alt om drept *pereche de cititori*. Ei vor schimba cărțile dezvăluindu-se și dezvăluind culturi. Prin *Gemenii cărții*, cartea va reveni în viețile oamenilor”.

Se așternu liniștea; nimeni nu mai spuse nimic vreme de un ceas. Fiecare reflectă la propunerea făcută, și la argumentele aduse în favoarea ei. Apoi Deceneu luă cuvântul și spuse: „Mare dreptate are confratele nostru de litere, Gebeleizis. Oricât ne-am căzni noi aici, cei mai buni și mai falnici scriitori ai lumii, nu vom putea scrie o carte mai bună decât marile cărți ale omenirii, pe care Gebeleizis le-a amintit în cuvântul lui. Dar propunerea făcută, de a încuraja printr-un *Îndemn* oamenii să schimbe o carte unul cu altul va stârni, cred eu, interesul celor pentru care cartea este acum un obiect fără viață”. Supuse la vot propunerea și aceasta fu votată în unanimitate. Apoi începură să dezbată textul *Îndemnul la regăsirea Cărții prin Gemenii cărții*.

Pasolini și plaja fatidică

Alexandru JURCAN

Înainte de a vedea filmul *Pasolini* de Abel Ferrara (2014), m-am documentat cât era necesar. Mi-am repetat lecția, cum se spune. Sigur, titlul e provocator, însă regizorul se oprește la realizarea unui omagiu destul de modest, bazându-se (și pe bună dreptate) pe actorul Willem Dafoe, ilustrând pe cât posibil agenda lui Pasolini. Adică ultima zi „banală și fatală” – cum scrie Hervé Aubron în *Magazine Littéraire* din ianuarie 2015. Ziua de 1 noiembrie, 1975.

Dominique Fernandez se oprește asupra acelei zile fatidice în ultimele pagini din romanul *Îngerul destinului* (tradus de Aristița Negreanu). Un tânăr (racolat...) îl lovește dur pe Pasolini acolo pe plaja pustie („privirea mea mută și plină de adorație îi spori furia la culme”). Omul și opera, geniul și povara atroce a homosexualității, plata unei spiritualități iconoclaste („îmi lăsasem viața în mâinile cele mai nedemne s-o primească”).

Filmul lui Ferrara nu are o liniaritate cronologică. Vedem familia, prietenii, platoul de filmare, dar și „vițiunea alienată” a unui artist adulat, crucificat, controversat. Mai scrie Aubron că „ereticul Pasolini nu era anarhic”. Muncea planificat, susținut, cu simțul familiei și cu o disciplină de invidiat. Uneori juca fotbal cu tinerii tentanți; pentru el fotbalul e un simbol al virilității. Pe muzică de Bach, cu vocea acelei Callas magnetice, oroarea uciderii primește valențe mistice și mitice. O homofobie dezlănțuită, primară, animalică, tribală, pune capăt unui destin de excepție. Ferrara și-a propus doar un memento nostalgic, aluvionar pe alocuri.

Între anii 1972-1975, Pasolini ținea o cronică literară în *Il Tempo*, unde își confrunta obsesiile cu cele ale scriitorilor prezentați (Moravia, Sciascia, Marquez, Flaubert). Ce propunea Pasolini? Un fel de enciclopedie literară (re-

gizorul a conceput poezii, eseuri, teatru, scenarii), unde să se regăsească temele sale preferate (ura împotriva burgheziei, întoarcerea la lumea țăranilor, homosexualitatea). Muncea la un jurnal intelectual. Descriindu-i pe alții, se descria pe sine. Filmele sale au devenit celebre... *Decameroul*, *Medeea*, *Mama Roma*, *Cocina*, *Accatone*, *Povestiri din Canterbury*, *Teorema*...

În 2016 apare filmul *La macchinazione / Afacerea Pasolini* de David Grieco. Joacă Massimo Ranieri în rolul lui Pasolini. Vara anului 1975. Pasolini lucrează la filmul *Salò* și la cartea *Petrol* (despre economia italiană). E în relații homosexuale cu Pelosi. Pendularea: mediul spiritual și cufundarea în infern. Prietenii lui Pelosi fură negativul filmului *Salò* și cer mulți bani. Începe nebunia, curgerea spre moarte. Pasolini îi explică mamei sale (relația lor sinceră, tandră!): „doar cei ce iubesc trădează”. Scrisul din *Petrol* o fi declanșat complotul? Italia a trecut prea repede de la o țară agricolă la una industrială – crede Pasolini. O adevărată mutație antropologică.

Plaja fatidică, noiembrie 1975... Oare Pelosi l-a ucis? Ploua peste trupul însângerat al lui Pasolini. Unde era luda, cine era? Pelosi a stat nouă ani la închisoare, iar în 2005 a rupt tăcerea. Că el a fost doar spectator, că Pasolini a fost ucis de un grup, că rolele filmului au fost doar o capcană. De ce a tăcut Pelosi atâta vreme? De teamă să nu pătească la fel el și familia sa. A dispărut Aldo Moro. A murit Pasolini. Complot ordonat? Ca să tacă despre un subiect care nu se dorea a fi scris? Filmul lui Grieco readuce în atenția mondială moartea neelucidată a unui geniu. Mi-amintesc o frază scrisă de Pasolini în cartea sa *Teorema*: „Oricum, un lucru e sigur: orice ar vrea să însemne urlatul meu, el e destinat să dureze dincolo de orice posibil sfârșit”.

Panta Rhei: Oameni de zăpadă

Mirel MATYAS

*„Ninge sfânt și păgân/ Numai ochii mai rămân/
Despărțirea s-o mai vadă/ Că în rest, noi ne-am stins/
Și-am ajuns de-atâta nins/ Niște oameni de zăpadă”.*

(Adrian Păunescu)

La început, pe când „Pământul era pustiu și gol” și „Duhul lui Dumnezeu se mișca pe deasupra apelor” (Geneza 1:1-2), Dumnezeu a considerat în infinita lui înțelepciune să populeze pământul cu verdeață, cu pomi roditori, cu viețuitoare de toate felurile, fiecare după soiul lor (Geneza 1:11-25). Și „Dumnezeu a văzut că erau bune” (Geneza 1:25). Iar înainte de a institui ziua de odihnă – Sabatul, și-a încununat creația făcându-l pe om: „Apoi Dumnezeu a zis: să facem pe om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră” (Geneza 1:26). Iar, așa cum ne lasă scris Ioan în cea mai tulburătoare evanghelie – Evanghelia lui „Eu Sunt”, toată creația a fost făcută prin Cuvânt care era Dumnezeu: „La început era Cuvântul și Cuvântul era cu Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (Ioan 1:1).

De atunci, de la început, omul a devenit el însuși Creator, Demiurg. Având în sine scânteia dumnezeiască a creației, omul a început să creeze. Mai întâi haine cu care să-și acopere goliciunea, apoi unelte de tot felul care să-i permită să supraviețuiască după izgonirea din Rai, dar și arme prin care și-a dorit să-l stăpânească pe aproapele lui. Și a tot creat, vrând mereu să fie ca și Dumnezeu. Ba chiar a vrut, în trufia sa, să ajungă din nou la Cer. Nu i-a fost de ajuns potopul, n-a învățat nimic de la el, astfel că încurajat probabil de curcubeu – legământul lui Noe cu Dumnezeu – a vrut să construiască în Babilon un turn atât de înalt încât să străpungă Cerul. Ce a urmat, se știe...

Omul și-a mascat intențiile de a fi (ca) Dumnezeu prin artă – cea mai profundă expresie a creativității umane. Aici s-a împlinit ca și Demiurg însetat de cunoaștere. Căci, nu-i așa, prin diversele-i forme de manifestare, arta poate fi considerată și o formă de cunoaștere. Dacă vorbim de „artele frumoase” (sunt oare și „arte urâte”?), atunci acestea sunt șapte la număr: arhitectura, sculptura, pictura, muzica, poezia (literatura în sens larg) și cinematografia. La 1829, Georg Wilhelm Friedrich Hegel clasifică artele astfel: 1. Arhitectura; 2. Sculptura; 3. Pictura; 4. Muzica; 5. Poezia. Apoi, în 1911, prin manifestul „Nașterea celei de a șasea arte”, Ricciotto Canudo introduce și 6. Cinematografia. Primele trei arte (arhitectura,

sculptura și pictura) aparțin Ritmului Spațiului, iar următoarele (muzica, literatura și cinematografia) Ritmului Timpului. Revine însă asupra clasificării și introduce dansul ca artă aparținând de Ritmul Timpului, astfel că cinematografia devine ce-a de-a șaptea artă.

Interesant este că prin clasificarea sa, Ricciotto Canudo forțează asemănarea cu cele șapte arte liberale (în latină *liberalia studia*) clasificate de Martianus Capella în secolul V d. Hr. Artele liberale sunt împărțite în *Trivium* (1. Gramatica; 2. Retorica; 3. Logica) și *Quadrivium* (4. Aritmetica; 5. Astronomia; 6. Muzica; 7. Geometria). Iar folosirea cifrei șapte duce, inevitabil, spre cele șapte zile ale Creației – am inclus și ziua în care Dumnezeu „S-a odihnit de toată lucrarea Lui pe care o făcuse” (Geneza 2:1).

Prin artele ce aparțin Ritmului Spațiului, dar mai ales prin sculptură și pictură, omul și-a exersat cel mai bine priceperile și deprinderile specifice Demiurgului. Aidoma lui Dumnezeu, omul a creat „om, după chipul și asemănarea sa”. Și, la fel ca adevăratul Dumnezeu, și-a dorit să dureze ceea ce a creat. În mare parte a reușit, au scăpat din lanțurile lui Cronos opere celebre ce ne încântă ochiul, răspândite fiind în marile muzee ale lumii. Peste tot, sculptori sau pictori au încercat să-l redea pe om în toată splendoarea lui, exemplele cele mai elocvente ar putea fi, într-o prezentare voit subiectivă: „David” sau „Pieta” ale lui Michelangelo, „Sărutul” sau „Gânditorul” lui Rodin, dacă ne referim la sculptură, iar trecând la pictură, „Mona Lisa” a lui Leonardo da Vinci sau „Autoportretul” lui Van Gogh.

Și chiar dacă nu avem scânteia genialității unui Michelangelo sau Leonardo da Vinci, ne jucăm cu toții, din când în când, de-a Demiurgul. Nu învățăm din fragedă pruncie să „facem om după chipul și asemănarea noastră” atunci când, îndrumați de câte un adult rostogolim bulgări de zăpadă pentru a zămisli un om? Căci nicăieri nu se vede mai bine intenția declarată de a fi creatori, decât atunci când facem un om de zăpadă. Știm că efortul este efemer, însă cu toate acestea punem mult suflet în opera noastră. Vrem ca omul de zăpadă să ne semene, de aceea îi punem nas și ochi; vrem neapărat să nu se rușineze de goliciune, de aceea îl îmbrăcăm și-i punem nasturi; vrem să pară om serios, de aceea îi întoarcem o oală pe cap în loc de pălărie.

În tot acest demers să fie oare de vină numai vanitatea? Sau doar mirajul zăpezii? Căci aidoma lui Fănuș

Neagu ne-am putea întreba: „*Ce este zăpadă? Lacrimi înghețate*”. Chiar dacă ar fi așa, nu este clar dacă sunt lacrimi de tristețe sau lacrimi ce izvorăsc de la atâta râs? Îngerii de sus sunt triști sau râd? Grea întrebare! Sfidăm logica, încăpățânându-ne să sperăm (Doamne, mai dă-ne speranță!) că opera noastră va dura. Ce frumos spune Valeriu Butulescu: „*Și în privirea omului de zăpadă am citit ambiția veșniciei*”.

Știați că în Lituania, omul de zăpadă este numit „omul fără minte”? Cum vine asta? Nu era vorba să facem om după chipul și asemănarea noastră? Ba da, dovadă că ne-am străduit. Am rostogolit trei (de ce trei?) bulgări de zăpadă, i-am așezat unul peste celălalt, și peste acea masă inertă – dar alcătuită din milioane de fulgi de zăpadă – am suflat duh omenesc, dându-i chip. Însă, nu am reușit, și nici nu vom reuși niciodată oricât ne-am strădui, să-l înzestram pe omul nostru de zăpadă cu minte, cu rațiune, cu sentimente. Va fi un „om fără minte”. Adică o creație imperfectă. Și totuși, de ce o facem? Și de ce ne bucurăm la final, cu mâinile reci și obraji arzând, de „opera” noastră? Ne-am gândit vreodată la aceste întrebări, sau le-am zăvorât într-un colț uitat de minte?

Un om fără vise! Apropo, cum visează omul de ză-

padă, spuneți-mi, cum? Și ce om mai este acela fără vise? Ce este altceva decât un om fără speranțe, fără dorințe, fără viitor. Să fim noi oare „Demiurgul cel rău” descris de Cioran în cartea sa? „*Nimic nu va putea să-mi scoată din minte că lumea asta e fructul unui zeu tenebros ce-și prelungește umbra în mine*”, spunea cel care a ajuns „Pe culmile disperării”. Până la urmă, cu ce e vinovat omul nostru de zăpadă? Cu ce sunt vinovați firavii fulgi ce-l alcătuiesc, fulgi care văzuți la microscop nu sunt altceva decât geometrie pură? Câtă dreptate avea Stanislaw Jerzy Lec când spunea că „*niciun fulg de zăpadă din avalanșă nu se simte vinovat*”.

Acum e clar, omul nostru de zăpadă e de fapt expresia avalanșei de neputințe, de gânduri înghețate înainte de a fi rostite, de lacrimi transformate în cristale de gheață. Și poate, doar albul zăpezii mai poate spăla din cenușiu unei existențe efemere.

Și, evident, omul de zăpadă din noi se va topi odată cu atingerea primelor raze de soare. Puțin câte puțin, ceas de ceas. Și nu va rămâne decât o „*băltoacă ce se va simți și mai murdară dacă se gândește că a fost zăpadă*” (Fabrizio Caramagna). Noroc că omul de zăpadă, adică băltoaca, nu are gânduri. Și nici vise! A fost, cândva, doar un om fără minte...

Parodie de Lucian Perța

Ildiko Șerban

La cumpăna furnicilor

(din **Caiete Silvane**, martie 2021)

Îmi tot vine când în pustă mă găsesc
să repet un gest din copilărie,
desigur, copilăresc,
dar dătător de o ciudată energie,
acela de-a mă așeza
lângă un mușuroi de furnici
și de-a observa
cum aceste făpturi mici,
mai ales în vreme de secetă,
nu mai prididesc cu activitățile.
Încercând să fiu cât mai discretă,
să nu le calc cu sandalele,
le observ uimită universul.
Cred că de acolo mi s-a inspirat
și muza și, ulterior, versul
meu s-a ordonat și organizat
precum ale furnicilor munci.
Dovadă vie:
premiul obținut la Festivalul Național de Poezie
„Costache Conachi” de la Tecuci!

Ildiko Șerban

Static

Se întâmplă ce trebuie
când întunericul e simplu
ca orice absență.
De am avea amprente de ceară
poate focul ar picta litere
și-n pergamente
cuvintele nu ar mai fi
orfane de lumină.
Fiecare zidește o imagine
în ochiul celuilalt
când din tavan cade tencuiala
zgâriată de aripa silabelor.
Stau cuminte
să mă sperie
viața
când întunericul e simplu
ca orice absență.

Spațiul

Ascult spațiul
un xilofon
aleargă nebun
prin adn-ul tău
când tresar
în lumina pe care
nu o cunosc
paloarea fuge în
tălpi
în noaptea asta
se naște o poezie, spui
clepsidra inversează lumina
în ochii
felinelor ce ies din statui când
spațiul aleargă
și
doare.

Cercuri

Te-am întrebat ce este cercul
nu înțelegeam cum o curbă simplă
separă planul în două
ca mărul tăiat
la marginea holdei de porumb
când brișca tatei
întregea copilăria din jumătăți
în timp ce trosnea coaja cerului
în zori

nu înțelegeam cum creșteau aripi din miriște
pe spatele puilor de potârnică
tocmai de aceea te-am mai întrebat
ce e o sferă
cunoșteam doar baloanele de săpun
născute din tulpina de măr
dar mă obseda raza de soare
ce închidea ziua într-un perpetuum mobile
te uitai ciudat la mine
și mi-ai mângâiat gândul crud
a fost singurul răspuns pe care mi l-ai dat
stai să mai crești puțin
ai spus
și am tot crescut
peste riduri
peste dureri
și uneori peste visuri
nu te mai întreb nimic acum
tridimensionalul
la care mă gândesc
ronțăie cum un vierme fericit
fructul.
Desenez arii comune prin cercuri intersectate
le hașurez cu roșul plesnit în cireșe
mă rostogolesc punctiform
curbă simplă
închisă
care separă planul
în două.

La cumpăna furnicilor

Nu mai repet nici măcar gestul reflex
de a mângâia cu privirea zarea
mă aplec
cât mai îngustă fantă de lumină
să nu rănesc țărâna
e vreme de secetă
uscat pământul crapă-n vedenii
zici că s-a mutat ultima auroră boreală
în vârful sandalelor
oricum nu contează ambuscada culorilor
ziceam că nu mai doresc orizonturi
aici la capăt repet echilibrul
pe cumpăna furnicilor
ele au universul lor
al meu schițează mutații genetice
pentru acolo
unde niște păsări ciudate
se răsucesc
într-o altă fantă de înțelegere.

Călin Pavăl

Călin Pavăl este un călător printre stele. „Ca să fii călător printre stele trebuie să te naști așa. Nu poți să te antrenezi să devii așa ceva și nici nu e de ajuns să îți dorești asta. Trebuie să te naști cu licărirea stelelor nu doar în privirea care trece dincolo de ce-se-vede-cu-ochiul-liber, ci mai ales în suflet. Dacă te naști așa, atunci ești călător printre stele și o să ai întotdeauna cerul. Cu tot cu stele. Cu tot cu licăriri. Cu tot cu povești”. Așa definește Călin Pavăl călătorul printre stele. **(C.Ș.C.)**

Lumină

Într-una din vieți
am să-ți dau lumină
să poți să mă vezi...

E un legământ
de tăcere
atunci când conturul inimii
nu mai e de ajuns,
ce să-i spui cerului ca să te cuprindă cu aripi cu tot,
atunci când aștepți întunericul
să cadă ca o binecuvântare
peste partea stângă a ființei,
peste partea dreaptă a neființei.

Întunericul...
întunericul e negru...
doar de dragul luminii.
altfel, fără trecerea
de la o stare la alta a vieții,
cum ai putea
tu, rătăcitor prin lume,
să vezi lumina?

Lumină... să poți să mă vezi...

Sinceritate

Nici nu știi ce doare cel mai tare:
oamenii, rătăcirea solitară,
când emoțiile-s mai mult decât o stare,
iar tu, un om ce-și poartă inima pe-afară...

Liniștea – și cea pe care o simți și cealaltă
te lovește uneori cu capul de stele,
tu, omul, și ea, lumina, laolaltă:
toate licăriile astea sunt ale mele?

Cum să le deosebesc de realitate
când privirea mi-e caniculară?
se mai poate vindeca de sinceritate
un om ce-și poartă inima pe-afară?

... și trec și vin iubiri nerepetate
și ploi și vise. Sunt ale tale, toate.

Nova

Când două stele sunt
foarte aproape una de alta,
una dintre ele o atrage în câmpul ei gravitațional
pe cealaltă.

Poate acesta e felul lor de a se îmbrățișa.

Apropierea lor generează o explozie
altfel decât celelalte explozii – Nova.

Nova
creează lumină,
o lumină care strălucește altfel,
intens, foarte intens
ca și cum lumina atunci
s-ar fi născut într-un întuneric de necuprins.

Întunericul – o cortină neagră
între două acte de lumină.

Când doi oameni sunt foarte aproape
unul de celălalt,
explozia generată de apropierea lor
naște rareori lumină.
În general,
vanitatea, nepăsarea, ura
își impun propriul adevăr, dând la o parte lumina.

Lumina,
lumina o au foarte puțini oameni.
Doar cei care iubesc.
Doar cei care iubesc necondiționat.

*Din volumul „Însemnările unui călător printre stele”,
Editura Rotipo, Iași, 2020.*

Andrei Moldovan - Poezii postume

Menuț MAXIMINIAN

Criticul Andrei Moldovan spunea despre poezie că „este aidoma unei ferestre prin care contemplăm ce este dincolo de ea. Geamul poate să fie neted sau cu denivelări, poate fi limpede sau marcat de diferite culori, poate fi chiar ciobit. Oricum, dincolo de el se dezvăluie imaginile unui univers, fie ele fragmentate, limpezi, colorate în diferite nuanțe, mai senine sau mai sumbre, distorsionate, mai mici sau mai alungite, ca într-un basm, dar care ar putea să fie asemeni celor pe care le purtăm în propria-ne ființă, cu care ne-am putea identifica (mai ales spiritual) sau nu”.

La despărțirea de Andrei Moldovan am primit de la acesta manuscrisele în format electronic ale cărților ce erau finalizate și pe care, împreună cu fiul lui, Octavian Moldovan, ne-am luat angajamentul că le vom publica. Surpriza a venit atunci când am văzut cartea de poezii. Andrei Moldovan ne-a spus că scria poezii încă din timpul studenției, apoi a renunțat în favoarea criticii. După 2000, s-a reapucat de scris versuri, însă a preferat să le publice sub pseudonim, alegând numele de fată al bunicii, Tudorica Bindea. A publicat un singur grupaj, în nr. 3/4 din „Mișcarea literară”, iar fotografia care însoțea versurile este a soției lui Andrei Moldovan, învățătoarea Maria Magdalena, de la absolvirea Liceului Pedagogic Năsăud. Despre autoare știam de la Andrei Moldovan că este de loc din Chiuza și că a plecat în străinătate.

Aducem în fața cititorilor, în premieră, noi poezii care, de această dată, vor fi semnate cu numele lui Andrei Moldovan. A fost dorința lui, ca după trecerea la cele veșnice, să deconspirăm acest lucru.

Volumul intitulat „Susana”, construit de Andrei Moldovan în două capitole, „Exodul poezilor” și „Elegii în pădurea albă a Sfintei Maria”, va fi gata, în curând, de tipar. „Viața e o umbră care merge”, spunea William Shakespeare. Este unul dintre citatele așezate în carte de poetul Andrei Moldovan, cel care oglindește prin versurile lui o lume plină de semnificații. Se alătură astfel criticilor din generația lui care scriu poezie, amintind aici pe Gheorghe Grigurcu, Nicolae Prelipceanu, Dumitru Radu Popescu, Ion Pop, Constantin Cubleşan, neuitându-l pe înaintașul George Călinescu.

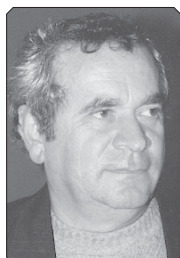
Poeemele lui, cu siguranță, vor avea ecouri în rândul criticii și vor stârni comentarii ce vor aduce în față și această ipostază a lui Andrei Moldovan. De remarcat faptul că versurile sunt „deasupra perspectivei genului” (sintagmă dată de Irina Petraș), neconspirând la prima vedere dacă sunt scrise de un poet sau de o poetă.

Andrei Moldovan (2 februarie 1949, Chiuza – 29 octombrie 2020, Bistrița) a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România și președinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud. Volume publicate: „Coșbuc sau lirismul pragurilor”, Editura Clusium, 1997; „Erezii lirice”, Editura Limes, 2004; „Aruncarea în haos”, publicistică culturală, Editura Arcade, 2004; „Întâmplări literare”, Editura Limes, 2005; „Liviu Rebreanu prin el însuși”, în colaborare cu Niculae Gheran, Editura Academiei Române, 2008 (volum premiat de Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj); ediția a II-a: Casa Cărții de Știință, 2018; „Pretexte, dicționar antologie de scriitori din Bistrița-Năsăud”, ediție alcătuită, îngrijită și prefată, Editura Eikon, 2008; „Butelia cu oxigen. Consemnări critice”, Editura Eikon, 2010; „Măhnirile limbii române”, Editura Limes, 2011; „Poeți români de azi. Alte erezii”, Editura Casa Cărții de Știință, 2011 (nominalizare la premiileUSR – Filiala Cluj); „Coșbuc sau lirismul pragurilor”, ediția a II-a revăzută, Editura Eikon, 2012; ediția a III-a: Editura Eikon, 2014, ediția a IV-a: Editura Școala Ardeleană, 2016; „Un Rebreanu hăituit”, Editura Tipo Moldova, 2013 (Premiul Festivalului Național de Literatură „Liviu Rebreanu”, Bistrița); „Scriitori către Liviu Rebreanu”, vol. I (A B), colaborator, Editura Academiei Române, 2014, coordonator: Niculae Gheran; „Chiuza lui Liviu Rebreanu” (în colaborare cu Ioan Pinte), Bistrița, 2016; „Ephemeride”, Editura Limes, 2016 (nominalizare la premiile Filialei Cluj aUSR); „Consemnări critice”, Editura Cartea Românească, 2017; „Literatură tradițională din Nord”, vol. I-III, Editura Charmides, 2017; „Scriitori din Bistrița-Năsăud. Dicționar critic. Cu 55 de parodii și o postfață în versuri de Lucian Perța”, Editura Școala Ardeleană, 2018; „Fragmente critice”, Editura Charmides, 2019; „Istorie și literatură”, Editura Școala Ardeleană, 2019; „«Bulevardul»

Niculae Gheran” (antologie îngrijită), Editura Școala Ardeleană, 2019; ediția a doua, definitivă, în 2020; „Mare kalhoz. Ephemeride II”, Editura Limes, 2020. Anul acesta, la Editura Școala Ardeleană, a apărut, sub egida Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, primul volum postum semnat de Andrei Moldovan: „Cărți și autori din Bistrița-Năsăud”.

**Andrei
Moldovan**

risipă

pe sub uși abia zărinde
te așteaptă înserarea
bănuita înserare
cu iubirile-i de fum
strecurând în iarbă
rece
nesfârșire și uitare
tremurânde lumi de rouă
ale zeilor de-acum

te așteaptă înserarea
printre lumi abia născânde
ne-nțelese nici de tine
nici de albele iubiri

elegie a visului alb

alb e doamne visul alb ca varul
mută-se durerile din el
în grădina mea și în livadă
în cireșe în gutui
și busuioc

zeii din vitrine le înalțe
către depărtări de abur
ori de lut
le îmbrăce în culori de seară
le alinte-n murmure de început

prin pădurea rară

cine ca un fur trece peste ape
prin pădure cine
freamătul îngheață

unde-s ochii-ntorși
spre pierdut albastru
zeul unde-i care ne-ncetat ne cere

a-ncremenit culoarea-n lucruri
precum brațul
pe corzile chitarei
ce ne ține-n ochiul fără de privire

cine ca un fur trece iar
și trece
prin pădurea rară

îmn

de uitat în lume
însingurarea e
sunetul părelnic al pașilor tăi
îndepărtându-te
dincolo de abis
atât de aproape și atât de
departe
de bietu-mi orgoliu

de iubit pe lume
numai cuvintele sunt
spui iarbă și totul înverzește
spui cer și te învelești
în abur
spui doină
și ființa ta se preschimbă în jale

neant

prin grădina albă a Sfintei Maria
lunecă-ndoiala ispitind pustia

cum că peste vreme vremuri alungând
fir de izmă creață răsări din gând

ca un șarpe pururi din neant iscat
crește izma-n preajma blândului păcat

luna oarbă-și surpă iar călătoria
în grădina albă a Sfintei Maria

Vasile Dan Marchiș

Încercarea cea mai grea

S-a constituit un certificat medical al Limbii române
 Virusul care a dus la scăderea fără precedent
 a imunității verbelor
 a impus și retragerea din uz
 a unor substantive și atribute
 rămânând a fi expuse spre o largă circulație
 doar suspinele: a, e, i, o, u, ă
 dar și acestea fiind luate ca datorii fără acoperire
 prin care gura mea părea un spital de cuvinte...
 S-a constatat că suspinele sunt imune la acest virus
 însă nu se poate ști exact care este suspin curat
 deoarece iubirea este în unele cazuri înșelătoare
 sau reprodușă de unii sub formă de simulare...
 S-a mai constatat că și bocetele sunt imune la acest flagel
 însă nu se poate ști care este bocet curat
 deoarece numai pentru cel numit oficial bocitor
 este obligatoriu plânsul
 și actorilor care simulându-l prin nostimul lor mod
 produc hohote de râs spectatorilor...
 Cele o sută de substantive și verbe
 detașate în posturile de supraveghere a gramaticii
 greu pot suplini virgula dispărută
 ce a separat pe om de Dumnezeu...

În locul semnelor de punctuație
 gramatica are cearcăne și riduri.

Mihai Păcuraru

Căutând scena

Libertatea soarelui de a străluci într-o cameră,
 sprijinită de mâinile mele, cariatidă jalnică;
 libertatea izvorului de a se auzi curgând albastru în tine, fericit
 păzit de un înger ce pregătește în tăcere scara;
 libertatea nopții de a-ți întuneca în fantele zilei ochii îndreptați spre
 carnea unui ecran neluminat;

libertatea jocului de-a fi într-o umbră de cuburi răsturnate
 în pajiștea covorului domestic;
 libertatea vârstei de a muri în sine, dar și pentru alții, fără desfășurare
 de câmp pentru o singură luptă;
 libertatea iubirii de a rămâne suspendată în arșița nebuniei,
 film pe cei patru pereți.
 Am fost, până aici, privitorul și actorul, căutând scena și bufonul.

Sălajul, înainte de toate

Alexandru-Bogdan KÜRTI

Motto: „Sălajul, cetățuia asta puternică a Românilor, vreau să fie cunoscut. Și pe baza trecutului de ieri, să ne știm alege căile de urmat azi”, Ioan Ardeleanu Senior, „Pentru o monografie a Sălajului”, în revista „Școala Noastră”, Zalău, nr. 9, noiembrie 1936, p. 289.

Menită să umple un gol în bibliografia și cunoașterea atât de necesară a județului, *Sălajul la Centenar* constituie o carte care nu ar trebui să lipsească sub nicio formă din biblioteca sălăjenilor informați sau a celor care sunt legați sufletește de Țara Silvaniei. În ansamblul ei, este o lucrare de înaltă ținută științifică, o sinteză geografică, istorică, economică și culturală, redactată „într-un stil literar și eseistic, pentru a fi accesibilă și nespecialiștilor, nu numai elevilor și studenților, dascălilor din licee, ci și funcționarilor administrativi, manageri din primării, lucrători din centrele de informare turistică, dar și din mediul privat, cu toții putând beneficia de informațiile puse în joc, de valorile identificate, pe care să le folosească în proiecte individuale, asociate și comunitare pe multiplele culoare ale dezvoltării durabile, atât în spațiul urban, cât și în cel rural din Sălajul istoric și actual” (Traian Vedinaș, „Repere pentru Monografia Sălajului”, în revista *Caiete Silvane*, Zalău, nr. 160/mai 2018, p. 40).

Sălajul la Centenar reprezintă o lucrare de prestigiu, bogată în informații, care cuprinde cam tot ce trebuie să se știe despre Țara Silvaniei. Monografia poate reprezenta și o sursă valoroasă pentru cercetări viitoare.

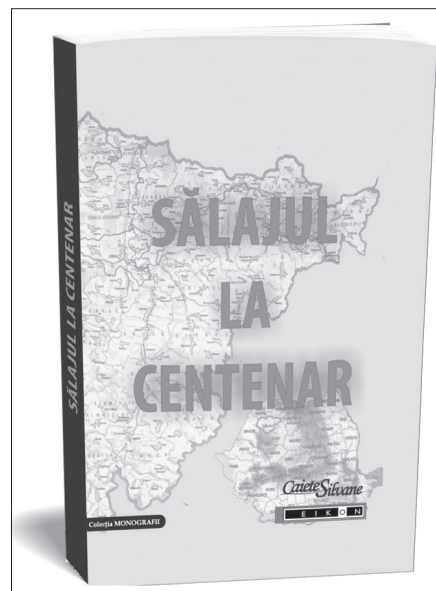
Principalele motive pentru care *Sălajul la Centenar* nu ar trebui să lipsească de pe rafturile niciunei biblioteci din Sălaj sau din colecțiile instituțiilor publice

sunt următoarele:

1. Este pentru prima dată când județul Sălaj beneficiază de o cercetare completă, de o monografie în adevăratul sens al cuvântului. Studiile monografice anterioare dedicate Sălajului, științifice și de popularizare, au prezentat doar o imagine parțială a județului și au fost, fie depășite și incomplete ca informație după cerințele istoriografiei moderne, fie tributare imixtiunii politicii. *Sălajul la Centenar* reprezintă o lucrare monumentală cum puține județe din România au privilegiul să aibă.

2. A apărut cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj (CCAJS). Promotor de prim rang al culturii, instituția aflată în subordinea Consiliului Județean Sălaj, și-a făcut simțită prezența în comunitatea locală și județeană printr-o bogată gamă de proiecte și activități cultural-sociale și educative, promovând identitatea și valorile județului.

3. A văzut lumina tiparului la editurile „Caiete Silvane” din Zalău și „Eikon” din București. Editura CCAJS stabilește de peste 20 de ani reperele excelenței în cultura scrisă din Sălaj. Consecvență preocupărilor sale inițiale, de a promova lucrările redactate de și despre intelectuali născuți, ori care și-au desfășurat activitatea, sau activează, în Sălaj, „Caiete Silvane” a sporit zestrea spirituală a județului. Este suficient să arunci o singură privire asupra bogatei oferte de cărți apărute, ca să-ți dai seama de tematica diversificată promovată de editura sălăjeană. „Eikon”, editură cu profil umanist, este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din România, for care stabilește standardele, criteriile și indicatorii de calitate pentru cercetarea științifică din România.

4. A fost cel mai important demers editorial din Sălaj dedicat Centenarului Marii Uniri a tuturor românilor. În semn de pios omagiu față de memoria înaintașilor și a înfăptuitorilor României Mari, în anul 2018, CCAJS a adus în fața cititorilor o imagine edificatoare, unitară și de ansamblu asupra evoluției comunității sălăjene de-a lungul istoriei. În anul 2020, cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la recunoașterea internațională a Marii Uniri, *Sălajul la Centenar* a fost reeditată, într-o variantă îmbunătățită prin adăugarea de noi studii și introducerea de ilustrații și documente fotografice.

5. A fost coordonată de un profesor universitar doctor de la instituția de învățământ superior care ocupă prima poziție din țară în clasamentele academice internaționale, de mai mulți ani de zile. Reputat profesor, publicist și cercetător prolific, Traian Vedinaș se impune ca un specialist de marcă în domeniul sociologiei rurale. Din 1994 este cadru didactic la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Solida pregătire de

cultură generală a coordonatorului monografiei, dar și cea de specialitate, au înlesnit abordarea pluridisciplinară a proiectului editorial al CCAJS.

6. Este rodul contribuției unui colectiv interdisciplinar format din specialiști în sociologie, istorie, geografie, etnologie, istoria presei și a vieții religioase. Printre semnatarii cărții s-au aflat profesori universitari și cercetători științifici de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. De asemenea, au contribuit la cercetarea monografică, unii dintre cei mai buni profesori care activează în județ.

7. Include două studii inedite despre un vrednic fiu al Sălajului, reprezentant de marcă al sociologiei românești. Mai puțin cunoscut publicului larg, Ion Aluș (1927-1994) a fost unul dintre fondatorii școlii clujene de sociologie. S-a consacrat ca și sociolog de teren cu un spirit organizatoric de excepție, fiind inclus în dicționare, enciclopedii și lucrări de referință editate de Centrul Biografic Internațional Cambridge.

8. Sunt înfățișate aspecte din activitatea marilor personalități sălăjene, care au militat pentru drepturile și interesele românilor și pentru menținerea unui regim democratic. Sălajul a fost locul de baștină al numeroase personalități ce au avut contribuții semnificative la evenimentele majore care au construit și consolidat statul român. Cărturariilor și luptătorilor naționali Simion Bărnuțiu, Alesandru Papiu Ilarian, Gheorghe Pop de Băsești, Alimpiu Barboloviciu, Iuliu Maniu și Corneliu Coposu le sunt dedicate spații ample în monografie.

9. Îți lărgești orizontul cunoașterii în ceea ce privește naționalitățile conlocuitoare de pe teritoriul județului. Ediția a doua a monografiei include un interviu sociologic cu părintele Martin Rolnic din Fă-

getu, despre comunitatea cu origini slave de la limita județelor Sălaj și Bihor. *Sălajul la Centenar* reprezintă o contribuție valoroasă la istoria comunităților locale din județ și o panoramă a locurilor, oamenilor și culturilor din Țara Silvaniei.

10. Poate fi considerată o veritabilă carte de vizită a județului Sălaj. În paginile cărții se reflectă aspectele fundamentale din domeniile ce definesc o comunitate: așezarea geografică și populația, istoria și politica, economia și dezvoltarea, patrimoniul și viața culturală. Prin conținutul său informațional, documentar și analitic, monografia se constituie ca mijloc de neînlocuit în cunoașterea, prețuirea și promovarea patrimoniului și valorilor sălăjene.

Lucrare pluridisciplinară complexă, însumând 486 de pagini, în formatul A4 și cu un conținut alcătuit după rigorile și normele academice, *Sălajul la Centenar* se dorește a fi un dar prețios oferit sălăjenilor și nu numai. Pe lângă rolul său educațional, monografia, ca și istoria județului, emană cultură și este necesară, fiindcă „un popor fără cultură este un popor ușor de manipulat”, cum susținea filozoful Immanuel Kant.

Județ binecuvântat cu resurse naturale bogate și variate, care dispune de o importantă zestre etnofolclorică și cultural-istorică și care a oferit condiții prielnice de locuit din vremuri îndepărtate, Sălajul merita să aibă o lucrare reprezentativă, bine documentată și o mărturie scrisă care va înfrunta timpul.

Lucrarea coordonată și îngrijită de profesorul universitar doctor Traian Vedinaș de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a fost structurată în șapte capitole. Daniel Săuca, Traian Vedinaș, Vasile Surd, Ovidiu Costinaș, Florența Lozinsky, Dumitru Gheorghe Tamba, Elena Musca, László László, Benedek Vasile, Johanna Ioana Schweighoffer, Cristi-

an Borz, Ioan Biriș, Flaviu Neaga, Mihai Pascaru, Balogh Lucian, Mihail Matyas, Camelia Burghel, Ioan Abrudan, Aurel Medve, Cosmin Sicora, Petroniu – Episcopul Sălajului, Daniel Stejerean, Tia Sirca, Marcel Lucaciu, Ioana Filipaș, Victor Cioban și serviciul bibliografic al Bibliotecii Județene „I.S. Bădescu” – Sălaj și-au adus contribuția la scrierea cărții. Lucrarea include și discursul lui Iuliu Maniu din plenul Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, în care a motivat proiectul de rezoluție al unirii Transilvaniei cu România.

Motivația demersului editorial este prezentată în cuvântul înainte, semnat de Daniel Săuca: „Monografia de față (prima de acest fel cel puțin din 1990 încoace!) încearcă să contribuie – și prin valorizarea istoriei și culturii spațiului «ultra-silvan» – la dezvoltarea județului nostru, oferind posibile modele în acest sens primarilor, administrațiilor publice locale. Un asemenea posibil model de dezvoltare e legat de importanta zestre culturală, istorică, bisericească și a tradițiilor Sălajului” (p. 5). De asemenea, editorul a precizat că volumul reprezintă „o cercetare necesară și pentru a privi spre viitor înțelegând trecutul și prezentul” (p. 5).

În nota editorială au fost expuse subiectele ce urmează să fie discutate: „Deși este o monografie, *Sălajul la Centenar* nu urmează un model tradițional, în genul teoriei cadrelor și manifestărilor, ci înscrie generic în sociologia dezvoltării, sub emblema pragmatică a dezvoltării durabile, conține nucleu tematic geografice, demografice, istorice, economice, etnologice, patrimoniale și culturale ce pot fi continuate în alte studii și cărți, fie de autorii prezenți în monografie, fie de alți specialiști formați sau în formare, interesați de temele din discursuri” (p. 7), a arătat Traian Vedinaș.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Volumul poate fi achiziționat de la sediul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Municipiul Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12. Informații la telefon: **0260/612870** sau e-mail: **caietesilvane@yahoo.com**.

Păstorul sufletesc (II)

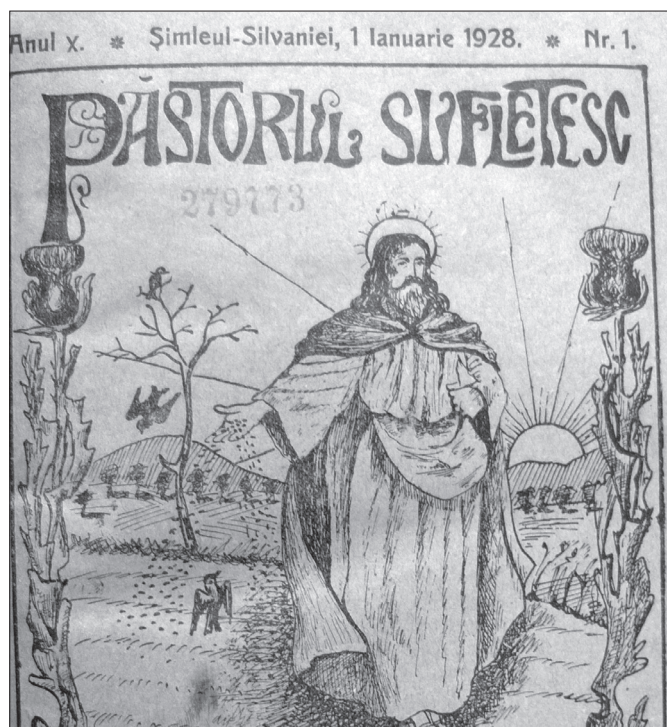
Marin POP

Continuăm studiul dedicat periodicului de predici și știință pastorală, *Păstorul sufletesc*, cu cea de a doua serie, respectiv anii 1928-1931.

Așa cum subliniam la finalul studiului precedent, *Păstorul sufletesc* și-a sistat apariția odată cu începerea războiului, în luna august 1914. Revista reapare după o lungă perioadă de timp, la 1 ianuarie 1928, tot la Șimleu Silvaniei, având un comitet de redacție format din vicarul Silvaniei, Emil Bran – director, Alimpiu Coste – redactor-responsabil, Augustin Moldovan – administrator, Emil Ostate, Laurențiu Bran, Ioan Rusu, A. Talos, Vasile Moody și A. Dragoș – membri. Era tipărit la Institutul de Arte Grafice și de Editură „Măgureana” din Șimleu Silvaniei. Sediul administrației și redacției era în Șimleu, mai precis în biroul oficiului vicarial, pe adresa căruia cititorii erau rugați să trimită abonamentele și corespondența. Abonamentul era de 300 lei pe an. În continuare, periodicul era redactat „cu înalta permisiune a Măritului Ordinariat de Gherla”, iar vicarul Silvaniei, Emil Bran, era proprietar-editor. Așadar, periodicul pornea, din nou, la drum, având și binecuvântarea lui Vasile Suci, arhiepiscop și mitropolit de Alba Iulia și Făgăraș, care trimitea din Blaj vicarului Emil Bran următoarea scrisoare: „Cu plăcere am luat la cunoștință reapariția periodicului *Păstorul sufletesc*, menit să ajute întru predicarea cuvântului Dumnezeuesc pe preoții, căror le este încredințată grija sufletelor.

Serviciile aduse în trecutul său bisericii noastre ne îndreptătesc să nutrim cele mai bune speranțe asupra binelui ce-l va face și în viitor în mijlocul preoției și al credincioșilor; de aceea, cu toată iubirea părintească, Vă binecuvântăm ostenele, Prea on. în Hristos Frate, îndemnând pe toți cărora se adresează acest cunoscut amvon de predicare, să-l sprijinească, atât prin colaborare, cât și prin suportarea cheltuielilor mari de apariție, prin abonarea lui. Blaj, din ședința consistorială, ținută la 3 dec. 1927”¹.

La rândul său, comitetul de redacție se adresează cititorilor, explicând rațiunile care i-au determinat pe redactori să reia ambițiosul proiect revuistic, subliniind, totodată, munca dezinteresată pe care a depus-o pe parcursul celor nouă ani de apariție, respectiv, 1906-1914: „Am îndemnat și ajutat pe mulți Confrați să prindă condeiul și prin scrisul lor să împărtășească și altor Frați măiestria cuvintelor ușoare, în cari știu să îmbrace cele mai adânci taine și porunci ale bisericii, pentru îndreptarea tuturor credincioșilor. N-am cruțat timp și n-am cruțat bani, n-am știut de oboseală, nu ne-au împiedecat daunele materiale ce am fost nevoiți să îndurăm pe urma nepăsării celor mai mulți Frați ai noștri, în ajutorul cărora ne-am pus toată străduința, convinși fiind, că

datoria ne cheamă la mai mult decât obligămintele unei singure parohii pe care o păstorum, – până când războiul mondial ne-a curmat lucrarea”².

Despre eforturile vicarului Silvaniei, Emil Bran, de a reedita periodicul *Păstorul sufletesc* aflăm informații și în ziarul șimleuan *Gazeta de Duminecă*, în care se preia o scrisoare a preotului-protopop Gheorghe Hubic, paroh în Vășad și fost colaborator al revistei *Păstorul sufletesc*, publicată în ziarul *Graiul Neamului*. El subliniază că în perioada cât a fost colaborator la *Păstorul sufletesc*, acesta era singur în branșă, însă între timp a apărut și periodicul *Cuvântul Adevărului*, „tot organ de specialitate”, editat de preoții bazilitani din Bicsad, „ce-și îndeplinește rolul cu cinste și bărbăție”. Își pune întrebarea dacă era oportună apariția unui al doilea organ de presă religios, care ar duce, în opinia sa, la concurență, pe o nișă de piață destul de mică, și la falimentul ambelor periodice, militând pentru consolidarea periodicului *Cuvântul Adevărului*: „Să fie lipsă de un al doilea organ de speță? Pentru ce? Doar să ne divizăm și așa puțin cum suntem? Doar să târșască până la o vreme și pe urmă să se stingă ambele organe? E fără niciun rost și ar fi o muncă de fratricidiu... Eu socot mai conducător la scop, dacă vă veți pune și D-voastră forțele, de cari dispuneți, în serviciul *Cuvântului Adevărului*, la consolidarea acestui periodic, deja existent și pornit spre a satisface tuturor exigențelor păstorilor din *curatanimarum*”³.

Periodicul *Păstorul Sufletesc* își reia apariția la 1 ia-

nuarie 1928⁴, dar cel care a avut dreptate, din păcate, a fost protopopul Gheorghe Hubic, după cum reiese din bilanțul publicat de comitetul de redacție, la sfârșitul anului 1928.

Din cuprinsul articolelor numerelor apărute în anul 1928 observăm că periodicul a reușit să recupereze o parte din vechii colaboratori și, în același timp, să determine noi colaborări. De asemenea, se constată o preocupare constantă a eruditului vicar al Silvaniei, Emil Bran, spre literatura religioasă și înființarea de biblioteci în fiecare parohie. Astfel, în articolul *Biblioteca parohială* vorbește despre importanța bibliotecii și necesitatea existenței unei minime biblioteci în fiecare parohie, concluzionând următoarele: „Atunci când știința nu va fi stăpânită de mândrie deșartă, nici va fi ținută sub obroc, când apărătorii turmelor cuvântătoare toți vor ridica cu vitejie toiagul pus la îndemână pentru zdrobirea capetelor de balaur, se vor afla mijloace suficiente, izvoare nesecate de venite pentru procurarea cărților dorite și pentru întronarea științei și în cel mai întunecat cătun”⁵.

De asemenea, preotul Gavril Bichigean, în articolul *Vrem literatură religioasă și biblioteci pentru popor*, subliniază că rezultatul unui astfel de proiect educațional va fi „un popor conștiu de chemarea sa, stăpân să înfrunte orice atac și ispită”⁶.

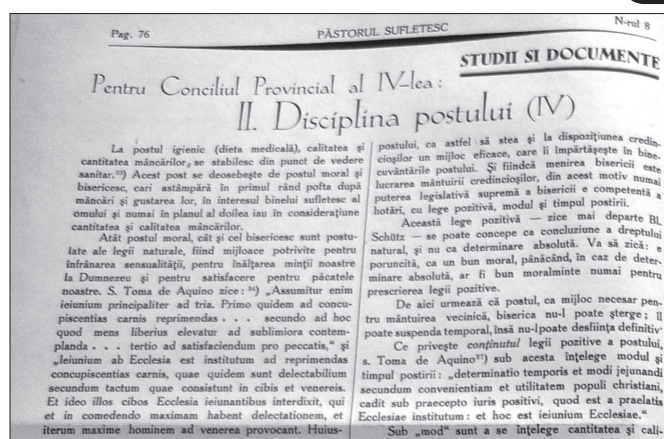
Din bilanțul prezentat de comitetul de redacție, la un an de la reparația periodicului, reiese că inclusiv episcopul Diecezei de Gherla, Iuliu Hossu, și-a arătat „îngrijorarea părintească”, în privința concurenței dintre *Păstorul sufletească* și *Cuvântul Adevărului*.

După primul an de apariție, concluziile sunt triste. Iată ce se spune despre numărul de cititori și abonați ai revistei: „L-au cetit o mie (dacă l-au cetit), apoi unii l-au returnat, după ce s-au primit 3-6 numeri, l-au abonat 245, dar nici aceștia nu l-au plătit toți. Noi ne-am împlinit angajământul ce am luat asupra noastră, am suportat și dauna de peste 40.000 lei neacoperită din abonamente, numai să sfârșim anul cu cînste”.

În aceste condiții se pune problema de a continua sau nu tipărirea periodicului: „Să dăm îndărăpt de frica întunecului? Să ne oprim în calea începută din lipsa de sprijin material ori să urmăm pe calea străbătută cu atâta năcaz?” se întrebau membrii comitetului de redacție.

Hotărârea luată a fost aceea de a continua, dar se anunța o schimbare a cuprinsului, care să se adapteze la noile cerințe ale pieții: „În locul predicilor pe duminici și sărbători, de cari se găsesc mai ușor la librării, vom publica cuvântări la morți, la cununie, la sfințire de biserică, de țarină, la primirea Arhiereului, la serbări naționale și alte ocaziuni ce ni să dau și când să așteaptă cuvântul Preotului. Vom combate – în predici potrivite – păcatele de moarte și vom arăta strălucirea și darul virtuților”. Anunță că periodicul va apărea lunar, dar nu va mai avea extensia de până atunci, iar abonamentul va scădea de la 300 de lei pe an, la 200 de lei⁷.

Soluția salvatoare a venit de la Lugoj, unde canonul Nicolae Brânzeu intenționa să editeze o revistă de educație pastorală și de informație din întreaga lume

catolică, „și chiar pe terenul științelor teologice”, după cum subliniază chiar Nicolae Brânzeu într-o scrisoare adresată lui Emil Bran, vicarul Silvaniei și proprietar-editor al revistei *Păstorul sufletească*, la 6 decembrie 1928⁸.

Din bilanțul publicat de Emil Bran în ultimul număr pe anul 1928 al revistei, după cum am văzut mai sus, revista se găsea „în fața unei prefaceri”, după cum spune și Nicolae Brânzeu, în sensul că situația financiară era precară și se căutau noi soluții.

În acest context, Nicolae Brânzeu vine cu propunerea ca proprietatea revistei să fie împărțită între Emil Bran, Felician Bran din Lugoj și el personal, iar revista să fie tipărită la Lugoj. Promite că se va ocupa de direcțiunea revistei, că va găsi un administrator și afirmă că are deja formată o echipă de preoți erudiți, care să-l ajute la editarea revistei, dând exemplul Dr. Felician Bran, Gheorghe Fireza, Dr. Iuliu Rațiu ș.a., care se vor alătura vechilor colaboratori. Propune schimbarea revistei atât ca formă, cât și ca fond, apariție bilunară, abonament de numai 200 de lei pe an și este convins că, în aceste condiții, revista va deveni „o fortăreață a clerului român unit, pentru apărarea tuturor intereselor lui pe care nime alții, numai el, clerul din păstorie sufletească, le înțelege”⁹.

În urma unor întâlniri dintre Nicolae Brânzeu și Emil Bran se ajunge la un acord comun și se elaborează un act constitutiv între cei trei proprietari, în care sunt prevăzute toate condițiile legale, noul format, noua structură, apariție bilunară, preț abonamente, repartizarea profitului etc. Redacția și administrarea revistei se stabilește la Lugoj, sub conducerea lui Nicolae Brânzeu, care urma să răspundă și pentru ceea ce se publica în revistă. În cazul în care inițiativa era sortită eșecului, din punct de vedere financiar, dreptul de proprietate al revistei revenea lui Emil Bran, care urma să hotărască „singur asupra sorții organului *Păstorul sufletească* pe mai departe”¹⁰.

Astfel, în data de 1 februarie 1929, apărea numărul 1 din noua serie a revistei *Păstorul sufletească*, aflat în anul XI de apariție¹¹. Primul număr era dedicat Jubileului a 50 de ani de preotie a „părintelui creștinătății”, Papa Pius XI, care însemna, în mod simbolic, „nunta-i de aur mistică cu altarul Domnului”¹².

Se observă o nouă orientare a revistei. Se renunță la predicile de duminică, de sărbători etc. și revista se

transformă, conform viziunii lui Nicolae Brânzeu, într-un organ complex de presă religioasă, în care regăsim informații din întreaga lume catolică, în special din zona Vaticanului și a papalității, rubrică de studii și documente, îndrumări pastorale și catehetice, biografii ale unor clerici decedați, rubrică de literatură, actualități, revista presei, poșta redacției și chiar o rubrică de haz și glume, desigur bine alese.

Din noul Comitet de redacție făceau parte următorii: Dr. Nicolae Brânzeu – director responsabil; Ioan Pinteș – administrator; Arhiepiscopul Ioan Boroș, prepozit Dr. Iacob Radu, abate-canonice Dr. Iosif Pop, Dr. Felician Bran, Emil Bran, vicarul Silvaniei, Gheorghe Maior, Dr. Elie Dăianu, Arhiepiscopul M. Popa, Dr. Gheorghe Fireza, Octavian Popa, Dr. Traian Iovanelli, Dr. Nicolae Lupu, Petru Herlo, Dr. Ludovic Tăutu, Dr. Virgil Băliban, Dr. Iuliu Rațiu – membri.

Apariția revistei în noul format a avut un ecou deosebit în lumea catolică, spre care se observă că se îndreaptă vederile revistei, spre deosebire de tradiția veche, greco-catolică, de până atunci a revistei. Noua orientare este afișată chiar în subtitlu: „*Păstorul sufletesc – organ al clerului catolic român*”.

Printre cei care trimit scrisori de felicitare redacției s-a numărat și reprezentantul Nunțiului Papal în România, Angelo M. Dolci¹³. De asemenea, la rubrica „Revista presei”, în nr. 2 al revistei, este publicat articolul *Cum a fost primită revista noastră?* Concluzia comitetului de redacție era că ambițiosul proiect revuistic depindea de conștiința clerului, care era atenționat să-și dea seama de „răspunderea” pe care o purta și era invitat să se înșire „sub flamura noastră”.

Comitetul de redacție folosește o tactică de promovare, care, în cele din urmă, s-a dovedit falimentară: trimite gratuit tuturor parohiilor greco-catolice din Transilvania și Banat primul număr, cu rugămintea ca doritorii să se aboneze, iar cei care nu doreau să returneze revista redacției. În numărul 2 al revistei apărea următorul avis: „Trimitem și numărul acesta tuturor preoților, cari n-au refuzat n-rul prim. CEI CE NU NE TRIMIT ÎNAPOI nici numărul acesta, se consideră de abonați și sunt rugați a ne aviza asupra felului cum doresc să ne plătească abonamentul”¹⁴.

Revista este promovată și de periodicul *Vestitorul*, oficiosul Episcopiei Greco-Catolice de Oradea, care o recomandă „cu toată căldura”, subliniindu-se că preoții se puteau abona la ea „chiar din casele bisericești”, caz în care revista intra obligatoriu în bibliotecile parohiale și nu în proprietatea personală a preotului. Tot din acest număr al revistei aflăm că episcopul de Oradea, Dr. Valeriu Traian Frențiu, care păstorise și în scaunul episcopal de la Lugoj, a pus la dispoziția revistei „*Păstorul Sufletesc*” suma de 1.000 lei, cu scopul ca redacția să ofere premii în cărți „între aceia dintre cetitorii noștri, ce vor dezlega mai bine cazuri de morală și pastorală”, în urma unor concursuri care urmau să fie organizate și publicate în coloanele revistei¹⁵.

Dintre articolele publicate în perioada 1929-1931 remarcăm următoarele: *Portul (uniforma) clerului*, de Dr.

Felician Bran, publicat în serial; *Disciplina Postului*, de același autor; mai multe momente privind constituirea și prodigioasa activitate a Asociației Generale a Românilor Uniți (AGRU), care era dată ca model și de către directorul revistei *Păstorul sufletesc*, Dr. Nicolae Brânzeu; *Cum să vorbim poporului*, de S. Gogan; *Propaganda antireligioasă în Rusia*, serial al redacției; mai multe articole în care se face apel la unitatea bisericilor românești; *Preoții și cooperativele*; *Lupta împotriva credințelor deșarte* (strigoii, slujbe de blestem), un serial foarte interesant, semnat de Nicolae Brânzeu; diferite dizertații la sinoadele protopopești; mai multe articole referitoare la Biserică și politică, implicarea preoților în politică; studiul *Dumnezeu sau Lenin*, publicat în serial în toate numerele apărute în anul 1931, în care se analiza situația din Rusia, subliniindu-se că la noi se făcea prea puțin pentru a avertiza populația asupra atrocităților regimului comunist-ateu de la Moscova, concluzionându-se cu următoarele cuvinte profetice: „Noi, cu cât suntem mai aproape geograficește de colosul moscovit, cu atât mai tare trebuie să ne deschidem ochii”¹⁶.

Așa cum subliniam mai sus, strategia comitetului de redacție, de a trimite revista preoților, urmând ca doritorii să se aboneze sau dacă nu doreau să o returneze, s-a dovedit falimentară. Acest lucru reiese și din apelul aproape disperat al comitetului de redacție, publicat în numărul revistei din luna octombrie 1931.

Din cuprinsul apelului, aflăm că existau parohii care au primit revista timp de doi-trei ani, fără a o refuza, dar nu au plătit abonamentul, nici nu au returnat revista. Aceștia erau amenințați că, în ultimă instanță, se va apela la justiție: „Își închipuie că au primit-o de pomană sau au de gând să o plătească? Neavând noi posibilitatea să o lăsăm de cinstă, revista va trebui plătită *ex. Justiția*”.

Se recunoaște criza economică prin care trecea întreaga societate românească și nu cereau „decât indicarea *voinții de a plăti*, însoțită de un act în regulă, cu care să fim siguri de viitor”.

Cititorii erau anunțați că nu se acceptau abonamente pe anul 1932, până în momentul în care se va rezolva problema restanțierilor și atenționau că, dacă revista nu va mai apărea, nu va fi din vina redacției, subliniind faptul că biserica română catolică „va fi lipsită, temporar, de o publicațiune, care o ține la curent cu tot ce contribuie la cultura bisericească și la progresul vieții religioase”. Cei care înțelegeau gravitatea situației erau rugați să răspundă „de urgență”¹⁷.

Ultimul număr din anul 1931, care apare cu întârziere și „în cadre reduse”, este, din păcate, și ultimul număr de apariție al revistei. Pe prima pagină era publicat articolul *Către cetitori*, în care era reluată problema financiară precară a revistei, datorată crizei economice în care se zbătea țara, dar și numeroasele restanțe, despre care se spune că ar acoperi costurile editării revistei pe un an întreg.

În aceste condiții, cititorii erau anunțați că revista își va sista, temporar, apariția, în speranța că „criza va fi numai trecătoare”. Un singur caz putea influența în mod decisiv viitorul revistei: „înjghebarea acțiunii de presă”,

respectiv a unei asociații de presă la nivel național, dând exemplul activității prodigioase desfășurate de AGRU, care ar putea prelua inițiativa.

Referitor la activitatea desfășurată de redacție în cei trei ani de apariție în noul format al revistei, se subliniau următoarele: „Trei ani de zile, *Păstorul sufletesc* în haină nouă refăcută a fost oaspetele cel mai iubit al clerului și intelectualilor noștri. Prin felul cum l-am redactat, am dat dovadă că nu urmărim nimic altceva, decât ceea ce am spus de la început: să dăm un organ de educație profesională, în direcția popularizării științelor teologice, un organ de încreștare a tot ce merită din viața noastră românească și din viața Bisericii universale.

Dacă nu am putut face mai mult, vina nu e a noastră, ci a împrejurărilor. Cadrele ni s-au redus, colaborările din afară nu s-au realizat, cum ne închipuiam ș.a., ș.a. Cu toate acestea, *Păstorul* s-a prezentat totdeauna atât de bogat, variat și interesant, încât a știut să cucerească și pe cei ce la început s-au pus în anumită rezervă. *Drumul, pe care l-a croit Păstorul în opinia publică, este cea mai mare satisfacție pentru redactorii ei (s.a.)*”.

La final, se mulțumea tuturor colaboratorilor revistei, „cari, din zel curat, mânați de un ideal ca și noi, ne-au trimis mereu contribuția lor”. De asemenea, nu erau uitați cititorii și cei care „în mod deosebit au fost ocrotitorii noștri”, ai revistei *Păstorul sufletesc*, care acum își încheia, din păcate, apariția pe piața presei religioase din România.

În concluzie, noi credem că revista *Păstorul sufletesc*, apărut ca un periodic de predici și știință pastorală, a reprezentat o necesitate pentru cler și pentru credincioși, în același timp. El a umplut un gol care exista în societatea românească la începutul secolului XX, în privința educației continue a preoților. Se simțea o lipsă acută de mijloace de informare, de cărți și ziare de specialitate, iar periodicul *Păstorul sufletesc* a oferit cu generozitate modele de predici, pe care preoții le susțineau duminicile, în sărbători sau cu diferite ocazii (nunți, botezuri, înmormântări, sfințiri de răstigniri etc.).

Pe parcursul apariției sale se observă o îmbunătățire continuă a calității materialelor, o înmulțire a colaboratorilor, a preoților erudiți, care aveau aplecare asupra scrisului și doreau să împărtășească din experiența lor și celorlalți confrăți sau credincioșilor.

Cu toate greutățile inerente unui astfel de proiect revuistic, el a reușit să apară până în momentul izbucnirii primei mari conflagrații mondiale, chiar dacă și-a mutat temporar administrația la Gherla sau Făgăraș.

După realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, au trecut, din păcate, zece ani până când s-a observat necesitatea reeditării periodicului și aceasta datorită eruditului vicar al Silvaniei, Emil Bran. El avea experiență în acest domeniu încă din studenție, când a publicat și condus o perioadă revista studenților teologi de la Gherla, *Steaua mării*, iar după 1918, împreună cu fratele său, Laurențiu Bran, tot preot, ziarul *Sălajul*.

Între timp, însă, mai apăruse un periodic religios, sub numele de *Cuvântul Adevărului*, ceea ce a creat concurență, pe o piață destul de redusă. Astfel, după

numai un an de apariție, periodicul *Păstorul sufletesc* era în pericol de a nu mai putea fi editat. Salvarea a venit de la Lugoj, unde canonicul Nicolae Brânzeu s-a angajat să editeze în continuare periodicul *Păstorul sufletesc*, într-un format modern. A reușit să supraviețuiască încă trei ani, după care, la sfârșitul anului 1931, revista își sistează apariția.

Părerea noastră este că și după anul 1989 s-a simțit lipsa unui astfel de periodic de instruire a tinerilor preoți, după 45 de ani de noapte totalitară comunistă și atee.

Note:

- 1 *Păstorul sufletesc*, an X, nr. 1, 1 ianuarie 1928, p. 1.
- 2 *Ibidem*, p. 2.
- 3 *Gazeta de Duminecă*, nr. 46-47, 4 decembrie 1927, p. 6.
- 4 Redăm cuprinsul primului număr al periodicului din 1 ianuarie 1928: *Bindecuvântarea Arhierescă a IPS Arhiepiscop și Mitropolit de Alba Iulia și Făgăraș*; Redacția – *Adresa către Prea Ven. Cler*; *Sărbătoarea Anul Nou*, de Alimpu Coste; *Botezul Domnului*, semnată cu pseudonimul De la Bistrița; *Duminică după Botez*, de Augustin Moldovan; *Duminică leproșilor*, de Laurențiu Bran, fratele vicarului Emil Bran; *Duminică lui Zaheu I și lui Zaheu II*, de George Maior; *Duminică Cananeencei*; *La Trei Sfinți*, de Dr. Victor Bojor; *Originea Sf. Liturgii*, de Dr. Felician Bran; *Biblioteca parohială*, de Emil Bran; *Epistola către Evrei despre preoție*, de Avram Dragoș; rubricile „*Din viața pastorală*” și „*Bibliografie*”.
- 5 *Păstorul sufletesc*, an X, nr. 1, 1 ianuarie 1928, p. 40.
- 6 *Idem*, nr. 2, 1 februarie 1928, p. 94.
- 7 *Idem*, nr. 12, 1 decembrie 1928, pp. 675-676. Nici periodicul *Cuvântul Adevărului* nu stătea mai bine, având doar 300 de abonați.
- 8 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj, fond familial Bran, inventar III, dosar 45, ff. 3-4.
- 9 *Ibidem*.
- 10 *Ibidem*, f. 7.
- 11 *Păstorul sufletesc* (Lugoj), an XI, nr. 1, 15 februarie 1929. Pentru a observa schimbarea de direcție a revistei, conform propunerilor lui Nicolae Brânzeu, redăm cuprinsul primului număr: *Jubileul preoțesc al Sf. Părinte*, de Dr. G. Fireza; *Studii și documente: Cel dintâi Papă: Sf. Petru mai marele apostolilor*, de Dr. N. Brânzeu (publicată în serial – n.n.); *Papa Pius XI și Românii*; *Rugăciune pentru papa* (articol preluat din *Vestitorul de Oradea* – n.n.); *Actele Sf. Scaun: Schimbarea ritului*, de G. Fireza; *Reprezentantul Sf. Părinte la București – către Păstorul sufletesc*; *Correspondențe*; *Îndrumări pastorale și catehetice: Lecticalul, Cununia militarilor, AGRU, Pregătirea copilor la prima cuminicare*, de Octavian Popa; *Figuri dispărute: Arhiepiscop I. Karácsonyi, Protopop Iosif Stupinean, Părintele Aurel Iechim*; *Literatură*; *Redacția*; *Actualități: Aranjarea penziilor preoțești*, de Dr. N. Brânzeu; *Informațiuni*; *Revista presei*; *Haz și glume*; *Poșta redacției*; *Reclame*.
- 12 *Ibidem*, p. 1.
- 13 *Ibidem*, p. 1. Iată cuprinsul scrisorii: „Onor Redacțiune a «*Păstorului Sufletesc*»/Lugoj/ Mă bucur mult de vestea că la Lugoj, cu aprobarea celebrului Episcop a PSS Dr. Alexandru Nicolescu, va apare revista *Păstorul sufletesc*.
- Aceasta având de scop a promova în întreagă Biserica pietatea clerului, dragostea fierbinte față de Sfânta Euharistie; zelul pentru înaintarea sufletească în special a tineretului, intensificând activitatea reuniunilor pie; dezvoltând dragostea și obediența față de Pontificele Roman, Părintele comun al creștinătății și Vicariul lui Christos pe pământ; cari toate acopere lipsa zilelor noastre. Drept aceea, Vă împărtășesc din tot sufletul Bindecuvântarea Apostolică asupra muncii ce o începeți; asupra colaboratorilor, cetitorilor, precum și asupra răspânditorilor acestei reviste./ București, 2 februarie 1929./ Angelo M. Dolci/ Nunțiu Papal”.
- 14 *Idem*, nr. 2, 1 martie 1929, pp. 19-20.
- 15 *Idem*, nr. 3-4, 1 aprilie 1929, p. 33.
- 16 *Idem*, an XIII, nr. 3-4, 1 februarie 1931, p. 31.
- 17 *Idem*, nr. 19-20, 1 octombrie 1931, p. 160.

Considerații privind presa comunistă

Dănuț POP

Studiu de caz: Graiul Sălajului (1946-1950)

Presa a izvorât din nevoia fundamentală a omului de a fi informat și de a transmite informații. Este considerată, pe bună dreptate, „ceasornicul vremii”, „oglindea imediată” a faptelor, evenimentelor și realităților politice, economice, sociale sau culturale. Prin dialogul cu lumea largă, realizat de ea, presa liberă orientează conștiința omului, protejând democrația prin asigurarea medierii între actorii sociali. De aceea a fost și este socotită „a patra putere în stat”.

Și în Sălaj, presa, atât în perioada dintre cele două războaie mondiale (prin „Sălajul”, „Meseșul”, „Gazeta Sălajului”, „Plugarul” ș.a.), ca și mai înainte („Gazeta de Duminică”, „Gazeta Învățătorilor” ș.a.), a contribuit atât la informarea, cât și la ridicarea culturală a oamenilor. Mulți gazetari sălajeni s-au apropiat de istoria națională, dar și de cea locală. Deși inegale ca volum și valoare, articolele lor oferă istoricului o sursă de care poate și trebuie să țină seama când abordează istoria acestui colț de țară.

Dar putem vorbi de o astfel de presă în perioada comunistă, de o presă adevărată, care să răspundă criteriilor enunțate mai sus? Pot fi numite ziarele epocii (săptămânale, de fapt, în cea mai mare parte a timpului) presă? Au relatat ele adevărul, au oferit o „radiografie fidelă” a societății, au fost „oglindea” imediată a ceea ce s-a petrecut atunci?

Putem afirma, cu destulă siguranță, că nu. Pentru că ziaristii din perioada analizată nu mai sunt liberi să-și exprime gândurile, ideile, părerile. Ei, toți, erau activiști

de partid, întotdeauna la dispoziția partidului. Munca le este analizată în ședințele conducerii județene de partid. Sumarul tuturor edițiilor este văzut și aprobat de conducătorii partidului unic. Ei pot scrie doar ce le este permis, pot consemna doar „realizările mărețe” ale partidului. Sunt obligați să combată „dușmanii poporului” și, mai târziu, să ridice în slăvi „iubiții conducători”. Iar atunci când greșesc, „abătându-se de la linia partidului”, sunt schimbați, trimiși „în producție”, de unde au venit.

Ne bazăm afirmațiile de mai sus pe documentele de arhivă din acea perioadă (vezi, Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sălaj, fond P.C.R., 1946-1950, dosarele secției Educație Politică). Toate referirile la presă din aceste dosare spun același lucru. Vom lua ca exemplu doar un raport din 1950, în care Comitetul județean de partid Sălaj analizează activitatea publicației „Graiul Sălajului”, singurul ziar de limba română din județ. Și chiar dacă astfel de analize au fost efectuate periodic, iar concluziile lor sunt oarecum asemănătoare, parcă niciuna nu are consistența celei de acum.

Să mai spunem, totuși, că „Graiul Sălajului” nu a fost prima publicație apărută în Sălaj după război. În august 1945, la Carei, atunci parte a județului nostru, vede lumina tiparului săptămânalul „Democratul”. Publicația aceasta, „organul Frontului Plugarilor din plasa Carei”, conține încă articole elogioase la adresa regelui, altele despre marile sărbători religioase, obiceiuri și tradiții și chiar publică, integral, unele pastorale arhieresti, iar în paginile sale semnează și autori ce se făuseră cunoscuți în perioada de dinainte de dictatul vienez. Un săptămânal care

încă seamănă cu publicațiile perioadei interbelice!

Dar lucrurile nu continuă multă vreme așa. Noii conducători ai țării au nevoie de o altfel de presă, care să servească integral scopurilor lor. De aceea, încep să-i elimine din redacția publicației „încetul cu încetul, pe acei colaboratori cari n-au înțeles chemarea vremurilor istorice de azi”. Totuși, și așa, popularizând, de voie sau de nevoie, semnul electoral al BPD, „Soarele” în preajma alegerilor parlamentare și promovând doar candidații acestuia, „Democratul” mai trăiește doar puțin timp. După alegerile din noiembrie 1946, apariția ziarului, devenit de acum nefolositor comuniștilor, este sistată.

Încă înainte ca „Democratul” să dispară de pe scena presei sălăjene, apare, începând cu luna august a anului 1946, „Graiul Sălajului”, de astă dată la Zalău. Obiectivul apariției sale? La început, unul singur: „de a fi pus în întregime în slujba campaniei electorale”. Dar, deși în săptămânile de dinaintea alegerilor a apărut „de câte două ori pe săptămână”, nu s-a dovedit a fi de prea mare folos. Tirajul era mic, popularitatea lui nu era „așa cum ar trebui”, iar distribuirea a rămas „foarte slabă”. Un singur chioșc de ziare din Zalău vindea ziarul, partidul apelând, de nevoie, și la sprijinul unui „tovarăș, Penzeș Adalbert care vinde pe străzi”. Altele vor fi metodele prin care comuniștii vor obține „victoria” în alegeri!

Amintim, înainte de a trece la analiza amănunțită a noii publicații, că în 1950, după desființarea județului și organizarea țării în regiuni și raioane, la Jibou a apărut, în continuarea „Graiului Sălajului”, publicația „Lupta Jiboului”, redenumită, în 1951, „Drum Nou”. Și, deși poate părea de necrezut, din 1959 până în 1968, la reînființarea județului Sălaj, nu mai apare aici nici un ziar! A urmat, după 1968, cunoscuta „Năzuință”, dar, dincolo de denumirile diferite, este vorba de același ziar, „organul de presă” al partidului unic (vezi, ilustrațiile care însoțesc acest studiu). Abia din decembrie 1989 începând putem vorbi de o „renaștere” a presei sălăjene (vezi, studiul lui Daniel Săuca, dedicat presei, din lucrarea „Sălajul la Centenar”, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2018, pp. 313-335).

Să revenim, însă, la raportul partidului asupra presei, din 1950, care poate fi considerat o sinteză a activității presei sălăjene din anii instaurării regimului comunist. Ce se scrie acolo? Tirajul „ziarului”, de fapt săptămânal, a ajuns de la câteva sute la început și circa 4000 în 1949, când a fost suspendat pentru două luni, având datorii uriașe față de tipografie, în ciuda subvențiilor generoase primite de la partid, la „7000 – 7500” exemplare, un tiraj considerat „destul de mare” pentru o populație de peste 360.000 locuitori. Iar pentru că demască dușmanii de clasă, popularizează succesele din URSS și frunzașii în producție, combate birocrațismul aparatului de stat și „contribuie la mobilizarea maselor muncitorești la acțiunile partidului”, „Graiul Sălajului” este considerat, în plus, „destul de combativ”.

Totuși, mulți din colaboratorii și corespondenții lui, „activiști de partid, din organizații de masă, din aparatu-

tul de stat”, sunt „inactivi și nu se știe dacă ne putem folosi de ei sau nu”. Redacția nu doar că are personal insuficient („sunt 6 inși în loc de 10, de câți avem nevoie”), dar „nici unul dintre redactorii de la Graiul Sălajului nu are pregătirea profesională” necesară. Prin urmare, arată raportul, ar trebui „să fie scoși din producție elemente muncitorești (sic!), pentru a crește cadre noi, bine pregătite”.

Redacția desfășoară ședințe săptămânale de analiză, are planuri de muncă „cu sarcini concrete pentru fiecare tovarăș și care cuprind probleme ca: problema culturală, campania de vară, acțiunea în lupta pentru pace, popularizarea succesorilor în sectorul socialist din agricultură, probleme strâns legate de viața de partid”. Dar aceste planuri de muncă nu puteau fi respectate întocmai, ci sufereau frecvente modificări, de fapt „oricând se trasau noi sarcini de către Comitetul Central”.

Munca în redacție era organizată astfel încât fiecare redactor să se afle trei zile pe teren și patru zile în birou, dar „timpul de muncă nu se poate respecta, deși este plan de muncă”. Ziarul, „mai ales de când a devenit mai combativ este citit, însă se constată o depreciere din partea activului județean și de plăși. Tovii nu sunt abonați și nici nu citesc ziarul”.

Să vedem și alte lipsuri: nu s-a sprijinit suficient acțiunea comitetului județean pentru crearea de noi Gospodării agricole colective; ziarul nu este operativ, tocmai pentru că este săptămânal; din cauza lipsei de hârtie, nu mai are decât 4 pagini, față de 6 câte avea înainte; corespondenții lui nu sunt stimulați, redactorii folosesc materialele corespondenților, primesc remunerație pentru ele, dar nu dau nimic acestora; redacția nu are cadre corespunzătoare, fluctuația de cadre este permanentă, aceasta având o influență nesănătoasă asupra muncii; planul ziarului nu concordă întotdeauna cu cel al biroului județean de partid; secția de propagandă nu urmărește îndeplinirea sarcinilor în ceea ce privește compunerea articolelor din partea activiștilor; unii ziariști sunt și corespondenți principali la ziarele centrale de unde primesc remunerație, iar articolele tri-

mise la acele ziare apar mai repede decât în ziarul local și așa „se dovedește că au mai mult atașament pentru aceste ziare, decât pentru cele ale noastre”.

Iată și câteva aprecieri asupra activității redactorilor principali: redactorul-șef, „Tov. Andor, are tendința de a se îmbogăți în cadrul redacției. Se va sta de vorbă cu el și din suma ce i se trimite de ziarele centrale 10-15% va primi el, restul se va împărți între corespondenți”; același „Tov. Andor, la 1 mai s-a îmbătat și are obiceiul de a da țuică și tipografilor”. S-a putut ajunge aici deoarece „munca și viața redactorilor nu este suficient controlată și îndrumată. Ei n-au simțit îndeaproape controlul, ceea ce a contribuit și la felul lor de a munci”.

Și acum, câteva măsuri considerate de partid absolut necesare: să fie trimiși doi tovarăși din cadrul activului la redacție; sumele primite de redactori pentru articolele trimise ziarelor centrale să se treacă în fondul ziarului, iar ei să fie stimulați cu 500-1000 lei; ziarul să fie controlat de Biroul Județean înainte de fiecare apariție; metodele „în stil american” care se folosesc la redacție, „de tovarășii Andor, Zoicaș” să nu mai fie tolerate; redactorii să meargă pe teren „cu mijloace de transport ale partidului și să aducă cât mai mult material”.

După această foarte scurtă prezentare, credem că se impun câteva concluzii. Dacă prin „presă” înțelegem „totalitatea publicațiilor cotidiene și periodice dintr-o țară, dintr-un domeniu, dintr-o epocă” (cf. Dex online), atunci putem vorbi de existența presei în perioada analizată. Dacă vedem în presă „totalitatea ziarelor, considerate ca mijloc de informare obișnuită a publicului”, putem vorbi de presă în comunism doar dacă înlocuim cuvântul informare cu manipulare, propagandă sau chiar dezinformare. Iar dacă „libertatea presei” înseamnă „dreptul acordat și garantat prin constituție de a-și exprima nestingherit ideile prin ziare”, atunci acest termen este cu totul străin întregii perioade.

Totul era subordonat ideii luptei de clasă, mereu mai ascuțită pe măsură ce se înaintază spre comunismul deplin (ex. titlu articol: „VIGILENȚĂ! Dușmanul de clasă nu doarme”). Doar comuniștii sunt buni, toți ceilalți („reacționarii”, „maniștii”, „burghezii” ș.a.m.d.) sunt răi (ex: „modul mârșav în care patronul își tratează ucenicul nu poate fi tolerat”; „susnumitul chiabur a fost demascat și înaintat parchetului”; „organele în competență l-au arestat, urmând să-și primească pedeapsa cuvenită” ș.a.m.d.). Cuvintele din ziar nu aparțin cetățenilor, nici măcar redactorilor, ci sunt ale partidului! Se preiau texte din plenary, congrese, consfătuiri, întâlniri de lucru, dar nu se adaugă nimic, nu se fac aprecieri, nu se fac comparații. Există doar adeziunea deplină la ceea ce s-a spus acolo.

Când partidul consideră că este greșit ceva, redactorii sunt schimbați, trimiși „în producție”. Dacă sunt și corespondenți ai altor ziare și plătiți și de acolo, acei bani trebuie donați partidului. Un procent, stabilit de partid, le va fi totuși îngăduit. Tendința de îmbogățire a redactorilor, cel puțin la începutul

epocii, era un păcat capital.

Primii redactori nu au școală, vin direct din „câmpul muncii”; abia mai târziu sunt trimiși la studii. Ei nu semnează decât rareori articolele, cititorii nu pot ști cine a scris un articol sau altul, nici cine face parte din redacție. Ziarul apărea „sub conducerea unui comitet”, dar cine făcea parte din acesta doar partidul știa!

Presă nu este „a patra putere în stat”, pentru că nu existau mai multe „puteri”, ci doar una singură, a partidului, iar presa, prin lege, își desfășura întreaga activitate sub conducerea acestuia. Dar puterea ei, ca „armă” aflată în subordinea partidului unic, a fost și a rămas până la sfârșitul extrem de mare. „Ziaristul” comunist era un personaj temut, iar cei care erau „demascați” ca dușmani ai regimului de către presă, se puteau considera terminați, condamnați înainte de vreme.

Rolul presei s-a dorit a fi unul militant, mobilizator în consolidarea regimului și formarea „omului nou”. Problematika politică primează, atunci când nu e singura prezentă în paginile ziarului. Dar ea nu dezbate probleme, nu găzduiește confruntări de păreri. Ca izvor istoric poate fi cu mare greutate acceptată. Pentru că informația vine întotdeauna dintr-o singură sursă. Rolul în educarea populației e scăzut. În plus, în toate ziarele, locale sau centrale, limbajul folosit este același (chiar și mai târziu, spre sfârșitul epocii; astfel, dacă citești relația vizitei lui Nicolae Ceaușescu în Sălaj, din luna mai 1986, în „Năzuința”, apărută la Zalău, sau în „Scnteia” ori „Scnteia Tineretului”, care apar în capitala țării, nu găsești nici o deosebire!). Este așa-numita „limbă de lemn”, după același tipar fiind concepute și toate cuvântările susținute la anumite evenimente.

Până la urmă, și din acest motiv, s-a ajuns la o respingere a presei, din ziarele de atunci mai fiind citite doar „faptul divers”, rubricile pierderi, decese ori vânzări-cumpărări. Și, desigur, rubrica de sport, pentru că rezultatele obținute în diferite competiții nu puteau fi schimbate! Restul era doar manipulare, dusă la extrem. De aici, „foamea” de informație reală de după decembrie 1989, cozile uriașe la chioșcurile de ziare, explozia tirajelor publicațiilor din primii ani de după revoluție.

Trei sigilii sălăjene

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

De la Miliția raionului Zalău și de la comunele Sălățig și Vârșolt (1966, 1969, 1970)

La Arhivele Naționale Istorice Centrale, pe trei documente emise în anii 1966, 1969 și 1970 de Miliția raionului Zalău și de Comitetele Executive ale Consiliilor Populare ale comunelor Sălățig și Vârșolt (jud. Sălaj) către Casa de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, se află, imprimate cu cerneluri albastră și purpurie, trei sigilii rotunde cu diametrele de 29 mm (primul) și 33 mm (ultimele două). Ele cuprind în propriile embleme stema descrisă la art. 116 din *Constituția Republicii Socialiste România din 1965*: „Stema Republicii Socialiste România reprezintă munți împăduși, deasupra cărora se ridică soarele. În partea stângă a stemei se află o sondă. Stema este încadrată de o cunună de spice de grâu. În partea de sus a stemei se află o stea în cinci colțuri. În partea de jos a stemei, spicele sunt înfășurate într-o panglică tricoloră pe care este scris REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA”. La art. 6 din *Decretul nr. 972/1968 privind însemnele Republicii Socialiste România* s-a prevăzut: „Stema Republicii Socialiste România va fi reprodusă pe sigiliile organizațiilor socialiste de stat stabilite prin legi, decrete sau hotărâri ale Consiliului de Miniștri, pe imprimatele și plăcile indicatoare ale edificiilor acestora, pe bancnote și pe alte semne monetare emise în Republica Socialistă România, precum și pe emblemele și pe unele accesorii ale uniformelor militare, stabilite potrivit dispozițiilor legale”.

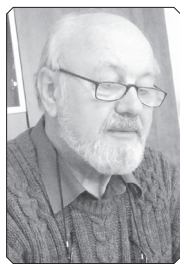
În exerga primului sigiliu, mărginită de două cercuri liniare la exterior, este legenda: ***Republica Socialistă România / M. A. I. *DIRECȚIA MILIȚIEI REGIUNII CLUJ / Miliția raionului Zalău.**

În exerga celui de-al doilea sigiliu, mărginită, de asemenea, de două cercuri liniare la exterior, legenda: ***Județul Sălaj *Consiliul Popular al comunei SĂLĂȚIG / COMITETUL EXECUTIV.**

În exerga celui de-al treilea sigiliu, mărginită tot de două cercuri liniare la exterior, legenda: ***Județul Sălaj *Consiliul Popular al comunei VÎRȘOLT / COMITETUL EXECUTIV.**

Memoriile unui erou „anonim”

Viorel TĂUTAN

**[Dumitru Radu, „Omul” și
„Vremurile” în secolul XX]**

(continuare din numărul 193/februarie 2021 al
revistei „Caiete Silvane”)

Pilot de linie (Airline Pilot)

După transferarea la Compania LARES, am fost antrenat să zbor cu avioane multimotoare. Era în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, cum spuneam în altă parte, și fusesem angajat în Aviația de Transport, cu activitate extensivă. În această perioadă, piloții erau încadrați în subdiviziunea denumită „Grupul de Transport Greu” (GTG). Despre acest episod plin de mari și periculoase întâmplări am scris, împreună cu M. Petru, și am publicat cartea „Aviația Română în luptă pe frontul de Est și sub cerul Patriei”, editată și apărută la New York în 1989.

Cățiva dintre noi, piloți ai Agenției LARES, și-au pierdut viața împreună cu echipajele lor. Printre aceștia au fost Aurel Ifrim, Radu Mihai, Ghiță Victor, Nicolescu Viorel, precum și Radu Gligorutz care, împreună cu echipajul lor și soldații răniți, pe care îi aduceau din Crimeea, s-au prăbușit și au pierit în apele Mării Negre.

După terminarea acestui Război, catastrofal pentru România, Compania LARES a devenit TARS, adică Transporturile Aeriene Româno-Sovietice. Așa cum îndeobște se știe, la sfârșitul războiului, Europa a fost divizată prin acord anglo-american cu sovieticii ruși. Refacerea economică în Europa de Vest a fost stimulată cu ajutor financiar american (celebrul Plan Marshall), iar cea de Est a fost asimilată economiei totalitare a Uniunii Sovietice. În cazul României, asocieră se numea „Sovrom”. TARS reprezenta, deci, noua față a Transportului Aerian; sovieticii au adus avioane LI-2 (IL, cum au fost cunoscute ceva mai târziu), fiecare având capacitatea de a transporta 21 de pasageri, România contribuind cu 42 de avioane din dotarea LARES, plus întreaga infrastructură, aeroporturi, stațiile de radionavigație, ateliere etc.

Imixtiunea sistemului social-politic impus de „vecinul nostru de la Răsărit” era dirijată până și în acțiunile ce țin de viața personală a oamenilor.

Se urmărea persistent dezorganizarea țesăturii sociale și morale a românilor, căutându-se modelarea personalității individuale după un șablon înscăunat de către „Comisarii Politici” ruși care ajunseseră, în timp relativ scurt, să fie stăpâni în țara noastră. Însă noi, piloții din Aviația Comercială, datorită rutelor aeriene pe care zburam, eram în legătură constantă cu

Europa de Vest.

Războiul sângeros, terminat oficial în mai 1945, a fost urmat de așa-zisul „Cold War” (Războiul Rece), ceea ce a dus la un crescut exod în masă al milioanele de „est-europeni”, care s-au refugiat în Europa de Vest și mai departe, peste Oceanul Atlantic. Acel nou gen de război între cele două „blocuri” politico-militare ajunsese la paroxism, în aprilie 1948, datorită interzicerii de către ruși a comunicațiilor terestre între Berlin și Vestul Europei.

Simultan, „Comintern”-ul, care era vehiculul de expansiune al Moscovei, avansa în lupta de anihilare a partidelor politice tradiționale din țările est-europene, pentru a le înlocui cu partidul unic, de ideologie marxist-leninistă. O asemenea acțiune pornise și în România. Rușii-sovietici, cu ajutorul colaboratorilor autohtoni, arestau, în numele „luptei de clasă”, pe fruntașii partidelor politice tradiționale (Partidul Național Țărănesc – numeric, cel mai important, Partidul Liberal, cu o vechime de o sută de ani, și care, împreună cu Partidul Național Socialist, domina scena politică românească. Avocatul Petru Groza, sprijinit de câțiva colegi și amici, înființase un mic partid, numit pompos Frontul Plugarilor, care adunase 2% din voturile unui electorat indecis. Avea sediul central în Deva, azi reședința județului Hunedoara, și a fost instalat la conducere de către ruși în 6 martie 1946, „moderator” fiind ministrul comunist rus A. Vișinski.

Partidul Național Țărănesc a fost întâiul distrus, anihilarea sa fiind urmare a unui scenariu viclean alcătuit de către ruși, cu colaborarea câtorva „securiști” strecurați abil în grupul organizatorilor și al fugarilor. La succesul acestuia a contribuit stupefiant naivitatea câtorva membri marcanți ai partidului, printre care Iuliu Maniu și Ion Mihalache. Conform acestui scenariu, se organizase fuga acestora din țară spre Vestul european cu un avion care urma să decoleze de pe un câmp din apropierea localității Tămădău, aflată la circa 70 de kilometri est de București. Toți au fost arestați și au ajuns în Penitenciarele Națiunii, unde au murit și au fost înmormântați noaptea, pentru ca locul înhumării să nu poată fi identificat.

***

În 1948, Compania Aeriană TARS avea la conducere pe colonelul rus Korotov, iar director de Activități (Operation manager) era colonelul român Mișa Pavlovsky... și funcționa cu o duzină de echipaje pentru avioane. Între cei 12 comandanți de aeronave (Airline Captains) mă afluam și eu, Dumitru Radu, alături de Stelian Tudose, Răduș Zosium, Temiac Radu, Ferdeber Boris și ceilalți șase. Activitatea de zbor a Companiei era extensivă; în consecință, cele douăsprezece echipaje zbu-

rau foarte mult. Echipajul fiecărui avion era alcătuit din patru persoane: căpitan, copilot, radiotelegrafist și mecanic de bord. Pentru a simplifica sistemul de organizare, Departamentul de Operațiuni al TARS decisese să întrebuințeze în mod constant Echipaje Fixe. Nu se puteau face schimbări între membrii echipajelor diferite. Din echipajul avionului al cărui comandant eram, făceau parte Iustin Gheorghe – copilot, Neagu Ionescu – radiotelegrafist, și Gheorghe Oprescu – mecanic de bord. În afara Căpitanilor, restul membrilor fiecărui echipaj au fost obligați să se înscrie în Partidul Comunist. Este de înțeles că mulți dintre acești colegi de zbor erau constrânși, de asemenea, să fie informatori ai partidului, dacă sunt prezenți mereu în timpul zborurilor pe care le efectuăm. Acesta devenise, în URSS, sistem clasic, standardizat, de viață, pe care îl implementau în țara noastră, simultan cu sosirea lor, în calitate de „protectori”, printre noi. Toți cetățenii erau obligați să se spioneze între ei și să informeze autoritățile despre orice fapt dubios care ar putea fi observat, dar și anticipat.

Sistemul de supraveghere începuse a fi generalizat și numit „securitate”. Informatorii, fiind recrutați dintre ei înșiși, se turnau între ei, orice poziție ocupau – funcționari, tehnicieni etc. – cadre ale departamentelor unde erau angajați. Informatorii aceștia redactau zilnic rapoarte care, odată primite la sediul Securității, erau comparate, interpretate etc.

Securistul șef, responsabil pentru Aviația Civilă de Transport Comercial era Comisarul Bultz, cetățean rus (originar din Basarabia) care luptase în cadrul Corpului de Armată din URSS, în războiul din Spania.

***

În ziua de 3 aprilie 1948, decolasem de la Timișoara și zburam spre București. Am aterizat la Băneasa. După ce pasagerii și noi, echipajul, am coborât din avion, unul dintre dispeceri m-a întâmpinat rugându-mă să trec pe la biroul „tovarășului” Crăciunescu, situat în vechiul imobil al aeroportului. Acesta era Adjutant-Șef (pilot-subofițer) din Aviația Militară Română, însă acum era încadrat de către Securitate în Sistemul de Supraveghere a Aeroportului. În biroul său se afla încă un ins care, după felul cum era îmbrăcat, părea să fie mecanic... Însă era tot un securist. Crăciunescu făcu prezentările; am aflat că acesta se numea Flintea.

Apoi mi-a comunicat că trebuia să merg, însoțit de Flintea, la Sediul Securității, situat pe Bulevardul Laskăr – București, la nr. 123, pentru că Bultz vrea să-mi vorbească. De bună seamă, am fost surprins, dat fiind faptul că deja se vorbea că, odată ce ești chemat la „Securitate”, nu poți fi sigur că vei fi lăsat liber. Am plecat de la Băneasa într-un automobil, pe banca din spate, încadrat de alți doi indivizi, iar Flintea – pe locul din dreapta șoferului. Aparent, eram dus în postura de arestat. Conversația cu Bultz și Flintea a durat mai mult de două ore. Mi s-a spus de la bun început că eram convocat datorită faptului că nu devenisem membru al Partidului Comunist, și acest lucru îi convinsese că voi accepta să îndeplinesc o acțiune de mare și importantă responsabilitate, și anume: aveau nevoie de mine pentru a fi introdus

într-un grup de oameni care plănuiau să părăsească țara în mod clandestin prin deturnarea (*highjacking*) unui avion comercial. Conform planului de acțiune al Securității, urma ca eu să iau legătura cu acel grup și să-i conving că sunt dispus să-i scot peste graniță cu avionul. Agenți provocatori ai Securității convinseseră pe membrii acestui grup că pot să fugă din țară cu un avion al Companiei TARS. Bultz mă provoca, deci, pentru a mă obliga să execut una dintre cele mai ridice acțiuni, fapt care i-ar înlesni câștigarea prestigiuului, ceea ce l-ar ajuta să avanseze din poziția sa.

Răspunsul meu la această propunere a fost refuzul. I-am spus că o asemenea acțiune este cu totul împotriva principiilor mele de corectitudine. Nu se așteptau, firește, să fie refuzați. Au insistat! Iar eu am evidențiat faptul că nu există nicio clauză în Contractul meu de lucru, ca aviator, pe care îl semnasem cu Direcția Aviației Comerciale, care să specifice faptul ce m-ar obliga să fiu angajat în acțiuni ilegale impuse de Securitate. În timpul discuțiilor, Bultz a scos din sertar un pistol și l-a pus pe masa de birou. Era gestul prin care insinua că nu acceptă refuzul și pot fi convinși astfel. În București și în întreaga țară, soldați ruși prădau și omorau pe străzi, ziua și noaptea, instaurând un regim al terorii. Gestul de a scoate și a etala pistolul pe masă mi s-a părut pueril. L-am ignorat pur și simplu. Pentru a ieși din impas, l-am întrebat pe Bultz ce îl determină să creadă că, dacă eu mă voi duce să vorbesc cu membrii acelui grup de ipotetici fugari, nu le voi spune să-și vadă de treabă și să renunțe la planul lor de fugă, fiindcă eu sunt trimis chiar de Securitate pentru a-i atrage într-o cursă și a fi arestați.

A reacționat mărturisindu-mi că va afla asta, fiindcă au oamenii lor deja infiltrați în acel grup. Discuția a continuat și, pentru a-i pune capăt, am accentuat că eu nu sunt dispus să accept acel plan, fiindcă principiile mele morale sunt bine definite și nu le pot abandona sau schimba.

Bultz mi-a replicat spunându-mi că-mi dă două-trei zile de gândire, în speranța că îmi voi schimba ideile, și că mă va căuta la Aeroport, telefonic. L-am întrebat cum se va identifica atunci. „Inginerul Oprea”, mi-a răspuns. M-a condus, după aceea, până la ieșirea din imobil, apoi am plecat acasă. Eugenia, obișnuită să ajung acasă mult mai devreme, a presupus că aș fi avut o problemă tehnică la avion. Când i-am mărturisit de unde veneam, s-a îngălbenit!

- Cum?! De ce te-au chemat la Siguranță?

I-am relatat, fără să mă întrerup, tot ce se întâmplase. Așa cum m-am așteptat, Eugenia a fost întrutotul de acord că refuzasem să colaborez într-o acțiune mârșavă.

- Desigur! i-am răspuns. Bultz mi-a dat două-trei zile să mă gândesc și să-i spun că refuzul meu e definitiv! Acum, spune și tu, ce-i de făcut?

- Vom vedea! a continuat ea. Deocamdată, nimeni din familia noastră, dintre prieteni și cunoștințe nu trebuie să știe nimic!

- Așa e. În două-trei zile, Bultz va telefona și vom afla ce are de spus. Noi doi, însă, deocamdată, vom

analiza diferite oportunități, alternative!

Martți, 6 aprilie. Bultz m-a chemat la Băneasa. Spre totala mea surprindere, mi-a spus să uit tot ceea ce vorbisem cu trei zile în urmă, fiindcă „a fost doar o manevră a noastră pentru a vedea cum reacționezi Dumneata. Repet, te rog, uită totul”. I-am mulțumit în doar câteva cuvinte. Îmi luase o piatră de pe suflet. După ce i-am povestit Eugeniei, ne-am liniștit, tensiunea la care fuseserăm expuși ne marcase enorm.

În 8 aprilie 1948, am zburat de la București la Milano, Italia, de unde am revenit în ziua următoare. De parcă uitasem toată această întâmplare, am continuat să urmez programul de zboruri ce-mi era desemnat. Însă după câteva săptămâni, pe la sfârșitul lui mai, Flinteia, care se găsea permanent la Băneasa, mi-a spus că tovarășul Comisar vrea să vorbească din nou cu mine.

De data aceasta, întâlnirea nu a mai avut loc în imobilul Securității din Bulevardul Laskăr, ci într-un apartament particular, situat într-un imobil mare, la o distanță de câteva străzi. Într-o manieră rece, grosolană

chiar, Bultz mi-a reproșat atitudinea, dar „fiindcă dumneata ai refuzat, acum câteva săptămâni, planul meu de a prinde și a aresta pe membrii acelu grup de oameni, am găsit un om care îl va executa în locul dumitale. I-am răspuns: „Domnule Bultz, planul acela este al dumneata, și nu vreau să fiu amestecat în niciun fel într-o asemenea acțiune!” „Nu, pentru că prietenul acesta are nevoie de prezența dumneata atunci când va vorbi cu membrii acelu grup”. „Cine este acest om pe care dumneata îl numești prietenul meu?” „Uite-l!, chiar acum sosește!”, îmi răspunse Bultz. Într-adevăr, își făcu apariția un fost căpitan aviator, Ion Mărculescu, îmbrăcat civil. Îl cunoșteam, așa cum îi știam și pe mulți alți piloți militari, însă, doar cunoscându-i, nu puteam zice că îmi erau prieteni. „Domnule căpitan, văd că ești amestecat în această aventură”, îi zisei. „Da, sunt amestecat, însă nu mai sunt Căpitan; acum sunt Comandor”, îmi răspunse. Purtam un respect deosebit pentru militarii de carieră, însă mi-am dat seama că și printre ei se găseau indivizi complet lipsiți de caracter. Am fost dezamăgit!

O nouă carte la Editura „Caiete Silvane”: Ovidiu Costinaș, „Identități și tendințe de dezvoltare rurală în sate de sub Muntele Șes”. Volum apărut cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Prefață

Cartea de față este o lucrare științifică, elaborată în cadrul școlii doctorale sociologice din Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Ovidiu Costinaș este absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie din aceeași Universitate. În cadrul acelei facultăți a audiat și cursul de Sociologie Generală, predat de subsemnatul. A urmat apoi masterul de comunicare la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială.

În discuțiile pe care le-am avut, m-a bucurat faptul că vine dintr-o localitate sălăjeană: Sîg, vecină cu satul meu natal, Lazuri, sat care în 1947, când m-am născut, aparținea comunei Sîg.

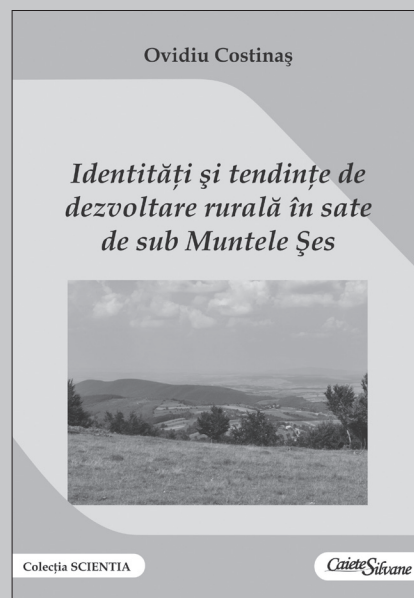
A fost sânguinos ca student, iar ca doctorand a aplicat mult mai bine decât alții instrumentele de lucru metodologice: observația participativă, interviul și chestionarul. Prelucrarea bazei de date obținute alcătuiește lucrarea de față, o contribuție științifică originală, dintr-o salbă de sate de la izvoarele Barcăului despre care localnicii au izvodit o zicală:

„Sîgu, Tusa și cu Malu/ Preoteasa-i capitala”.

Lucrarea a fost elaborată în spiritul monografiei sociologice, al lucrărilor coordonate de Henri Stahl: *Nerej – un sat dintr-o regiune arhaică* și Traian Herseni: *Drăguș – un sat din Țara Oltului*, urmând însă trecerea de la monografia locală la monografia de tip regional, ilustrată de școala sociologică clujeană, de către Ion Aluș, prin cercetările sociologice regionale *Țara Oașului și Munții Apuseni*.

O vreme, geografii au numit înălțimile păduroase pe sub care curge Valea Barcăului – *Munții Plopișului*. În 1993, în Atlasul turistic și rutier al României, n-a mai figurat denumirea de sus, ci aceea de *Muntele Șes*, care e mai aplicată realității geografice pe care o reprezintă. Muntele Șes e un platou întins de la Ponoarele comunei Negreni până în marginea satului Iaz din comuna Plopiș.

Mai demult, localnicii din satele sălăjene îl treceau pe jos, din Preoteasa până în satele bihorene în care vindeau „pălincă”, singura sursă de venit sigur pentru țărani sălăjeni, cum a confirmat și cercetarea sociologică de la Cizer din 1993, coordonată de Ion Aluș și aplicată de Marin Dan, cercetător științific la Laboratorul de Sociologie al UBB, înființat de același Aluș, un glorios fiu al Sălajului în sociologia europeană, în care a reprezentat sociologia românească din 1963, printr-o comunicare des-

pre sociologia monografică.

Fiind o lucrare cu perspectivă regională, sinteza lui Ovidiu Costinaș, *Identități și tendințe de dezvoltare rurală în sate de sub Muntele Șes* se înscrie în această paradigmă de gândire și acțiune sociologică, îmbogățind poziționarea Sălajului pe harta sociologiei românești, după izbânzile lui Ion Aluș (Gârboș Sălajului), Ovidiu Bădina (Buciumi) și Gheorghe Șișeștean (Lozna, Răstoci).

Lucrarea mai dovedește și adevărul că sociologia mai este și anchetă sociologică de teren, nu numai sondaj de opinie, cu iz electoral, totdeauna și manipulator.

Prof. univ. dr. Traian Vedinaș

Un vis împlinit – Dumbrava Minunată

Ioan CHEZAN

În urmă cu 14 ani, când Liceul de Artă „Ioan Sima” s-a mutat în actualul local, eram foarte trist. Forurile locale au luat măsura de a ne transfera din localul școlii „Gheorghe Lazăr”, pentru care aveam un plan de modernizare în vederea extinderii. Dar părea că incomodam interesul unor personalități ale momentului, de parcă arta ar putea să deranjeze școala și educația, așa că au decis mutarea școlii de muzică într-un plan geografic superior. Părinții elevilor noștri erau nemulțumiți și amenințau cu proteste sau cu retragerea acestora de la învățământul artistic. Cu greu i-am lămurit că o să fie bine și o vară întreagă m-am gândit ce le voi spune la începutul anului școlar. În discursul de la deschiderea școlii am declarat printre altele că mutarea noastră în acest cartier, cu nume predestinat, Dumbrava, ne va permite să facem din aceasta, Dumbrava Minunată. Cuvântul dat trebuie respectat. Am început prin amenajarea spațiilor existente, generoase ca suprafață, în conformitate cu nevoile noastre. Dintr-o încăpere în care se desfășurau inclusiv nunți am amenajat o sală de festivități atât de necesară producțiilor noastre artistice, iar dintr-o parte de corp de clădire folosită pentru grupuri sanitare am amenajat sălițe pentru studiul instrumentelor muzicale. Pentru elevii care studiază artele plastice am găsit, în sfârșit, spații corespunzătoare desfășurării unui învățământ plastic de calitate. Desigur, toate aceste amenajări purtau amprenta unor improvizații, dar care, pentru început, permiteau desfășurarea normală a procesului instructiv educativ artistic. Dacă minimalele condiții pentru activități didactice erau de acum asigurate, atenția mea ca director era îndreptată spre creșterea calității activităților desfășurate în liceu care să ne permită intrarea în rândul instituțiilor de gen, sub toate aspectele. Aveam

de acum cadre didactice calificate, majoritatea provenite din rândul foștilor noștri elevi, sau calificate la locul de muncă. Pentru continua perfecționare am ținut o strânsă legătură cu Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca. Rezultatele n-au întârziat să apară. De la concursurile pe specialități la nivel de țară elevii noștri se întorceau cu premii, de asemenea și de la olimpiadele școlare. Concursul nostru internațional de interpretare „Viva la Musica” făcea ca pentru trei zile Zalăul să devină *Capitala Muzicii Culte Tinere* și să fie căutat cu deosebită insistență de un număr din ce în ce mai mare de concurenți, fiind obligați la un moment dat să limităm locurile pe județe. Lucrările elevilor de la arte plastice făceau obiectul unor expoziții la nivel de școală și municipiu și înfrumusețau spațiile existente în unitatea noastră. La o întâlnire cu Corul Academiei de Muzică din Cluj-Napoca, la sfârșitul concertului am cerut ca studenții din Zalău să facă un pas în față și am rămas plăcut impresionat că s-au deplasat aproape jumătate. Camerata Academica Porolissensis, formație a elevilor și cadrelor didactice, a scris file de istorie în domeniul interpretării. Cvartetul „Artis” poate constitui nucleul unei viitoare orchestre simfonice. Corul de copii își desfășoară activitatea cu succes. Cadrele didactice ale liceului sunt componente ale formațiilor profesioniste de la nivel de municipiu și județ și lideri ai acestora. Dacă noi ne-am respectat cuvântul dat, acela de a edifica Dumbrava Minunată, vizitând recent instituția, la invitația actualului director prof. Titus Câmpean, am rămas profund impresionat de răspunsul autorităților la eforturile cadrelor didactice și ale conducerii școlii. Cu plăcută surprindere am admirat faptul că localul liceului se metamorfozează într-o adevărată bijuterie arhitectonică. Sălile de clasă,

sala festivă, sălile de studiu, sala profesorală arată impecabil. Coridoarele, grupurile sanitare strălucesc datorită calității materialelor folosite și a manoperei lucrării. A fost înlocuită toată tâmplăria, ușile, realizându-se în același timp și izolarea termică. Sistemul de încălzire este unul dintre cele mai eficiente, mai moderne. Finisajele lucrărilor demonstrează profesionalism din partea autorilor manoperei, iar proiectul restaurării, aparținând domnului inginer Onuț Prodan, este aliniat la cele mai noi cerințe europene. Prezența zilnică, neobosită a directorului în instituție pentru supravegherea lucrărilor își dovedește eficiența.

În ultimii ani am vizitat instituții de învățământ din SUA, Olanda, Franța, Spania și pot afirma cu toată responsabilitatea că, la Liceul de Artă „Ioan Sima” din Zalău, ceea ce se întâmplă nu este cu nimic mai prejos decât ce-am văzut în occident. Deși suntem în această perioadă dificilă pentru elevi, profesori, părinți, reușita de la Liceul de Artă este un fapt cu totul excepțional, dătător de speranță pentru un viitor pe care ni-l dorim cu toții luminos.

Alături de Liceul de Artă, Catedrala Sfânta Vineri completează accesul la „lumină” al unui cartier altădată muncitoresc, semn că niciodată cultura nu va dispărea din spațiul sacru, intrinsec al românului.

Pot afirma, în încheiere, că Dumbrava Minunată a devenit o realitate palpabilă.

Un maestru al prozei fantastice belgiene

Gheorghe GLODEANU

Jean Muno (1924-1988) este pseudonimul literar al scriitorului belgian Robert Burniaux. Deja tatăl acestuia, Constant Burniaux, a fost autorul unui număr important de poeme, romane și povestiri. Drept recunoaștere a creației sale, a fost ales membru al Academiei Regale de Limbă și Literatură Franceză. În 1987, în traducerea Rodică Lascu-Pop, la Editura Univers, a apărut lucrarea intitulată *Povestiri neobișnuite*. Antologia reunește o selecție din cele mai importante narațiuni fantastice ale scriitorului. În fruntea cărții se găsește un *Cuvânt înainte al autorului*, în care Jean Muno precizează că această culegere reunește majoritatea scrierilor de inspirație fantastică pe care le-a publicat în ultimii zece ani. Inițial, textele au apărut în limba franceză în diferite volume colective sau de autor. Sub acest aspect, volumul tipărit în limba română dobândește o conotație aparte. În scurta sa notă introductivă, Jean Muno vorbește despre puternica tradiție a fantasticului existentă în pictura și literatura belgiană. O pictură ce a dat un artist de talia lui René Magritte, unul din cei mai importanți reprezentanți ai suprarealismului european. Din rândul scriitorilor, îi putem aminti pe: Thomas Owen, Michel de Ghelderode, Franz Hellens, Jean Ray, Anne Richter și alții. Jean Muno nu știe în ce măsură se încadrează în această tradiție, dar recunoaște faptul că, pentru el, fantasticul reprezintă „un mijloc de a reprezenta realitatea. Iar dacă fantasticul se împacă bine cu umorul, ironia sau aparenta naivitate, e fiindcă văd în ele tot atâtea mijloace convergente de a traduce ambiguitățile realității cotidiene trăite”.

Vorbind despre originalitatea și specificul național belgian, în prefața lucrării, Rodica Lascu-Pop menționează, cu predilecție, tradiția imaginarului, adică a fantasticului. Într-adevăr, în domeniul picturii, cultura valonă a dat o serie de nume celebre, precum: Hieronymus Bosch, Bruegel, Ensor, Fernand Knopff, René Magritte sau Delvaux. Jean-Baptiste Baronian, unul din cercetătorii avizați ai literaturii fantastice, vorbește chiar de o Școală belgiană a straniului. Nu întâmplător, reputatul teoretician înțelege fantasticul ca o revoltă împotriva conformismului. El deschide o serie de breșe în prozaismul de toate zilele, prin intermediul cărora are loc confruntarea dintre conștiința lucidă a scriitorului și „jalnicul cotidian”. Cu toate acestea, operele celor mai importanți fanști belgieni – subliniază Rodica Lascu-Pop – nu se poate reduce la simplul „transfer literar al unei bogate moșteniri plastice”. Fiecare autor are propria sa personalitate și reușește să îmbogățească genul într-o manieră proprie. Dacă Franz Hellens impune „realita-

tea fantastică”, este preocupat de oniric și de dimensiunea psihologică, autori precum Jean Ray sau Thomas Owen insistă pe „jocul cu frica”, pe dimensiunea terifiantă a genului. Spre deosebire de ceilalți confrăți, Jean Muno rămâne un adept „al umorului, ironiei și insolitului cotidian”. Pentru el, fantasticul se transformă într-o posibilitate de eliberare de sub teroarea realului. Cărțile prozatorului reflectă psihologia micului burghez occidental, a cărui existență – ca și în cazul lui Camus – este redusă la automatismele zilnice: familia, casa, slujba, vacanțele. Drept consecință, refugiul în imaginar reprezintă o tentativă de evadare din acest cerc închis.

Într-un interviu acordat lui Jacques de Decker, scriitorul mărturisește că prezența fantasticului în opera sa se explică printr-o neîncredere fundamentală în realismul așa-zis obiectiv, care i se pare o minciună. Jean Muno este de părere că poate cuprinde realitatea și mai strâns tocmai numeroaselor deformări etichetate drept fantastice. „Pentru mine – afirmă prozatorul – este un mod de a *stoarce* mai bine realitatea, așa cum storci zeama de lămâie. E și o cale mai directă. Simt nevoia de a proiecta lucrurile în *avan-plan*”. Adept al prozei scurte, concentrată la esențe, prozatorul dorește ca „nuvela să izbească, paragraful să izbească, ba chiar fiecare frază, fiecare cuvânt”. O asemenea conciziune permite ca textul să poată fi cuprins dintr-o singură privire.

Creațiile reunite în ediția românească reiau o serie de narațiuni prezente în volume precum: *Breșa* (1973), *Povestiri neobișnuite* (1979), *Povestiri naive* (1980), *Între rânduri* (1983), *Povestiri cu gheare* (1985). Sunt texte extrem de diferite prin dimensiune și tematică, dar care prezintă, totuși, o serie de asemănări. Toate pornesc de la realitatea cea mai banală, pentru a se ajunge apoi în sfera fantasticului. Trecând în revistă principalele teme asumate de către prozator, Rodica Lascu-Pop menționează următoarele: dedublarea (*Mediul, Celălalt, Pseudonimie*), fantoma (*Nimeni*), vampirul (*Telefonul*), moartea personificată (*Celălalt, Breșa, Banca albastră*), obiectul însuflețit (*Scaunul, Mănușa de voluptate*), amestecul visului cu realitatea (*Dorul de țară*), oprirea sau repetarea timpului (*Ultima gară*), recursul la magie (*Greutatea*). Elementul specific al acestor povestiri constă în faptul că totul este proiectat în contextul vieții moderne. Scriitorul nu abandonează subiectele obsedante ale literaturii fantastice, dar consideră că ele trebuie abordate altfel decât în secolul al XIX-lea. Din această perspectivă, el recunoaște că omul modern are propriile sale obsesii și fantasme. Asemenea scriitorilor postmoderni,

Jean Muno reciclează temele tradiționale ale literaturii fantastice, adaptându-le la nevoile cititorului contemporan. Alteori, prozatorul s-a inspirat din picturile naive pe care artiștii plastici le-au dedicat orașului Bruxelles. Originalitatea lui Jean Muno constă – afirmă Rodica Lasca-Pop – „în formula nouă, ideală după care funcționează fantasticul”. De altfel, în finalul povestirilor sale neobișnuite, scriitorul oferă chiar o formulă ce concentrează esența artei sale. Este rețeta ideală a fantasticului, în care există un dozaj savant de imaginar, umor și ironie. Prezența umorului reprezintă o notă distinctă de vocile tradiționale ale literaturii fantastice. El devine o modalitate esențială de a submina tabuurile, clișeele existenței cotidiene. Excelent cunoscător al picturii, scriitorul este și un remarcabil descriptiv. Acesta știe să își plaseze întâmplările într-un decor specific, în care coordonatele realității se estompează. În mod frecvent – remarcă Rodica Lasca-Pop – peisajul se transformă într-o stare sufletească obsedantă. Scriitorul denunță universul limitat al omului de azi, a cărui existență este redusă la automatismele zilnice și pentru care refugiul în imaginar poate constitui o veritabilă salvare.

Asemenea unui alchimist modern, Jean Muno re-produce rețeta magică a narațiunilor sale fantastice:

Formula:

Phantastici veri rad. C. herb. C. flor. 100 g.

Imaginationis poetic. Fructus 40 g.

Parodiae flores 12 g.

Horroris hallucin. Rad. 10 g.

Ironiae flor. C. spin. 20 g.

Acidulatae ingenuitatis gran. 7 g.

Humoris nigri nat. Rhiz. 30 g.

Deja prin titlu, scurta povestire *A fost odată* amintește de lumea mirifică a basmelor. Textul se deschide cu o confesiune importantă a autorului de proză fantastică. Acesta recunoaște că nu crede în fantome și în strigoi. Nici în vocile de pe lumea cealaltă. Crede, în schimb, în existența unor *locuri stranii* în care se manifestă, în mod firesc, supranaturalul. Afirmția se dovedește esențială, iar valabilitatea ei este verificată printr-o relatare. Prozatorul povestește că, în cursul plimbărilor efectuate în urmă cu un an în compania soției sale, Julie, în apropiere de Blanchet-Dunes, la un moment dat, au descoperit un drum pe care n-au mai apucat niciodată. Alea se dovedește importantă deoarece desparte două universuri distincte, cartierul de vile și vechiul sat. Altfel spus, realul și imaginarul, tradițiile și lumea modernă. Scriitorul se simte izbit de toropeala ireală care îl cuprinde pe acest drum, un fel de *no man's land* (sau *niemand'sland*) între zona de coastă și interiorul ținutului. În mod paradoxal, naratorul începe să simtă caracterul straniu al locului. La un moment dat, atenția vilegiaturistilor este atrasă de o casă situată în mijlocul unei grădini întinse. Pornind de la valențele cromatice ale tabloului, cei doi remarcă pe un peron un scaun pe care era așezată o mușcată înflorită într-o oală de lut ars. Zidul alb al vilei con-

trastează violent cu albastrul intens al scaunului și culoarea roșie a florilor. Tabloul reușește să surprindă prin armonia lui perfectă, situată dincolo de real. Obloanele trase și grădina cu cărări impecabile, flori exemplare și un întreg aranjament armonios de statuet, colivii și bazine decorative vorbesc de o grădină a nimănui, situată, parcă, pe o altă lume. În mod paradoxal, Julie începe să resimtă o atracție irezistibilă să se așeze pe scaunul parcă pregătit pentru cineva în fața casei. Resimțind puterile neobișnuite ale acestui cronotop insolit, naratorul o avertizează să renunțe la intenția ei, deoarece riscă să devină invizibilă.

În cursul următoarelor săptămâni, cei doi hoinari au revenit mereu la acest drum și s-au oprit de fiecare dată fascinați în fața vilei. Scaunul albastru, mușcata înflorită, grădina și obloanele trase oferă spectacolul neschimbat al unui tărâm situat în afara timpului. Caracterul special al locului este potențat de faptul că, pe unul din stâlpii care delimitau intrarea în grădină, cu litere forjate, apărea inscripția „A fost odată...” Indiciul este suficient ca prozatorul să conștientizeze faptul că acolo nimic nu aparținea hazardului și că formula specifică basmelor anticipează desfășurări inevitabile. În fața peisajului paradisiac atemporal, naratorul începe să resimtă efectele distructive ale duratei. Drept consecință, are impresia că, în numai câteva săptămâni, au îmbătrânit foarte mult. Ascultând maniera insistentă în care Julie dorește să se așeze în această grădină insolită, la un moment dat, naratorul nu o mai oprește. Din depărtare, începe să urmărească felul în care soția lui pătrunde în grădină, se oprește lângă peron, urcă treptele, apoi dispare complet între albastrul intens al scaunului și roșul vibrant al mușcatei. Chiar dacă a intuit puterile deosebite ale locului, naratorul rămâne surprins de cele întâmplate. Insolita proiecție în fantastic s-a petrecut sub ochii lui în urmă cu șase luni. De atunci revine aproape zilnic pe drumul cunoscut și se oprește în fața inscripției „A fost odată...” Privește îndelung decorul atemporal în care a dispărut soția lui, sperând să descopere o cât de mică modificare a lucrurilor, un semn de viață. În ciuda trecerii anotimpurilor, totul rămâne, însă, neschimbat pe tărâmul basmelor. „Ca în vechile povești, scrise dintotdeauna”, menționează scriitorul.

Finalul relatării exprimă dilemele povestitorului. Acesta revine mereu la locul faptei, fără să reușească să facă gestul decisiv. Odată a împins portița. Altă dată a înaintat în grădină de-a lungul potecii cotite, până în dreptul bazinei. De fiecare dată, însă, s-a întors. Nu întâmplător, începe să fie torturat de întrebarea la care încă nu găsește răspuns. O iubește suficient pe Julie ca să se îndrepte spre ea pe tărâmul celălalt?

Jean Muno este un scriitor interesant, care reușește să impună o nouă dimensiune a straniului. Fantasticul lui este identificat în cotidianul aparent banal și cenușiu, nu presupune reîntoarcerea la trecut, la lumea miturilor și a legendelor.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Orice referire la temeiul unei particularități trebuie să aibă caracterul proiectiv al generalității, după cum, vorbind în termeni universali, trebuie vizată pretextual o individualitate. Altfel se ajunge cu maximă comprehensiune într-o seducătoare imponderabilitate conceptuală. Fiecare individ poate privi (și accepta) lumea doar din poziția de hecceitate absolută. Nimeni nu poate privi lumea de pe margine, dintr-o anexă periferică, disparentă, ci numai din tumultul ei centralizat. Toți suntem centrul unei lumi marginale, apogiatura unei limite. Chiar și Dumnezeu e doar marginea centrului nostru absolut cu care ne mai de-provincializăm neputințele.

*

Doar căzuți în animalitatea ultimă putem întrezări posibilitățile umanității noastre. Doar din vecinătatea inexistenței putem compara excepționalitatea faptului de a fi. Doar din perspectiva indefinitului morții putem vedea țărnul diafan al vieții. Doar din perisabilitatea finitudinii putem întrezări faldurile infinitului. Doar cu nimicul nostru personalizat putem încerca impersonalitatea absolutului. Doar cu ajutorul nostru de ființe concrete lumea urcă vertiginos în propriile iluzii.

*

Frumosul și urîtul – iluzii cu care operăm în datele realității. Există o frumusețe umană lipsită de distincție, după cum există o *urîtenie* plină de farmec. Atracțiozitatea este doar o cale spre frumos, un fel de *șantaj* aplicat ființelor și lucrurilor. Omul a inventat frumosul și urîtul pentru a putea deturna datele naturii. Noi nu avem un *organ* specializat în detectarea frumosului. (Organele de simț sînt doar factori pasivi, porți de intrare a unor stimuli). După cum nu ne încercăm nici o necesitate organică a lui, ci doar un pancalism dobîndit. Frumosul e un rezultat a ceea ce conștientizăm noi că e frumos, un mod subiectiv de a privi realitatea. Frumosul și urîtul sînt un joc al sensibilității educate, o modalitate de a îmblîndi ambianța. Frumosul iese în evidență nu adăugîndu-i pozoabe, ci eliminîndu-le. Urîtul poate fi înfrumusețat doar prin adevărul care îl metamorfozează. Noi stabilim categoriile frumosului, după care îl admirăm cu o naivitate savantă. Omul nu descoperă frumosul, ci îl *produce*. Natura e frumoasă doar în mintea noastră. Atributul ei nu e frumosul (sau urîtul), ci existența. „Frumusețea va salva lumea”, conform unei remarci dostoevskiene, doar în măsura în care lumea își va ști admira frumusețea oricărei urîciuni aparente.

*

Nu știu dacă problematizarea filosofică a fericirii a început cu delphianul (și socraticul) „Cunoaște-te pe tine însuși”, dar, cu certitudine, acest imperativ a dat startul incertitudinilor, interogațiilor și dubitativității în legătură cu posibilitatea de a putea fi fericiți. Cunoașterea profundă a propriului eu merge în paralel cu meditația sceptică, cu neîncrederea și pesimismul. Rațiunea nu poate determina fericirea, poate doar stabili datele și coordonatele pe care le poate smulge nefericirii. Startul nefericirii începe cu conștientizarea propriului eu, cel al fericirii debutează cu uitarea acestuia. Nu avem nici o obligație de a fi fericiți, ci avem doar libertatea de a putea broda iluzii în marginea eudemonologiei. După cum fericirea nu este o „datorie”, ci sublimarea unei neputințe. I. Kant era de părere că „fericirea nu este nici pe departe primordială, și nici, neapărat, un obiect al maximelor noastre, ci primordială este *demnitatea de a fi fericiți*, altfel spus, concordanța tuturor maximelor noastre cu legea morală”. Iluzia fericirii ne măsoară cel mai bine gradul de vulnerabilitate. De fapt, inconștiența dă tonul fericirii, conștiența o diminuează.

*

Cred că se cuvine, după cîteva obiecțiuni și inofensive reproșuri – toate duse în generalitatea lor irenică –, să fac elogiul criticului și exegetului aplecat metodic asupra scrisului care merită evidențiat, al celui care pune dimensiunea axiologică mai presus de orice criteriu, al celui care nu se lasă influențat decît de propria-i competență și conștiință, al celui menit să discearnă cu suflet de om și răceală de zeu. Îl elogiez cu atît mai mult cu cît e pe cale de dispariție...

*

Cîte un poetastru și cronicăraș de conivență s-a calificat cît de cît în practica poetică, devenind calfă, nu în sensul că i-a înțeles profunzimile, sensurile estetice sau metaestetice, ci în sensul că a deprins, cu timpul, meșteșugul plagiatului și al pastişării, abilitatea de a compila și de a ciupi din scrierile altor autori tot felul de neologisme, expresii și fulgurații metaforice. Scrie căznit și redundant despre alții cu speranța provocării unei reciprocități textuale encomiastice. Cei care abuzează într-un mod indiscernabil de scrisul poetic și de cronicărea de cumetrie ar trebui condamnați definitiv la citit. Căci rămîne valabil imperativul heideggerian: „făurește poetule, nu vorbi!”.

Filmografiile Simonei

The Dig (2021)

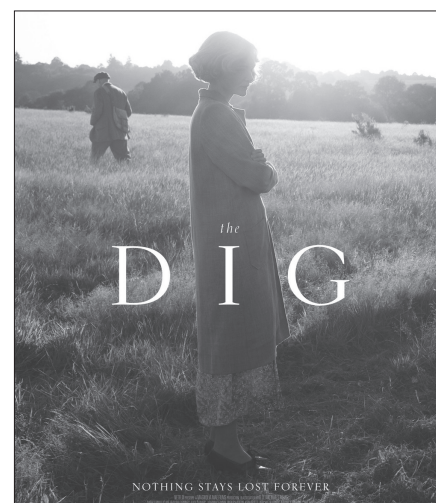
Gen: dramă/ biografie**Durată:** 1h 52 min**Regizor:** Simon Stone**Scenarist:** Moira Buffini – filmul se bazează pe cartea lui John Preston**Roluri principale:** Carey Mulligan, Ralph Fiennes, Lily James**Filmat în:** UK**Limba care se vorbește în film:** engleza

Pentru Simon Stone, acesta este cel de-al treilea film pe care-l regizează după *The Turning* (2013) și *The Daughter* (2015). Relativ tânăr, regizorul australian născut în 1985, a devenit cunoscut datorită dramei din 2015 cu care a captat atenția criticilor de film, dar și rolurilor sale din *Being Venice* (2012), *The Eye of the Storm* (2011), *Blame* (2010). În 2021, mult mai matur, își pune amprenta asupra unuia dintre cele mai frumoase și mai duioase filme pe care le-am văzut. Este vorba de ecranizarea unei întâmplări adevărate și anume excavarea unui vas anglo-saxon la Sutton Hoo, Suffolk, Anglia, în 1939, eveniment cu importantă semnificație arheologică. Acesta este, pe scurt miezul narativ al filmului: presimțind că movilele de pământ de pe proprietatea sa ar putea ascunde vestigii medievale, văduva Edith Pretty îl angajează pe Basil Brown, care lucrează pentru Muzeul din Ipswich, pentru a face săpăturile arheologice necesare. Contextul e unul nefavorabil. Lumea e în pragul celui de-al Doilea Război Mondial, banii sunt puțini, iar istoria pare dată la o parte de pragmatismul unui prezent bolnav și înspăimântat. Cu toate acestea, atunci când descoperirile prezintă o importanță mai mare decât se anticipase, Muzeul intervine și încearcă să anuleze meritele lui Basil. Situl arheologic e ocupat de Charles Philips și echipa sa, între membrii căreia se află și sensibilă, dar extrem de inteligentă, Peggy Piggott (Lily James). Aceasta trăiește o tulburată dragoste cu Rory, verișorul văduvei, astfel în-

cât nota romantică, dar și tragică nu lipsește. Doar povestea ei, ca fir narativ paralel ar merita atenție separată. Și poate tocmai în aceasta constă complexitatea operei: sub aparența unei povești liniare, simple, spuse cu o căldură sufletească aparte, se adună mănunchi fire diverse ca o grădină a potecilor borgesiene. Filmul pare mai degrabă o picto-poezie, iar momentele de incandescență nu sunt date de dinamismul acțiunii, ci de straturile de profunzime ale dialogurilor. Parcurgerea sa cere răbdare, dar oferă înșutit celui care știe să vadă dincolo de lentoarea desenului epic.

Conștient că munca sa nu-i va aduce glorie, după cum de altfel s-a și întâmplat (numele lui a figurat pe plăci explicative ale vestigiilor prezentate la British Museum la jumătate de secol abia după descoperire), Basil Brown (Ralph Fiennes) participă cu pasiune și dăruire de sine la excavare pentru că în viziunea sa trecutul, readus în prezent, reînviat, reanalizat, este mereu o lecție pentru viitor. Spre această idee sâmbure converg toate temele și sub-temele peliculei. Munca unui arheolog e o căutare a identității umane, o legătură palpabilă între viață și moarte. Ceea ce a fost, trăiește din nou, într-o altă formă, mai degrabă meditativă, atunci când este adus la suprafață. Ceea ce există ca punct de referință și stabilitate în prezentul protagoniștilor, în pragul celui de-al Doilea Război Mondial, tocmai se pregătește să apună. Vasul regelui anglo-saxon este unul din puținele mărturii tangibile ale acestei civilizații asupra căreia s-au abătut prin raiduri, vikingii. Deasupra, pe cerul gol, avioanele de luptă engleză se pregătesc să țină piept nemților. Doamna Petty e bolnavă, dar încearcă să-i ascundă acest lucru băiatului său, Robert, care vede dincolo de aparențe și se amărăște

Simona ARDELEAN

că a eșuat în a-și proteja mama. Între acesta și Basil se leagă o prietenie emoționantă pentru că amândoi sunt imaginativi și au o puritate sufletească de netăgăduit. Băiatul se visează călător printre stele, iar Basil, pasionat în egală măsură și de astronomie e fără să vrea un dascăl natural. În vasul anglo-saxon, care a fost lăsat în urmă de apele seculare pe care naviga odinioară pentru a servi ca loc de veci regelui Rædwald, cei trei imaginează pentru o noapte un vehicul stelar. Călători prin timpuri, arheologii sunt un fel de astronauti în alte dimensiuni. Pentru cei care nu sunt pasionați de arheologie, acest moment cinematografic ar putea să însemne un punct de cotitură. Pentru fiecare, acesta poate să fie un moment de meditație asupra semnificației legăturilor personale din viața noastră, a lucrurilor efemere, dar și asupra a ceea ce se cerne, important, dincolo de fiecare frământare a istoriei.

Efectul vizual e remarcabil, iar Ralph Fiennes va fi, poate, acolo în bătaia strânsă pentru Oscar. Dacă pariul meu personal va trebui să aștepte încă o vreme ceremonia care-l va confirma sau infirma, răstimpul e suficient pentru a revedea, cu nediluată bucurie, încă o dată pelicula cinematografică.

Reeditări filmice (XL)

Ioan-Pavel AZAP

Amintiri din copilărie

Rubrica de față a debutat în nr. 145 (februarie 2017) al *Caietelor Silvine* cu o introducere în care explicam ce vrea să însemne ea: o trecere în revistă a reecranizărilor după opere literare românești având la bază două criterii: să fie filme de ficțiune de lungmetraj și cel puțin una dintre adaptări să fie pentru cinema. Am pornit la drum identificând nouă astfel de „reeditări filmice”, amintite în articolul introductiv. Pe parcurs am mai descoperit douăsprezece opere literare ecranizate de cel puțin două ori. De asemenea, lista s-a mai îmbogățit și cu două titluri prin filme realizate după 2017, adică după lansarea rubricii de față: *Două lozuri*, după I.L. Caragiale (Paul Negoescu, 2016) și *Pădurea spânzuraților*, după Liviu Rebreanu (Dominic Dembinski, 2018), despre care am scris deja. O scăpare a fost *Amintiri din copilărie*, „memoriile” literare ale lui Creangă, despre care ar fi trebuit să scriu atunci când am prezentat ecranizările realizate după *Fata babei și fata moșneagului*: *Maria-Mirabela* (Ion Popescu Gopo, 1981) și *Tusea și junghiul* (Mircea Daneliuc, 1992), dat fiind că scenariul lui Mircea Daneliuc, se precizează în generic, este „inspirat din opera lui Ion Creangă”, nu doar din *Fata babei...*, transferând asupra moșneagului două din întâmplările „copilului universal” Nică a lui Ștefan a Petrei (de altfel, printre cele mai inventive și reușite momente din film): la scăldat și la cireșe. Așadar ne vom opri în rândurile care urmează asupra primei ecranizări a *Amintirilor*, filmul omonim realizat de Elisabeta Bostan în 1965. O facem acum, în numărul din martie al revistei, nu doar pentru a repara scăparea de care aminteam, ci și pentru că Elisabeta Bostan, unul dintre cele mai importante nume ale cinematografului românesc, a împlinit pe 1 martie vârsta de 90 de ani.

Elisabeta Bostan este singurul cineast român care s-a apucat constant și cu har asupra filmului cu, despre și pentru copii (dar nu numai). S-a impus internațional în anii '60 cu serialul cinematografic *Aventurele lui Năică* (*Năică și peștele*, *Năică și barza*, *Năică și veverița*, *Năică pleacă la București*), scurtmetraje pentru care a obținut numeroase premii pe toate meridianele lumii. *Amintiri din copilărie* [1], realizat pe un scenariu propriu, pornește tot de la un scurtmetraj: episodul *Pupăza din tei*, inițial film de sine stătător. Apropierea de universul lui Creangă, mai ales de atât de popularele și cunoscutele – la acea vreme –

Amintiri, era un pariu riscant. Asumându-și și scrierea scenariului, Elisabeta Bostan a izbutit să confere unitate ansamblului, fără a reuși să depășească întrutotul un anume ilustrativism. Filmul este conceput ca un lung *flash-back*. Ion Creangă își scrie la lumina lămpii amintirile – hâtre, dar nu simple snoave –, iar din *off* înconfundabila voce a lui Ștefan Ciobotărașu, care-l interpretează cu nedismulată emoție și empatie pe marele scriitor, intervine periodic pentru a da „undă verde” derulării în fața ochilor noștri a năzdrăvăniilor copilului universal care este Nică a lui Ștefan a Petrei: pățaniile cu scăldatul, cireșele și cânepa mătușii Mărioara, „încarcerarea” și încercarea de a vinde la târg pupăza din tei care-i amăra copilului diminețile trezindu-l devreme, dărâmarea fără voie a casei Irinucăi din Broșteni ș.a.m.d. Ca în toate filmele sale în care explorează universul copilăriei, Elisabeta Bostan se dovedește și aici a fi o maestră în alegerea și în munca pe platou cu micii interpreți. Ion Bocancea este cel care dă chip personajului autoreferențial al lui Ion Creangă și îi „reconstituie” pe ecran năzdrăvăniile. În interpretarea lui, „Nică, acest «mic drăcușor», cum îl denumeau francezii, reprezintă imaginea autentică a copilăriei. Personajul are farmec, imaginație, inteligență” [2]. Elisabeta Bostan introduce discret și momente din alte scrieri ale prozatorului moldav: o scurtă secvență cu Moș Nechifor Coțcariul și, la iarmarocul în care Nică vrea să vândă pupăza, sugestia unui Dănilă Prepeleac „războindu-se” cu o capră îndărătnică. *Amintiri din copilărie* este un film solar, de reținut fiind și numele operatorului: Julius Druckmann, tandru, radiind o nostalgie ce refuză patetismul.

Credem că încheierea cea mai bună a acestei succinte evocări sunt cuvintele lui Titus Vîjeu desprinse din cartea pe care acesta i-a dedicat-o cineastei nu cu mulți ani în urmă [3]: „Filmele Elisabetei Bostan ne-au restituit fiecăruia dintre noi copilăria pierdută. Depinde de noi cum vom ști s-o păstrăm”.

[1] Marele Premiu și Premiul Special al juriului – Gijon, Spania, 1965; Premiul Special al juriului – La Plata, Argentina, 1965.

[2] Laurențiu Damian, *Elisabeta Bostan*, Ed. Meridiane, București, 1996, p. 9.

[3] Titus Vîjeu, *Elisabeta Bostan, imaginarium sau filmul în împărăția candorii*, Ed. Noi Media Print, București, 2016, p. 14.

Therion – *Leviathan*

Daniel MUREȘAN

Thomas Hobbes spunea, acum vreo 400 de ani, că statul apare ca fiind ideea apărării fericirii omului. Prin intermediul statului se exprimă în cel mai înalt grad necesitatea păcii sociale. Omul, prin natura sa, nu este sociabil, ci individualist și egoist. Atunci ar trebui să își între în rol statul, doar că și el e format din oameni. Oameni care au nevoie de un resort emoțional, cum ar fi moartea. Teama de moarte interzice speranța instaurării dominației personale. Intervine o necesitate naturală în care fiecare își dorește binele, nimeni nu poate gândi un război împotriva tuturor. Tot Hobbes spunea: „Se întâmplă ca și cum fiecare ar spune fiecăruia: autorizez acest om sau această adunare și îi abandonez dreptul meu de a mă guverna eu însumi, cu condiția ca și tu să îi abandonezi dreptul tău și să-i autorizezi toate acțiunile în același fel. Acestea fiind făcute, multitudinea unită astfel într-o singură persoană este numită Republică, în latină Civitas. Astfel, este produs acest mare Leviathan sau, mai degrabă, pentru a vorbi cu mai multă reverență, acest zeu muritor, și căruia îi datorăm, mai prejos de Dumnezeu, nemuritor, pacea și protecția noastră”.

Cu noul album *Leviathan*, Therion ne introduce în formele adecvate de cult religios, unde cetățenii caută îndatoriri față de Dumnezeu, cu întrebarea dacă e primordial să se supună autorităților statale. În urmă cu trei ani, acest grup a lansat unul dintre cele mai neobișnuite albume din istoria metalului: *Beloved Antichrist*. O operă de rock-simfonic ce scotea în evidență creativitatea și nonconformismul lui Christofer Johnsson, liderul grupului. *Leviathan* este o revenire

conștientă la metalul simfonic simplu și viguros, mai degrabă o continuare a albumului *Sitra Ahra*, cu un mai mare accent pe metalul clasic.

Discul face parte dintr-o trilogie deja anunțată, un fel de corolar al activității grupului de 30 de ani. Nu fiecare melodie lovește la prima ascultare, dar ansamblul este excelent din punct de vedere tehnic și instrumental. Compozițiile sunt coerente, dar câteodată fluide sau concentrate, câteodată simple sau complicate. O caracteristică Therion ce fanii o agreează de vreo zece ani. Se explorează un teritoriu atmosferic, misterios și sinistru, asezonat cu superbe interludii vocale ale sopranei Lori Lewis.

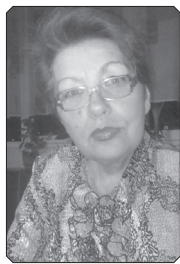
Mulți îl vor considera un album controversat. Johnsson nu este ușă de biserică, versurile punându-te de gânduri. Oricum, Therion este la ora actuală cea mai în vogă trupă de simfonic-metal. Iar această titulatură îi face să fie naturali, chiar dacă par ciudați, să despice Cabala gotică în câte părți vor. Versurile vor aprinde flăcări, indiferent de criticile albumului. Iar fanii vor rămâne cu gândul la discurile celeste din toate etapele muzicale ale grupului.

Tracklist:

1. *The Leaf on the Oak of Far*
2. *Tuonela*
3. *Leviathan*
4. *Die Wellen der Zeit*
5. *Aži Dahāka*
6. *Eye of Algol*
7. *Nocturnal Light*
8. *Great Marquis of Hell*
9. *Psalm of Retribution*
10. *El Primer Sol*
11. *Ten Courts of Diyu*

Discografie Therion:
Of Darkness... (1991)
Beyond Sanctorem (1992)
Symphony Masses: Ho Drakon Ho Megas (1993)
Lepaca Kliffoth (1995)
Theli (1996)
A'arab Zaraq – Lucid Dreaming (1997)
Vovin (1998)
Crowning of Atlantis (1999)
Deggial (2000)
Secret of the Runes (2001)
Lemuria (2004)
Sirius B (2004)
Gothic Kabbalah (2007)
Sitra Ahra (2010)
Les Fleurs du Mal (2012)
Beloved Antichrist (2018)
Leviathan (2021)

Componentă Therion:
 - Christofer Johnsson (chitară, clape)
 - Christian Vidal (chitară – ex. Mr. Big)
 - Nalle Pahlsson (bass)
 - Thomas Vikstrom (voce – ex. Candlemass, Stormwind)
 - Lori Lewis (soprană)
 - Snowy Shaw (tobe – ex. King Diamond, Mercyful Fate, Memento Mori, Dream Evil, Theatres des Vampires)
 - Marko Hietala (voce – ex. Nightwish, Tarot, Northern Kings)
 - Mats Levén (voce – ex. Yngwie Malmsteen, Abstrakt Algebra, At Vance, Candlemass)

Dincolo de tristețe era un Om

Silvia BODEA SĂLĂJAN

Am întâlnit-o zilele trecute și mi s-a părut mai împuținată la trup și cu cearcăne, ca două inele albastre în jurul ochilor. Avea mersul destul de vioi, astfel încât, privind-o din spate nu prea îi puteai da vârsta pe care o avea. Era neobosită. Acum când toate căzuseră pe capul ei, bucuria nu-i înflorește pe chip niciodată, deoarece soțul îi ajunsese bolnav la pat de ceva vreme și o durea și o revolta neputința lui. Ar fi trebuit să se bucure pentru copiii ei și mai ales pentru nepoții pe care îi crescuse și-i îngrijise ca pe ochii din cap... Ar fi trebuit să se bucure că investiția ei sufletească și toată truda ei ajunsese acum să fie o răsplată. Ar fi trebuit să se bucure că foștii ei elevi, pe care i-a iubit ca pe propriii ei copii, s-au realizat. A muncit cu drag o viață întreagă și nimic nu i se părea imposibil, niciun efort nu i se părea inutil sau prea mare, când era vorba de cei pe care-i iubea. Și ea iubea pe toată lumea, inclusiv pe cei care au dezamăgit-o adesea. Acum se oprea adeseori din drumurile ei și zâmbea amar, fără să judece. „Toată viața am vrut să fac doar binele... poate că uneori am greșit, dar n-a fost pentru că am vrut asta. Celor cărora le-am făcut cel mai mult bine fără să aștept răsplată, acum mi-ar zdrobi viața sub picioarele lor înnoroiate!” Nu așteptase recompensă de la nimeni pentru că era convinsă că toate faptele, bune sau rele sunt „contorizate” și cu siguranță că „acolo” nimic nu este dat uitării, nimic nu rămâne nerecompensat sau nesancționat. De multe ori privea peste gardul casei și încerca să ghicească destinul trecătorilor. Dacă unii râdeau în hohote, ea se întrista, se gândea că nu se știe ce îi așteaptă în viitorul incert și că toate trebuie făcute cu bună măsură. Dacă vedea vreun om trist, cu capul plecat în tristețile lui, se ruga în gând pentru el, îl aducea înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune și îl ruga să-i rezolve problemele: „Doamne, Tu ne-ai creat pentru a fi fericiți! Dăruiește-i acestui suflet bucuria vieții!”

Am căutat-o pentru că aveam de realizat un reportaj pentru un examen de intrare în Magistratură. Trebuia să scriu despre o personalitate din viața mea, iar eu am ales-o pe această doamnă profesoară, pe care am iubit-o atât de mult... O! Iată că vorbesc la trecut! Nu este bine! Am iubit-o și o iubesc, dar acum, odată cu maturizarea mea am ajuns să o consider o personalitate pentru care respectul meu nu va fi niciodată manifestat îndeajuns. I-am spus motivul vizitei mele și ea a zâmbit trist. Am zâmbit și eu, amintindu-mi de orele în care am discutat despre valoarea morală a fiecărei opere studiate, de felul extraordinar în care știa să ne prezinte opere și autori, astfel încât era imposibil să nu vrem să citim, să nu vrem să speculăm pe esența mesajului lor. Acum mă

copleșea o dorință acerbă de a-i dărui o rază de bucurie acestui suflet care toată viața a împărțit cu prisosință din bucuria inimii ei. Nu prea găseam calea de a-mi materializa dorința, așa că i-am povestit despre realizările mele, despre devenirea colegilor mei de clasă. N-am uitat să-i spun că a contribuit din plin la formarea noastră, iar ea a ridicat palma să mă oprească:

- Nu-mi place lauda aceasta, care mă poate duce pe drumul unui orgoliu nemăsurat. Am făcut ceea ce trebuia să fac și ceea ce mi-a plăcut. Poate că dacă nu-mi plăcea... era altfel...

- Îmi cer iertare! Nu spun decât adevărul, dar nu vă înțeleg amărăciunea. Este ceva ce vă dezamăgește și nu înțeleg de unde această dezamăgire? Ați avut o viață frumoasă!

- Da, este adevărat! Am avut parte de generații de tineri de excepție! Dar vezi că vorbești la trecut? Eu cred că mă înroșesc de jenă, iar ea tace pentru un moment, apoi continuă cu o voce joasă, abia șoptită:

- M-am pensionat mai repede pentru că școala nu mai este cea pe care o știam. Poate greșesc prin faptul că trag linie și adun, că doar nici acum și nici atunci nu erau toți tinerii dezinteresați de propria lor devenire dar... am senzația că majoritatea tinerilor de acum merg „fără busolă”, fără țință! Mă gândeam că am întâlnit în viața aceasta fel de fel de oameni. Unii nu numai că le-au amărât viața celor din jur, dar și-au distrus propria viață. Ce folos să citești biblioteci întregi, dacă nu înveți cum să-ți faci viața frumoasă, cum să fii om cu adevărat, cum să faci tu pentru tine și pentru cei dragi ție să vă fie bine? Recitiți din premiile Nobel, spui citate de filosofie sau evoci evenimente istorice într-un limbaj și o manieră încântătoare, încerci să descifrezi tainele ADN-ului, dar dincolo de toate acestea nu faci nimic, ești ca vâscul pe copac. La ce bun?

Cu siguranță că întrebarea ei era retorică, așa că mă uitam la această doamnă, care mai păstra din distincția ei de intelectual, și mă gândeam că toate cărțile de filosofie ale lumii nu cuprind în ele atâta înțelepciune cât se află într-un mănunchi de femeie, care a trăit, așa după cum spune ea adeseori, cu ochii larg deschiși, ca să vadă și să socotească bine lumea și rosturile ei. Văzând-o atât de tristă, m-am gândit că sigur toți înțelepții lumii sunt oameni triști. M-am cutremurat când mi-a fulgerat această idee prin minte și, dacă mă gândesc bine, nu am văzut nicio imagine cu vreun înțelept care să râdă în hohote, să uite de toate și să se bucure de ceea ce-i oferea clipa, chiar dacă îndemnurile lor erau de așa natură: „Trăiește clipa!”

Am scuturat din cap pentru a alunga aceste gân-

duri care mă incomodau. Mi-am întors din nou privirea spre doamna, pe care o prețuiam pentru atâtea motive că mi-e imposibil să le cuprind în cuvinte. Vorba ei molcomă părea că este un exercițiu pe care-l făcea adeseori, vorbind cu sine spre limpezirea amărăciunilor care o copleșeau.

- Eu n-am știut niciodată ce înseamnă să fii egoist. Dacă aș fi foarte avută, nu spun bogată, pentru că bogată sunt când îi am aproape pe cei dragi, deci dacă eram foarte avută, fericirea mea era să pot dăruir celor care au nevoie, să le pot aduce lumina în priviri și zâmbetul pe buze. Mulțumirea mea cea mare a fost și este atunci când le pot face câte o bucurie, mai ales celor pe care-i iubesc. Am citit zilele trecute un text al cărui titlu m-a uimit, pentru că nu poți atribui mamei asemenea epitete depreciative, cum erau în titlul acestui text: „Mama este cea mai mincinoasă femeie din lume”. Citindu-l însă mi-am dat seama că este așa, pentru că mama le oferă totul celorlalți susținând că ea nu are nevoie, când poate că și în sufletul ei ar fi o mare, dar reprimată, dorință. Da, mama este o mincinoasă, dar bunica este de două ori mai mincinoasă decât mama, pentru că din neputința ei se face luntre și punte pentru a-și vedea nu doar copiii, ci și nepoții fericiți.

Vorbea încet și cumpătat. Privirea îi era ațintită spre pământ încât părea că este ceva acolo care ar putea să-i stingă tristețile.

- Sunteți o femeie înțeleaptă și cred că nu ar trebui să-i judecați atât de aspru pe cei care nu simt și nu fac așa cum credeți dumneavoastră. Țin minte că mi-ați spus cândva că fiecare îi apreciază pe ceilalți cu propria lui măsură. Cum spuneți? „Niciodată hoțul nu va spune că doar el este cel care fură, ci că fură toată lumea, mincinosul de asemenea va susține că toată lumea minte...”

N-am reușit să-mi termin fraza, că privirea ei m-a tîntuit și mi-a făcut semn că își aduce aminte.

- Da, am spus multe și poate că multe dintre ele sunt adevăruri auzite de la alții sau descoperite de mine. Știi? Poate că ai dreptate, într-o mână, dar în cealaltă, realitatea joacă tontoroiul și strigă în gura mare că binele și răul sunt noțiuni care se exclud dintotdeauna. În viață, care este un dar divin, dacă vrei să te bucuri de acest dar, trebuie să alegi între bine și rău, între alb și negru. Nuanța de gri nu face decât să-ți împovăreze sufletul și să te împingă pe povârnișul care duce cu siguranță la pierzanie. Tu, draga mea, vei ajunge să judeci, să decizi asupra sorții și vieții oamenilor. Este o mare responsabilitate și un mare risc. Să judeci unde este dreptatea și s-o încadrezi în legile juridice, când se spune cu voce tare în toată mass-media că legea și dreptatea sunt două noțiuni care doar tangențial se întâlnesc. Tu trebuie să fii înaintea de toate om integru. Dacă nu vei fi așa, ești un suflet pierdut! Banul este cea mai josnică descoperire a omului pentru că vinde și cumpără suflete, după cum spunea, cine oare?

- Balzac? Îmi testați cunoștințele?

- Da, și mă bucur că ai reținut, așa că nu-ți mai dau lecții...

În clipa de tăcere în care ea își răsfoia amintirile îngălbenite din filele de timp ale sufletului, o priveam cu uimirea celui care se află în fața unui miracol, pe care abia l-a descoperit, cu toate că trecuse de multe ori prin locul acela. O știam de mult timp și uneori mai schimbam câteva politețuri, dar niciodată nu am stat cu ea la o discuție, cum stăteam acum. Mi-a fost dascăl drag, dar am ascultat-o mai mult, nu am întrebat, nu am intervenit decât când am fost provocată, așa că nu eram sigură că-și amintește foarte bine de mine. M-am hotărât să-i iau un interviu cu care să mă prezint la un examen, unde asta mi se cerea. Am vrut să fac ceva mai deosebit, deoarece colegii au luat interviuri unor domni politicieni, ziariști sau vedete tv. Eu o iubeam pe această doamnă care a fost un dascăl cu vocație, așa cum ni-l imaginăm pe domnul Trandafir, dar nu i-am mărturisit asta niciodată. Știam că mulți dintre foștii elevi o mai caută uneori, dar eu n-am îndrăznit să-i deschid poarta, deși treceam adeseori pe aici.

- Am o fostă colegă, acum pensionară, care din pensia ei de dascăl își întreține fiul bolnav și doi nepoți, copiii acestuia. Fiul ei s-a îmbolnăvit și după mai multe concedii medicale a fost pensionat cu o pensie din care nu-și poate achita medicamentele. Ar vrea să se angajeze undeva, într-un efort de supraviețuire a celor dragi, dar nimeni nu-l ia, așa că trăiesc toți din pensia ei amărâtă. Nu se plânge niciodată că-i este greu, dar văd pe câte unii, mi-e jenă să-i numesc, unii îmbuibăți, care câștigă într-o lună cât ia biata femeie într-un an și în afara unor escrocherii nu mai fac nimic. Tu ține minte asta, te rog!

- Uneori viața este nedreaptă! Îndrăznesc eu să-i fiu pe plac.

- Nu viața este nedreaptă, ci oamenii, sau mai bine zis unii oameni!

- Mă iertați, dar aș fi vrut să-mi vorbiți puțin despre viața dumneavoastră de după pensionare... De fapt aceasta era tema discuției noastre. Ce ați putea să-mi spuneți?

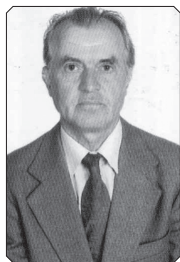
- După ce m-am pensionat... Aș vrea să se știe că pensionarea pentru un om care timp de peste patruzeci de ani s-a dedicat muncii, este o adevărată dramă. Nu mi-am putut imagina cum ar putea fi să nu trebuiască să mă trezesc dimineața și să plec la școală, să nu mai fie nevoie să-mi pregătesc lecțiile și să corectez lucrări... Nu mi-am imaginat cum ar putea fi să nu am zilnic în fața ochilor copiii, pe care i-am iubit, niciodată în-deajuns. Am fost distrusă când a început anul școlar fără mine.

- Acesta a fost momentul culminant?

- Fiecare moment pe care l-am trăit a fost culminant pentru că am trăit la cote maxime. Acum este cu totul altceva. Am alte scopuri pentru care mă trezesc dimineața.

S-a ridicat încet de pe scaun în semn că a încheiat discuția. Nu mai avea rost să insist. Cred că am material destul prin care să conving comisia că dincolo de tristețe trăia un Om, un anonim pentru lume, dar o personalitate pentru cei care l-au cunoscut.

Ioan I. Todea la 82 de ani

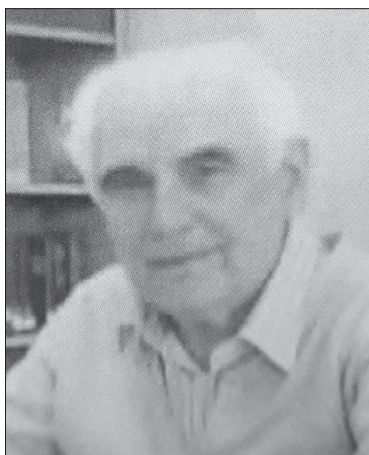
Petru GALIȘ

Într-o zi de marți, 4 iunie 2019, după-amiază, m-am întâlnit cu prof. dr. Ioan I. Todea, originar din Albac (acum, în București) care a venit cu un însoțitor să vadă „Casa lui Horea” (?) refăcută.

Trebuie să fac aici o paranteză: în lupta mea de ani de zile cu autoritățile pentru salvarea Casei Muzeu din Cizer și amenajarea ei ca obiectiv turistic, am apelat și la mass-media. Cineva, nu știu cine, a supranumit această casă, care, de fapt este o casă țărănească de la începutul secolului al XVIII-lea [1730 (?!)], „Casa lui Horea”.

Prof. dr. Ioan I. Todea din București, născut în Albac, ca și Horea, a descins în Cizer să vadă „Casa lui Horea”. A contactat Primăria, iar aceasta m-a solicitat pe mine ca „ghid”, și așa am avut ocazia să îl întâlnesc pe acest om deosebit cu care am colaborat la cartea la care tocmai lucra.

Cine este Ioan I. Todea? O să aflăm chiar din „gura lui”:

„Sunt ardelean din Țara Moșilor. M-am născut în 9 martie 1939, în comuna Albac, jud. Alba. Părinții mei – Ioan și Sofia, născută Corcheș – s-au colonizat în anul 1947, în satul Măgheruș, apoi în comuna Țigmandru, județul Mureș, unde am absolvit primele patru clase, după care, într-o comună vecină, Nadeș, în anul 1953, am terminat școala gimnazială. Am trei frați și două surori: †Ilie, †Ileana, Sabina, Roman și Gheorghe. De mic mi-a plăcut cartea. A trebuit, însă, mai întâi să învăț o meserie. În acest scop, părinții m-au înscris la Școala Profesională Metalurgică din Sighișoara, pe care am absolvit-o în 1956, după care am lucrat ca frezor la Întreprinderea «Ambalajul Metalic»

din Timișoara până în 1960.

Drumul vieții m-a purtat apoi la Orșova, unde, în 27 decembrie 1962, m-am căsătorit cu Maria Tutunaru, cum se numea după numele de fată, soția mea. Tot aici, în 1964, am absolvit liceul și s-au născut cei doi copii ai noștri: Horea-Dorinel și Manuela, căsătorită cu Marius Anghel, de la care avem trei nepoți: Monica-Ioana, Vlad-Lucian și Diana-Mădălina. De curând sunt și străbunic. Avem o strănepoată de toată frumusețea – Sofia-Maria – de la nepotul meu Vlad-Lucian și de la soția lui, Andreea Camelia.

În 1972 am absolvit Facultatea de Istorie a Universității din București, iar în 1997, Universitatea «Al. I. Cuza» din Iași mi-a acordat titlul științific de doctor în istorie.

În plan profesional, după o muncă de câțiva ani pe linie de tineret, mi-am continuat activitatea în învățământ, între anii 1977-1989 fiind lector universitar la Academia de Studii Social-Politice, iar apoi, începând din 1990, profesor la Școala nr. 142 din București și la Școala Gimnazială «Prof. Ion Vișoiu» din Chitila, județul Ilfov, de unde, în 2003 am fost pensionat. În anul 2000 mi s-a acordat gradul didactic I și gradația de merit în învățământ.”

În 23 martie 2020, dl Todea îmi trimite un exemplar al cărții sale „Transilvania, vatra neamului românesc, Horea, jertfa românilor ardeleni pentru țară, neam și credință în 1784-1785”, cu următoarea dedicație: „Domnului Petru Galiș, cu stimă și urări de bine și sănătate din partea autorului”, însoțită de o scrisoare emoționantă și edificatoare:

București, 23 martie 2020

Domnule Galiș,

Îmi face plăcere să vă trimit cartea mea la care prin informațiile și poeziile Dv. ați contribuit nemijlocit. Cu prilejul lansării ei în Albac, Horea și Cluj, s-a bucurat de o bună apreciere.

Programul lansării ei în comunele Albac și Horea a cuprins parastase, depuneri de coroane și scurte programe artistice susținute de elevi și cadrele didactice din cele două localități. Data lansării la Albac și comuna Horea a fost 28 februarie, zi în care, am comemorat 235 ani de la supliciul lui Horea și Cloșca. La Cluj-Napoca am lansat-o la „balul moșilor” organizat de Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu”, în prezența a peste 250 de persoane.

Dv. vă regăsiți opera la pag. 60-61; 469-471; 423-429 și biografia lui Horea, pag. 213-214.

Pe coperta I am ținut să prezint *Steagul revoluției lui Horea cu crucea pe el și „Coloana recunoștinței fără sfârșit” a lui Brâncuși*. El, în cazul nostru, simbolizează recunoștința generației noastre pentru faptele lui Horea puse în slujba românilor ardeleni și de pretutindeni pe linia eliberării sociale și naționale de sub jugul maghiar și austriac.

Coperta IV cuprinde argumentele pentru care am scris cartea și un grup de tulnicărese din Câmpeni.

Informațiile Dv. m-au ajutat să-mi întregesc informațiile cu privire la activitatea și biografia lui Horea. De aceea, încă o dată mari mulțumiri pentru toate acestea.

Cu stimă, I. Todea

Sunt prea mic pentru a face analiza critică a cărții „Transilvania, vatra neamului românesc, Horea, jertfa românilor ardeleni pentru țară, neam și credință, în 1784-1785”, carte ce îngemănează atâtea capitole câte luni are un an, în cele 600 de pagini, scrisă de un om atât de mare cum este dl prof. dr. Ioan I. Todea.

Totuși, voi spicui, lapidar, câteva idei și fapte din tumultoasa epocă Horea, din cartea dlui Todea, pe care am citit-o „în pas alergător” și pe care i-am împrumutat-o unui bun vecin, leat cu autorul, Culița Țolaș, care după ce a terminat-o mi-a spus: „Așa carte n-am mai citit de când îs”.

În „**Binecuvântare**”, preotul Marian Sava zice: „Dacă preotul bisericii din localitatea Mesteacăn (jud. Alba) de la finele veacului al XVIII-lea a binecuvântat începutul acțiunii lui Horea (iar apoi s-a implicat în răscoală pentru că ea însăși, preoțimea, făcea parte din națiunea necăjită și asuprită), atunci e în rânduiala firii ca un preot să binecuvânteze, cu o rugăciune liturgică, osteneala istoricului Todea de remarcare a unui eveniment – Act Martiric – din Istoria Neamului Românesc” (p. 9).

Horea nu a fost mason.

„Așadar, la întrebarea a fost ori n-a fost Horea mason, pe baza cercetării documentelor originale aflate în Arhiva din Viena, a verificării listei membrilor Lojei Zur Wahren Eintracht de către prof. univ. dr. Gheorghe Bichiceanu, în sfârșit putem afirma și noi cu tărie: **Horea n-a fost mason**, sau, cum afirmă autorul acestei descoperiri inedite, **«posibilitatea ca Horea să fi făcut parte din această Lojă este exclusă»**” (p. 186).

Răscoală ori revoluție?

„Etapa I-a – răscoală – marcată de începutul ei în Zarand, la Curechiu, în 2 noiembrie și de luptele ce au urmat cu nobilimea maghiară până în ziua 10 a aceeași luni;

Etapa a II-a – revoluție – 11 noiembrie – 14 decembrie, declanșată de Ultimatumul lui Horea din

11 noiembrie, adresat nobilimii asediate în cetatea Devei și întregii nobilimi din Transilvania, înlăturarea în teritoriile cucerite de răsculați a administrației maghiare și austriece și numirea în locul ei a administrației românești, iar în final desființarea șerbiei și alte măsuri reformatoare luate de împăratul Iosif al II-lea ca urmare a acestei mișcări revoluționare” (pp. 201-202).

Ceea ce m-a înflăcărat și mi-a dat liniște și pace după citirea acestei cărți a fost faptul că după întâlnirea cu acest meticolos istoric și mare patriot, el a inclus în voluminoasa sa carte și ceea ce i-am oferit eu despre istoria Cizerului din monografia „Cizer – 800” (1219 – 2019), Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019.

Cităm câteva fragmente incluse în cartea dlui Todea:

Horea și biserica din Cizer

Prezența încă vie a lui Horea în amintirea oficialităților locale și a intelectualilor cu care ne-am întâlnit la Cizer este primul aspect plăcut pe care l-am trăit în această așezare din Ardeal.

Realizarea de către Horea și ortacii săi a bisericii ortodoxe din acest sat în anul 1773 e prima problemă care ne-a preocupat. Și trebuie să menționăm că un rol important în completarea informațiilor noastre cu noi aspecte privind modul în care Horea a realizat acest edificiu ecleziastic l-a avut învățătorul pensionar Petru Galiș și primarul comunei Ioan Pățaș.

Și iată ce am aflat de la valorosul păstrător al patrimoniului și tradițiilor locale, Petru Galiș, care a notat aceste aspecte într-o lucrare nepublicată, intitulată Cizer – 800, 2019, Horea.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea (în jurul anului 1715), nu se știe din ce cauză, în Cizer a izbucnit un mare incendiu, care a mistuit în flăcări o mare parte din sat, unde se afla și biserica. Timp îndelungat au folosit drept biserică o casă mare (pentru acea vreme), cu acoperiș de paie, casă ce a dăinuit până astăzi, când a fost achiziționată de Muzeul de Istorie din Zalău pentru a fi transformată în muzeul satului Cizer.

„În timpul construcției bisericii, aflăm de la învățătorul Petru Galiș, Horea a mai realizat o casă și o șură a localnicului Patronea. De la șura amintită s-au păstrat până azi două bârne cioplite de Horea. Păcat însă că Nicolae Patronea – un descendent al lui Patronea, amintit mai înainte – minimalizând importanța acestor bârne, le-a cioplit sculptura, pentru a putea folosi în alt scop bucățile respective. Una din ele se află în Muzeul Etnografic al comunei, aflat în incinta Școlii Gimnaziale cu clasele I-VIII din Cizer, și, evident, are o însemnată valoare.

Biserica a fost întreținută cu grijă de cizereni de-a lungul anilor. Ea farmecă prin armonia proporțiilor, prin frumusețea acoperișului de șită, a turnului clopotniței, a brâului ce marchează mijlocul pereților exteriori și a celorlalte elemente care o compun.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Malaxorul de martie

■ *Cărți și autori din Bistrița-Năsăud* – Andrei Moldovan, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021. „Andrei Moldovan a fost criticul care a ținut în echilibru literatura din Bistrița-Năsăud, de aici de unde a reușit să transmită, prin cărțile sale, mesaje vii, pline de consistență, care au contribuit la structurile actuale din critica românească.” (Menuț Maximinian)

■ *În ȋtari și fără mască, Interviuuri licanthropice* – Menuț Maximinian, Ed. UZP, București, 2020. „Menuț Maximinian vine, în aceste vremuri tulburi, cu un volum în care ne prezintă frumusețile ȋnului Bistrița-Năsăud, printr-o serie de interviuri cu oamenii de aici ce au ceva de spus în domeniul artei.” (Doru Dinu Glăvan, președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști)

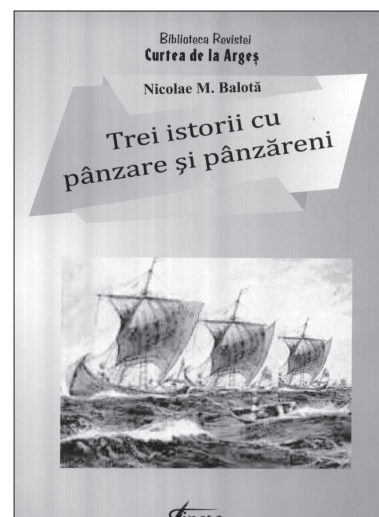
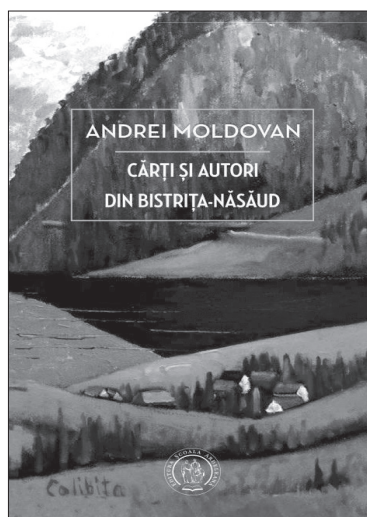
■ *Trei istorii cu pânzare și pânzăreni* – Nicolae M. Balotă, Ed. Tiparg, Pitești, 2021. „Nu trebuie să existe român care își iubește țara să nu cunoască aceste trei episoade de mare bravură ale trecutelor vieți de marinari ai neamului, păstrate prin hrisoave și-n popor.” (Nicolae M. Balotă, 18 decembrie 1969)

■ *Zidari întru veșnicirea Neamului – convorbiri, recenzii, eseuri*, Raia Rogac, Ed. Zodia Fecioarei, Pitești, 2020. „De cele mai multe ori, titlul din revistă a fost «De vorbă cu...», dar nu trebuie deloc ȋnțeles că urmează o simplă «șuetă»; toate interviurile sunt pregătite minuțios, precedate de un «Breviar biografic», între-

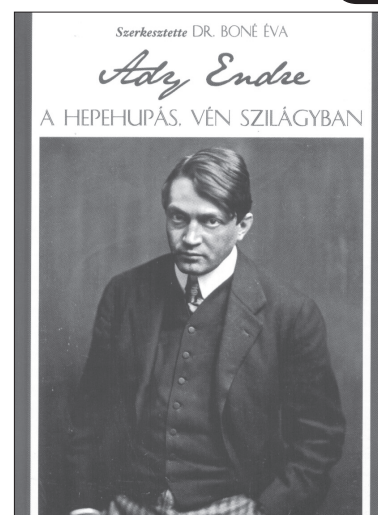
bările au o logică riguroasă, profesionistă, alternând interesul pentru aspecte personale, educație-operă-activitate, cu aspecte grave. Ținând, ca să spun așa, de geopolitica anilor pe care-i trăim. Renașterea națională din Basarabia, situația limbii române, relațiile cu Țara-Mamă, istoria comună, unitatea de neam, unirea în cuget și simțiri și inevitabilitatea, cândva-cumva, (re)unirii propriu-zise, trecătoarele aberații politicienești (gen «limba moldovenească») și multe altele.” (Gheorghe Păun)

■ *Poezie fără frontiere* – Germain Droogenbroodt (selecție poeme), trad. Gabriela Căluțiu Sonnenberg, Ed. Tiparg, Pitești, 2020. „«Frumusețea va salva lumea», spus-a Dostoievski, iar asta o știu și o ȋncearcă ȋntotdeauna poeții. (...) Cei doi ne oferă prin cartea de față o ade-vărată piesă bibliofilă: aproape 270 de poeme, traduse în românește, de peste 200 de autori, unii dintre ei fiind nume mari ai literaturii. Doi profesioniști, entuziaști-ȋmpătimiți, o muncă sisifică, un rezultat pe potrivă – o antologie de colecție.” (Acad. Gheorghe Păun)

■ *Zone de acces* – Daniela Bîrzu, Grupul Editorial Rocard, 2020. „Poemele de factură neexpresionistă din acest nou volum al Danielei Bîrzu exploatează ingenuu categoria estetică a himericului, *Zone de acces* fiind mai degrabă ziduri de sticlă decât porți de intrare. De o validitate mereu incertă, corporalitatea acestor abstracte este depistabilă în habitatul contemplat – de regulă

orașul –, care dobândește aici statutul de hiperobiect. Pe parcursul acestui dialog continuu cu natura, uimitor este felul în care fulgurațiile fanteziei subiectului poetic concurează dimensiunea ideatică a acestuia, depășind-o exact atât cât să nu o suprimă. (...)” (Mihók Tamás)

■ *Execuții* – Aurel Pantea, Ed. Cartea Românească, 2020. „Aurel Pantea e ultimul taliban al modernismului, ultimul disprețuitor fățiș de cititori (contând și el, firește, pe faptul că disprețul incită, stârnește; că poate fi, așadar, o strategie negativă de seducție, prin respingere, prin ignorare, prin descurajare). El nu vorbește trăgând cu un ochi la cititor și cu altul la vedeniile din față, ci cu ambii ochi ațintiți fix și febril la vedenie.” (Al. Cistelean)

■ *Ady Endre a hepehupás, vén Szilágyban* – Dr. Bóné Éva, Zalău, 2020. „Aniversarea a 100 de ani de la moartea lui Ady Endre oferă o oportunitate posterității de a explora cariera și poezia fostului student zălăuan cu un și mai mare interes și a-i comemora existența printr-o serie de evenimente culturale.” (Dr. Bóné Éva)

(C.Ș.C.)

■ „La Bihor, președintele Consiliului Județean a intrat cu buldozerul în cultură. Aflu că n-a lăsat nimic neatins: muzeul, teatrul, filarmonica, două reviste, «Familia» și «Várad», biblioteca. Vorba aceea, la ce bun să ai putere dacă nu abuzezi de ea?, unde ar mai fi plăcerea? De ce să nu se amestece președintele la revista «Familia», din moment ce acolo a debutat Eminescu? De ce să lase

în pace revista «Várad», că doar e maghiară? Intruziunea puterii politice în cultură, pe ideea că știi tu mai bine decât oamenii de cultură ce anume trebuie făcut, că doar de-aia ai ajuns șef peste ce-ai ajuns, nu este o noutate în România. La executarea lui de Crăciun 1989, Ceaușescu murind și-a transmis duhul rău în câteva mii de ceaușești miniaturali, care, unde apucă, se umflă și-și fac de cap, iar când ei, la rândul lor, pier, își transmit spiritul altora și altora, la nesfârșit. Am auzit, într-o zi, propunerea ca revista «Familia» să fie salvată din donații făcute de semnatarii, câteva sute, ai protestului online care a circulat. Protestul era semnat de oameni de cultură. Cum ar veni, omul de cultură creează cultura, apoi plătește s-o facă publică, apoi cumpără pe banii lui produsul. Rămâne nclară o singură problemă: de unde să își câștige creatorii de cultură, în cazul de față scriitorii, banii cu care să facă toate astea?” Iată cuvintele potrivite faptei de care s-a învrednicit un organ oficial nesăbuit, găsire, în demersul ei gazetăresc, de către poeta Marta Petreu, în primul număr pe 2021 al revistei „Apostrof”. Mai reținem rubrica de istorie literară „Dosar”, unde, comentând un roman al lui Dumitru Țepeneag, Giovanni Rotiroti identifică în prozele lui Urmuz o parte din estetica și mecanismul de producere a textului oniric. Se menționează că prozatorul român stabilit la Paris a și tradus și răspândit în occident opera urmuziană. Înțelegem astfel mai adecvat descendența onirismului din suprarrealism, cu, desigur, diferența specifică. „Apostrof” este și singura publicație văzută de noi, care marchează cei 500 de ani de la *Scrisoarea lui Neacșu* (1521). Un gest demn de toată lauda.

(V.M.)

Simone Györfi - 60

S-a născut la 6 martie 1961, în Cluj-Napoca. A absolvit Facultatea de Matematică-Mecanică, Universitatea București.

Volume proprii: *Galaxia cotidiană*, versuri (Editura Marineasa, Timișoara, 1999), *O poveste pentru fiecare*, povești (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015), *Csipkevár* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019).

Traduceri: *Zodia lupilor – Farkasok csillagjegye*, versuri, bilingv, autor Sânziana Batiște (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 2011, traducere în lb.

maghiară), *Refugiu, motive de credință*, poezii, autor Fazakas László (Editura Europrint, Oradea, 2009, traducere în lb. română), Maria V. Croitoru, *Cärticica cu povești/ Mesés könyvecske* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2016, traducere în lb. maghiară). Prezentă în antologii. Între 2004-2020 i-au apărut volume de traduceri bilingve (din română în maghiară și din maghiară în română), poezii ale participanților români și maghiari la Festivalul „Primăvara Poeziei”, Zalău.

exerciții de echilibristică

orbecăiesc
printre cuvinte
așezate cu grijă
fiecare în sticla sa
în recipientul propriu
astupat cu infinită
precauție
nu cumva să evadeze

vezi vaza aceea de murano
cu gât înalt
cândva a străbunicii
păzește autoritar
străfulgerări de licurici

iar în borcanul
plin-ochi, cândva,
cu izuri, gemuri și miresme
se zbate neajutorat

farmecul inocenței –
ca într-o catacombă
cu intrarea surpată
orbecăiesc
printre aceste
șiruri fără de capăt
de cuvinte
șlefuite cândva cu grijă
să nu rănească
însă acum tot mai
de neatins

pe când în jurul meu
se strânge, îngâmfată
în agramata ei neîndurare
tăcerea minții –

(Poem apărut în antologia „Primăvara Poeziei – XIX – A Költészeti Tavasza”, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019)

Căldură

- Azi nu vreau să mă gândesc la asta, își spuse Ilaria și se întoarse cu o înfrângere feroce la treburile sale casnice.

Spală geamul din bucătărie pentru a treia oară săptămâna asta, oprindu-se la fiecare pată reală sau doar închipuită, la fiecare zgârietură de pe sticla veche, zâmbind fără măcar să-și dea seama imaginilor ce se perindau prin fața ochiului interior. Moșteniseră casa părintească, impunătoare și rece, plantată cu un perete în strada zgomotoasă, de care o despărțea un gard bătos din fier forjat, vopsit în negrul la modă care făcea ca fiecare poartă să arate ca o intrare în cimitir.

Ilaria nu putea să sufere negrul. Îi aducea aminte de mătușa Carolina. Unchiul, fost pilot de încercare, nu putuse să se desprindă de zbor și se înscriesese în clubul de planorism a doua zi după banchetul de pensionare. Și murise la o lună după aceea, în singurul accident aviatic cu care se putuse mândri vreodată clubul în chestiune. Nu rămăsese altceva din el decât ceasul elvețian cu cadranul spart și ora fixată pentru eternitate la secunda morții. Ceasul fusese adus la club la mai bine de o săptămână după tragedie de un țaran din a treia vale, care o ținea una și bună că e piaza dracului – ceasul, adică –, aducător de nenoroc.

Ilaria îl suspectase că voise să-l țină și să-l vândă, dar în familia ei lucrurile avuseseră dintotdeauna curiosul obicei de a reveni la stăpânii lor.

Mătușa Carolina nu se mai întorsese în casa părintească: o lăsase moștenire nepoților celor mai îndepărtați, care nu ar fi avut de ce să interfereze cu eventualele spirite ale casei. Dar Ilaria își aducea aminte de variatele tertipuri cu care vechea clădire încercase să-i convingă să plece, sau pur și simplu din dorința de a le pune jar sub tălpi. Robinetele se stricau la cele mai curioase ore din zi și din noapte, hârâind bezmetic și amenințător, cu bule de aer împotmolite în calorifere și în rețeaua de scurgere și care băntuiau visele celor care aveau nefericirea să adoarmă neavertizați fiind de meteahna lor. Pomii din grădină, care ar fi părut să reziste și la tornade, se prăbușeau peste alei la cel mai neîndemânatic firicel de vânt. O plimbare nevinovată putea să devină în câteva secunde o cursă cu obstacole demnă de olimpiadele sportive. Cuhea de vară colapsase pur și simplu. Reușiseră să salveze din ea numai ciuperca din lemn tare a străbunicii, pe care o folosiseră cândva la peticit ciorăpeii și șosetuțele unui lung șir de copii, nepoți și strănepoți...

Până la urmă, Ilaria se săturase de ideea că oricum, casa veche nu va cădea la pace cu noua familie care o locuia.

- Poartă-te, o avertizase, cum ai avertiza o fință vie. Într-o zi o să chem oameni și o să te șterg de pe fața pământului.

Zidurile uruiseră îndurerate, de parcă s-ar fi rugat de încă o păsuire – iar ea picase de fraieră, întocmai ca mătușa Carolina, care pățise și ea destule cu nărăvașă clădire, care rezista eroic la orice modernizare.

Cum se întâmplase în noaptea care urmase înlocuirii vechii sobe din pământ care fusese motivul de mândrie al bunicii pe când era nevastă proaspătă, iar mai apoi, pe rând, motiv de harță între cei trei copii, fiecare încercând să prindă, pe vreme de iarnă, locul cel mai călduros din bucătărie, adică partea dintre hornul lat și peretele camerei, cu care forma o nișă în care te simțeai ca-n sânul lui Avraam, mai ales în serile când bunica pune mere la copt și mireasma lor îmbătătoare te însoțea și în vise...

Când se întorsese din deportare, Negrenii constataseră uluiți că Braniștea se schimbaseră, ca de altfel tot satul și că nu mai cunoșteau nici jumătate din vecini. Comenduirea încercase la un moment dat să încartiruiască un notar, dar casa se apăsase cu înverșunare, scârțâind din uși, imitând sunete de pași în pod și chiar lăsând găleata din fântână să cadă repetat în gol în uruit sinistru, de preferință în orele târzii din noapte.

Prietenul bunicului avusese grijă cât putuse, reușind până la urmă să împiedice înstrăinarea casei. Cei doi bărbați arseseră atât contractul de vânzare pe un pengheu cât și pengheul cu pricina, pentru ca lucrurile să se întoarcă în bunul lor mers. Numai că răul fusese făcut și bătrânul nu-și mai revenise pe de-a-ntregul până în ziua morții. Bunica rămăsese cu un reumatism sever după cele două nopți de februarie când fusese nevoită să doarmă pe cimentul înghețat al gării vechi, cu un

copil de țâță și alții doi care se țineau înspăimântați de fustele sale. Iară casa, după ce stăpânii lipsiseră atâta amar de vreme, se acrise și se coclise ca un bătrân căruia nimeni nu-i mai calcă pragul.

Mătușa Carolina își cheltuisese primul salariu de vânzătoare la cooperativă tocmină un sobar care venise într-o după-amiază de toamnă și dărmase soba cu pricina, construind una mai modernă, din teracotă. Hornul fusese curățat cu grijă, iar familia de lilieci găsită cu capul în jos, atârând de grinzi, izgonită fără milă. În prima noapte în care se făcuse foc în soba cea nouă, casa mai că arsese.

Gurile rele șopteau pe la colțuri că bătrânii împregnaseră pereții casei cu durerea lor, pentru că după revenirea din deportare nimica nu mai fusese ca înainte. Viața de dinainte de război se dusesse pe copcă și sătenii vedeau numai dușmani când priveau peste gardurile caselor.

- Răul începe uneori din te miri ce, dar, odată încheat, e aproape de neoprit, gândi Ilaria.

Vecinii se transformaseră în anii de război și mai ales în anii ciudați care urmaseră, dacă nu în dușmani înveterați, atunci în străini. În ultimii ei ani de viață, bunica nu mai ieșise nici măcar în uliță și își încercuise grădina cu vișini, meri, caiși și tufe de agrișe și zmeură, ca să se apere de fețele curioșilor.

Ilaria mai frecă o pată închipuită de pe clanța bucătăriei.

Își aminti cum se văitase casa în ziua aceea în care se hotărâse s-o dărâme. Poate că n-ar fi trebuit să-i mai dea o șansă, se gândi, însă contraargumentele începură să curgă nechemate, ca de fiecare dată. Dacă închidea ochii, putea să vadă cu ușurință filegoria generoasă, cu geamurile sale de epocă, din bucăți mai mici și mai mari, tăiate din sticlă groasă și încadrate în lemn sculptat elegant, în care lumina dimineții se revărsa fără opreliști. Petrecuse nenumărate ore acolo, pe scăuneșul de lemn, chinându-se să mânuiască andrelele lungi, cu care bunica o învăța să tricoteze.

Se spune că o casă este apărută, sau, din contră, deranjată de sufletele celor care au sălășluit acolo. Ca o ironie a sorții, bunica murise în spital, după ce metehnele adunate în, și după război, o răzbiseră și o îngenuncheaseră, deși doar fizic. Ilaria însă o vedea cu ochii minții umblând de colo-colo, simțea prezența aproape palpabilă a bunicii, sprijinită în bastonul omniprezent, cu care se alesese după nopțile acelea petrecute pe cimentul gării, ocrotind cu trupul propriu sănătatea copiilor ei.

- Facem pace, în sfârșit?

Întrebarea fusese adresată aiurea, clanței, pe care tocmai o terminase de șlefuit, imaginii bunicii, casei morocănoase, ca un bătrân, care nu mai știe să se lase iubit.

Un vânticel pătrunse prin geamul întredeschis și iscă o tornadă mărunță chiar în mijlocul filegoriei, colorând în toate luminile curcubeului firișoarele de praf și făcându-le să danseze în soarele primăvăritic.

Iar Ilaria simți cum o învăluie spiritul casei, mai sfios la început, apoi prinzând tot mai mult curaj, ca o mantie călduroasă.

Dino Campana

(1885 - 1932)

„Opera lui (...) ia naștere la începutul secolului XX, în perioada și în atmosfera trecerii de la decadentism la avangarde, deosebindu-se, totuși, de ambele orientări prin vizionarism, onirism și explorarea artei și literaturii ca mit. În domeniul literelor, poetul se formează, în bună măsură, ca autodidact, absorbind în plus influența mediului cultural și literar de la Florența începutului de veac...” (Fiorenza Ceragioli, *Prefață*). Critica italiană de poezie a identificat descendența lui Ungaretti din acest autor.

Femeie genoveză

Tu mi-ai adus câteva alge de la mare
În părul tău, și un miros de vânt,
Ce a sosit gonind din depărtare plin
De ardoare, în trupul tău de-aramă:
- O, porți divină
Simplificare în silueta-ți cea subțire –
Nu dragoste, nu chin, o nălucire,
O umbră a necesității ce plutește
Senină de neșters prin suflet
Și o preschimbă-n bucurie, în senină vrajă
Ca înspre infinit vântul siroco
Cu el s-o poată duce.
Ce mică este lumea și cât e de ușoară în ale tale mâini!

(Traducere de Aurora Firța-Marin, în *Cânturi orfice*,
Editura Humanitas, București, 2017)